

**EROL GÜNGÖR'E GÖRE; DİL VE DEĞERLERİN SOSYAL BİLGİLER
EĞİTİMİNDEKİ YERİ**

ESRA ARITAŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlköğretim Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hacı DURAN

Adıyaman

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs 2017

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Hacı DURAN danışmanlığında, Esra ARITAŞI tarafından hazırlanan "Erol Güngör'e Göre Dil ve Değerlerin Sosyal Bilgiler EĞitimindeki Yeri" baŐlıklı çalışma 25/05/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda baŐarılı bulunarak jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri yesi :Prof. Dr. Hacı DURAN (Danışman)

Jüri yesi :Prof. Dr. Mesut AYDIN

Jüri yesi : Doç. Dr. Yasin DOĞAN

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ‘‘Erol Güngör’e Göre; Dil ve Deđerlerin Sosyal Bilgiler Eđitimindeki Yeri’’ başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

25 / 05 / 2017

Esra ARITAŞI

ÖZET

EROL GÜNGÖR'E GÖRE; DİL VE DEĞERLERİN SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDEKİ YERİ

Esra ARITAŞI

İlköğretim Anabilim Dalı

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs 2017

Danışman: Prof. Dr. Hacı DURAN

Toplumsal ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle birlikte hem dünyada hem de Türkiye’de hızlı değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Meydana gelen bu değişimlerden ortaya çıkan olumlu ve olumsuz sonuçların, diğer insanlarda olduğu gibi İlköğretim çağındaki çocuklar üzerinde de etkili olduğu düşünülmektedir. Yaşanan bu gelişmelerin olumsuz ve tahrip edici etkilerine karşı; İlköğretim çağındaki çocukların daha bilinçli olmalarının ve en iyi şekilde yetişmelerinin sağlanması noktasında, Sosyal Bilgiler Eğitimine büyük görevler düştüğünü söylemek mümkündür.

Bu bağlamda; Erol Güngör’ün dil ve değerler noktasındaki düşüncelerinin net bir şekilde anlaşılmasının, Sosyal Bilgiler Eğitiminin daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. “Erol Güngör’e Göre; Dil Ve Değerlerin Sosyal Bilgiler Eğitimindeki Yeri” isimli bu çalışmada; Sosyal Bilgiler dersinin; 5, 6 ve 7. sınıflarda doğrudan kazandırmayı hedeflediği değerler ile Güngör’ün üzerinde durduğu değerler arasındaki ilişki ele alınmış ve dil ile olan bağlantısı incelenmiştir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Veriler toplanırken, Erol Güngör’ün eserlerinin yanı sıra; onun

görüşleriyle ilgili yazılan dergi, kitap ve makaleler incelenerek içerik analizi yapılmıştır. Ayrıca 2005 yılında Türkiye’de uygulanmaya başlayan İlköğretim Sosyal Bilgiler 5, 6 ve 7.sınıf ders programları ile aynı kademelerin ders kitaplarında yer alan verilerde incelenerek çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırmada İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan öğrenme alanları ve bu alanlarda doğrudan verilmesi hedeflenen değerler ele alınmıştır. Doğrudan verilmesi hedeflenen değerlerin programdaki konumu belirtilirken, ders kitaplarında yer alan üniteler ile ilgili kazanım ve açıklamalarından yola çıkılmıştır. Böylece Sosyal Bilgiler dersinin doğrudan kazandırmayı hedeflediği değerlerin GÜNGÖR’ÜN görüşleriyle olan ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde GÜNGÖR’ÜN dil ve değerler noktasındaki düşünceleri ile Sosyal Bilgiler dersinin kazandırmayı hedeflediği değerler arasında büyük ölçüde yakınlık olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Erol GÜNGÖR, Sosyal Bilgiler, dil, değerler

ABSTRACT
ACCORDING TO EROL GÜNGÖR, THE POSITION OF LANGUAGE AND
VALUES IN THE PROGRAMME OF SOCIAL STUDIES EDUCATION

ESRA ARITAŞI
Department of Primary School
Adıyaman University Institute of Social Sciences
May 2017

Advisor: Prof. Dr. Hacı DURAN

It is appeared that everything in the world and in our Turkey has been changing with the effects of developing technology at any time. It is also thought that the reflection of positive and negative effects of these changes are effective on children who are at Primary Education age as on other people . It is possible to say that there are important duties for Social Studies in terms of providing the students ,at Primary School age, more conscious and educating them in the best way against the destructive and destroying effects of these developments.

In this regard,it is thought that understanding clearly Güngör’s ideas especially about language and values will supply to teach Social Studies lesson more effectively. It was dealt the relationship between values which Social Studies aim to give all values and the point of view of Güngör and the values, which he emphasizes on, and it was analyzed the the relationship between language in this study which is titled as “According to Erol Güngör the Position of Language and Values in the Programme of Social Studies Education”.

Document review, one of the qualitative research method, was used in the study. In addition to Erol Güngör’s works, journals, books and articles which were written about his ideas while datas were being collected. In addition, analyzing the datas taken places in Primary Education of Social Studies in 5th, 6th and 7th grades

schedules and in course books of same grades which started to be applied in 2005, were included in this works.

In the study, learning domains, taken place in the programme in Social Studies at Primary Education, and values which were aimed to give directly were discussed. While the position in the programme of values aimed to given at directly were being stated, we used the related functions and explanations in units which are in course books. So it was tried to confirm the relationship between the values which Social Studies aims to give directly and Güngör's point of view.

In the epilogues of the works, it was stated that there is considerable similarities between the subject of language and values, which Güngör emphasized importantly, and the values which Social Studies aims to give.

Key words: Erol Güngör, social studies, language and values

ÖNSÖZ

Bu araştırmada, Türk düşünce ve bilim tarihinin önemli isimlerinden olan Erol Güngör'ün dil ve değerler ile ilgili görüşlerinin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

2005 yılında geliştirilen yeni programla birlikte, Sosyal Bilimcilerin görüşleri doğrultusunda, Sosyal Bilgiler Programının değerlendirilmesinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu çalışmada Erol Güngör'ün; dil ile değerler noktasındaki görüşlerine ve bu noktalarla ilgili toplumsal sorunlara yönelik yapmış olduğu tespitlere, eleştirilere ve çözüm önerilerine yer verilmiştir. Güngör'ün diğer görüşlerinde olduğu gibi, dil ve değerler noktasındaki görüşlerinin de yeterince anlaşılmadığı düşünülmektedir. Bu çalışmada Güngör'ün eserlerinden yola çıkılarak, düşünceleri ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Güngör'ün görüşlerinden yola çıkarak, Sosyal Bilgiler Eğitiminde yer alan değerler bir kez daha vurgulanmak istenmiştir.

Çalışmanın her aşamasında kıymetli görüş ve yönlendirmeleriyle bana yol gösteren değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Hacı DURAN' a teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışmama katkılarından dolayı jüri üyeleri Prof. Dr. Mesut AYDIN ve Doç. Dr. Yasin DOĞAN hocalarıma çok teşekkür ediyorum. Çalışmamı titiz bir şekilde inceleyerek bana yol gösteren Dr. Fatma TORUN hocama ve Yüksek Lisans Eğitimim boyunca göstermiş oldukları manevi desteklerinden dolayı; Doç. Dr. İ. Hakan AKGÜN ile Yrd. Doç. Dr. Hüseyin AĞCA hocalarıma ayrıca çok teşekkür ediyorum.

Çalışmanın birçok aşamasında bana destek olan değerli arkadaşım Mürüvvet MESCİGİL'e, hayatımın her aşamasında olduğu gibi bu çalışmada da beni destekleyen kıymetli anneme, babama ve kardeşlerime teşekkür ediyorum.

Adıyaman -2017

Esra ARITAŞI

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Giriş.....	1
1.1.Problem Durumu.....	3
1.2.Problem Cümlesi.....	4
1.2.1. Alt Problemler.....	4
1.3.Araştırmanın Amacı.....	5
1.4.Araştırmanın Önemi:.....	5
1.5.Varsayımlar:.....	6
1.6.Araştırmanın Sınırlılıkları:.....	6
1.7.Tanımlar.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL TEMELLER

2. Erol Güngör'ün Hayatı, Eserleri, Fikir Yapısı, Dil, Değerler ve Eğitim Anlayışı.....	10
2.1: Erol Güngör'ün Hayatı ve Şahsiyeti.....	10
2.2: Erol Güngör'ün Eserleri.....	12
2.3: Erol Güngör'ün Dil Anlayışı.....	13

2.4: Erol Güngör'ün Değerler Anlayışı.....	24
2.5: Erol Güngör'ün Eğitim Anlayışı	31
2.6: Sosyal Bilgiler Öğretimine Genel Bir Bakış	34
2.7: Sosyal Bilgilerin Tanımı	35
2.8. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler	36
2.8.1. Tarih	38
2.8.2. Sosyoloji	38
2.8.3. Coğrafya.....	39
2.8.4. Antropoloji.....	39
2.8.5. Hukuk.....	40
2.9. Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi	40
2.10. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Yapısı ve İçeriği	42
2.10.1. Programın Vizyonu	42
2.10.2. Programın Temel Yaklaşımı	42
2.10.3. Programın Yapısı	43
2.10.3.1. Öğrenme Alanları.....	47
2.10.3.2. Kazanımlar	47
2.10.3.3. Beceriler	47
2.10.3.4. Değerler	48
2.10.3.5. Kavramlar.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	50
3.2. Verilerin Toplanması	50
3.3. Verilerin Analizi.....	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Değerler Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin İncelenmesi.....	55
4.1. Değerler Eğitimi.....	55
4.2. 5., 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programlarında Yer Alan Değerlerin Öğrenme Alanlarıyla İlişkilendirilmesi.....	59

BEŞİNCİ BÖLÜM
BULGU VE YORUM

5. 5., 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Değerlerin Erol Güngör'ün Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi	66
5.1. Doğrudan Verilecek Değerler	66
5.1.1.Sorumluluk	70
5.1.2.Estetik.....	75
5.1.3Tarihsel Mirasa Duyarlılık ve Kültürel Mirasa Duyarlılık.....	84
5.1.4.Çalışkanlık Dürüstlük-Akademik Dürüstlük.....	94
5.1.5.Dayanışma.....	103
5.1.6. Farklılıklara saygı, Hak ve Özgürlüklere saygı, Adil olma, bayrağa ve İstiklal Marşına Saygı	106
5.1.7.Vatanseverlik	114
5.1.8.Barış.....	118
5.1.9. Sosyal Bilgilerde Değer Öğretimi Açısından Dilin Önemi.....	121
6. Sonuçlar ve Öneriler	124
6.1. Sonuçlar.....	124
6.2. Öneriler	128
KAYNAKÇA	130
ÖZ GEÇMİŞ.....	139

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 5. Sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	44
Tablo 2. 6. Sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	45
Tablo 3. 7. Sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı.....	46
Tablo 4. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Üniteler ve Doğrudan Verilecek Değerler.....	68
Tablo 5. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Üniteler ve Doğrudan Verilecek Değerler.....	68
Tablo 6. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Üniteler ve Doğrudan Verilecek Değerler.....	69
Tablo 7. Erol Güngör'ün Görüşleri Doğrultusunda İncelenen Değerler.....	69

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

Akt. : Aktaran

bs. : Baskı, basım

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NCSS: Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi

s. : Sayfa

ss. : Sayfa Sayısı

TDK : Türk Dil Kurumu

Toki: Toplu Konut İdaresi

Ty. : Tarih Yok

Vb. : Ve benzeri

yy. : Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Giriş

Geçmişten bugüne milletleri ayakta tutan en önemli faktörlerin başında kültürün geldiğini söylemek mümkündür. Aynı zamanda dil vasıtasıyla aktarılan kültürün maddi ve manevi değerlerin korunmasında ve yaşatılmasında önemli bir yeri olduğu da görülmektedir. Bireylerin kendi tarihlerini, dillerini, kültürlerini ve değerlerini tanımalarının ve onlara hâkim olmalarının; millet olma bilincini kazanmalarında ve kendi geleceklerini daha iyi bir biçimde şekillendirebilmelerinde önemli bir işleve sahip olduğu düşünülmektedir.

Türk tarihinin geçmişine bakıldığında; ilk Türk devletlerinden bugüne kadar geçen süre zarfında, Türk milli kimliğinin devamlılığının sağlanması ile ilgili örneklerin ve milli kültürün korunmasının önemine dair notların; ders kitaplarında, edebi eserlerde ve tarih kitaplarında büyük ölçüde yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda Erol Güngör'ün de eserlerinde Türk milli varlığının devamlılığının sağlanması hususunda özellikle kültürel değerler, milli kültürün korunması ve yaşatılması, milli kimlik ve ahlaki değerler gibi konular üzerinde hassasiyetle durduğu gözlemlenmiştir.

Onun bu hassasiyetinin ve eserlerinin temelinde; Sanayi İnkılâbı sonrasında Avrupa'da yaşanan ve zaman içinde tüm dünyaya yayılan teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği medeniyet ve çağdaşlaşma ile ilgili gelişmelerin, Türk toplumu ve kültürü üzerindeki olumlu ve olumsuz yansımalarının olduğunu söylemek mümkündür.

Güngör'ün eserlerinden ve bu bağlamdaki diğer çalışmalardan yola çıkarak; Türk toplumunun milli kimliğini oluşturan başlıca öğelerinden olan; Türk dilinin, toplumsal değerlerin ve Türk kültürünün korunması gibi faktörlerin çok daha fazla önem kazandığı düşünülmektedir. Elbette ki tüm bunların korunmasında eğitime önemli görevler düşmektedir. Özellikle Sosyal Bilgiler Eğitiminde diğer

derslere oranla toplumsal olaylar, tarihi konular, kültürel ve manevi değerler, milli kimlik ve kültür ile ilgili konular çok daha geniş bir şekilde yer aldığı için bu anlamda Sosyal Bilgiler Eğitime ayrıca önemli görevler düştüğünü söylemek mümkündür. Bu durum aynı zamanda programın vizyonunda da açıkça belirtilerek desteklenmiştir. İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin 2005 programındaki temel vizyonu şöyledir: (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005).

21. yüzyılın çağdaş Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş Türk tarihini ve kültürünü kavramış temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, doğru karar veren) ,sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken haklarını ve sorumluluklarını bilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektedir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin temel vizyonunda da yer aldığı gibi, kültürel ve manevi değerlerin kazandırılması ve korunması noktasında; ilköğretim kademesinde okutulan Sosyal Bilgiler dersinin, bu bağlamda eğitim sisteminde önemli bir yerinin olduğu dikkatleri çekmektedir. Sosyal Bilgiler Eğitiminin içeriğinde yer alan değerler, milli, manevi ve kültürel konular ile Erol Güngör'ün milli varlığın, ahlaki ve kültürel değerlerin yaşatılması ve korunması noktasındaki düşünceleri arasında benzerlikler bulunmaktadır. Ancak; İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerlerin daha etkili bir şekilde verilmesi hususunda eksikliklerin olduğu fark edilmiştir. Bu noktada Güngör'ün değerler ile ilgili yaptığı tespitlerin anlaşılmasının, İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinde yer alan değerlerin daha etkin bir şekilde öğretilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Daha önce, Erol Güngör'ün düşüncelerinden yola çıkarak, Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerler hakkında değerlendirme yapmaya yönelik herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Güngör'ün dil ve değerler ile ilgili görüşlerinin ve önerilerinin net bir şekilde anlaşılmasının; Sosyal Bilgiler Eğitiminin verimliliğinin artırılmasına yönelik fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmanın Türkiye'de Sosyal

Bilgiler Eğitiminde yer alan değerleri Erol Güngör'ün bakış açısıyla ele alacak ilk çalışma olması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.1.Problem durumu

Dünyada sanayi inkılâbıyla başlayan makineleşme, yerini zamanla teknolojik gelişmelere bırakmıştır. Teknolojik gelişmeler; teknolojik aletlerin günlük yaşamı kolaylaştırması gibi olumlu etkilerin yanı sıra milli kültürlerin istenmeyen bir biçimde değişmesi gibi olumsuz etkileri de beraberinde getirmiştir. Bu yansımaların neredeyse bütün toplumları birçok yönden derinden etkilediği düşünülmektedir.

Teknolojik gelişmelerin toplumsal hayatta ve günlük yaşamda meydana getirdiği değişimlerin Avrupa'da başlayıp gelişmesi nedeniyle, Avrupa tarzı yaşam biçimlerinin zaman içerisinde birçok toplumda olduğu gibi, Türk toplumunda da etkilerinin görüldüğünü söylemek mümkündür. Osmanlı'da özellikle Tanzimat döneminde belirgin bir şekilde etkisini göstermeye başladığı düşünülen Avrupa tarzı yaşam şeklinin; Türk toplumunun alışlagelmiş gelenek, görenek, inanç ve kültürünü de yakından etkilediği gözlemlenmiştir.

Türk toplumunun binlerce yıllık geçmişe sahip olmasında, kültürel sürekliliğin önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Kültürel sürekliliğin kazanılmasında; toplumsal birlik ve beraberliğin, ortak inanç ve değerlerle şekillendirilmesinin ve Türk dili sayesinde kuşaktan kuşağa aktarılmasının payının büyük olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Osmanlı'nın son dönemlerinde; Avrupa'da bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmelerin daha çok Avrupa tarzı yaşam biçimi şeklinde algılanmasından dolayı, Türk toplumundaki insanlar arasında kültürel kopmaların meydana geldiği gözlemlenmiştir. Yaşanan bu kültürel bozulmaların, teknolojik aletlerinde etkisiyle daha da arttığı düşünülmektedir. Televizyon programlarından, akıllı telefon uygulamalarına ve bu uygulamalardan internette yer alan sosyal paylaşım sitelerine kadar birçok faktörün, zaman içerisinde insanları iyiden iyiye diğer insanlardan, geleneklerinden, göreneklerinden, inançlarından, değerlerinden uzaklaşmalarına ve öz kültürlerine yabancılaşmalarına neden olduğunu söylemek mümkündür. İnsanların millet olarak yaşayabilmeleri,

milli kimliklerini koruyabilmeleri ve milli kültürlerini devam ettirebilmeleri için geçmişlerinin köklerine bağlı kalmalarının gerekliliği önemli bir husus olarak ortaya çıkmaktadır.

Dolayısıyla; geçmişin köklerine bağlı olmayan bir toplum geleceğine nasıl tutunabilir? İnsanların geleceklerinin şekillenmesinde geçmişteki değerlerin, konuştukları dilin ve kültürün önemi nedir? Bu noktada eğitime düşen görevler nelerdir? Gibi sorular bu bağlamda zihinleri meşgul etmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, maddi ve manevi değerlerin korunarak toplumsal gelişimin sağlanması noktasında; İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında kazandırılması istenen değerlerin önemi bir kez daha vurgulanmak istenmiştir. Sosyal Bilgiler dersinde gelişen, değişen ve küreselleşen dünya karşısında, sahip olduğu maddi ve manevi değerlerini daha iyi tanıyan, koruyan ve her alanda söz sahibi gençler yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaşmada ve İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı'nın verimliliğinin artırılması noktasında Erol Güngör'ün dil ve değerler ile ilgili görüşlerinin, yaşama aktarılması noktasındaki tespitlerinin anlaşılmasının, programa katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Özellikle tarih şuurundan millete, dilden kültüre, milli birlik ve beraberlikten toplumsal değerlere kadar birçok konuyu eserlerinin merkezine oturtan Erol Güngör'ü tanımanın bu bağlamda önem kazandığını söylemek mümkündür.

1.2.Problem Cümlesi

Sosyal Bilgiler Eğitiminin; Güngör'ün dil ve değerler noktasındaki düşünceleriyle olan ilişkisi ve bu ilişkinin Sosyal Bilgiler Eğitimine olan katkısı nedir? Sorusu çalışmanın problem sorusunu oluşturmaktadır.

1.2.1. Alt Problemler

1. Değerler Eğitimi nedir? Sosyal Bilgilerde değerler öğretimi nasıldır?
- 2.Erol Güngör'ün üzerinde durduğu değerler, Sosyal Bilgiler Eğitiminde nasıl yer almaktadır?

3. Erol Güngör'n dil ile ilgili görüşlerinin, Sosyal Bilgiler Eğitimi ile olan ilişkisi nasıldır?

1.3.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Erol Güngör'n dil ve değerler konusuna ilişkin görüşlerini Sosyal Bilgiler Eğitiminde yer alan değerler ile karılatırmak ve bu değerlere yansımalarını belirlemektir. Bu amaç kapsamında aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir:

- 1-Erol Güngör'n dil ve değerler konusuna ilişkin görüşlerinin Sosyal Bilgiler Eğitiminde yer alan değerler ile benzeen tarafları nelerdir?
- 2- Erol Güngör'n dil ve değerler konusuna ilişkin görüşlerinin Sosyal Bilgiler Eğitiminde yer alan değerler ile farklılaşan tarafları nelerdir?
3. Erol Güngör'n dil ve değerler konusuna ilişkin görüşlerinin Sosyal Bilgiler Eğitimine katkısı nasıldır?

1.4.Araştırmanın nemi

Erol Güngör'n eserlerinde; batılılaşma ve modernleşme adı altında geçen dönemlerde Türkiye'de çeşitli alanlarda ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik önemli tespitlerde bulunduğu dikkatleri çekmektedir. Onun yapmış olduğu bu tespitlerin yeterince anlaılmadığı düşünülmektedir. Güngör; özellikle ahlaki değerleri, kültür sürekliliğini ve bu sürekliliğin sağlanmasında aynı dilin kullanılmasının önemini eserlerinde vurgulamış ve ön plana çıkarmıştır.

Güngör'n; dil, kültür, tarih, değerler, millet, vatan, devlet, medeniyet, eğitim vb. konulardaki görüşlerinin anlatıldığı çalışmaların yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Bu alıma ile onun, ilgili görüşleri bir kez daha ele alınacaktır. Erol Güngör'n toplumsal ve ahlaki değerlerin yaşama aktarılması ve korunması noktasındaki tespitlerinin anlaşılmasının; Sosyal Bilgiler Eğitiminde yer alan değerlerin daha etkili bir ŗekilde verilmesine ve programın bu yönünün kuvvetlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmanın, Sosyal Bilgiler Eğitiminin; gelişen, değişen ve küreselleşen dünya karşısında sahip olduğu

maddi ve manevi değerlerini daha iyi tanıyan ve her alanda söz sahibi gençler yetiştirme noktasındaki amacına ulaşmasında fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra bu çalışma ile dil ve değerler noktasında, Erol Güngör'ün düşünceleri bir kez daha ön plana çıkarılarak, İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitiminde yer alan değerler ilk kez böyle bir karşılaştırmayla değerlendirilmiş olacaktır. Ayrıca bu çalışmanın Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitiminde yer alan değerlerin Erol Güngör'ün bakış açısıyla ele alınacak ilk çalışma olması bakımından önemli olduğu da düşünülmektedir.

1.5.Varsayımlar

1. Veri toplama araçlarının araştırmanın amacına ve konusuna uygun olarak hazırlandığı varsayılmaktadır.
2. Sosyal Bilgiler Eğitimi'nin; bireyleri maddi ve manevi değerlerini tanıyan, onları koruyan iyi vatandaşlar olarak yetiştirme amacında olduğu varsayılmaktadır.
3. Sosyal Bilgiler Eğitimi'nin; bireylere ortak değerleri kazandırmayı hedeflediği ve bu noktada kazanımlar belirlediği varsayılmaktadır.
4. Erol Güngör'ün; dil ve değerler noktasında tespitleri olduğu varsayılmaktadır.
5. Erol Güngör'ün; dil ve değerler noktasındaki tespitlerinin, Sosyal Bilgiler Eğitimi ile ilişkili olduğu varsayılmaktadır.

1.6.Araştırmanın Sınırlılıkları:

Bu çalışmada hem Erol Güngör'ün eserleri açısından hem de Sosyal Bilgiler açısından sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu çalışma aşağıda sıralanan; Erol Güngör'ün eserleri, ilköğretim Sosyal Bilgiler Programı, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile sınırlıdır.

1. Araştırma 5. sınıf ders kitapları için MEB 2015 onaylı Dr. Ahmet Utku ÖZENSOY ve Celal AYNACI tarafından yazılmış Berkay yayınlarının Sosyal Bilgiler ders kitabı ile sınırlıdır.
2. Araştırma 6. sınıf ders kitapları için MEB 2013 onaylı Erol Ünal KARABIYIK tarafından yazılmış Evren yayınlarının Sosyal Bilgiler ders kitabı ile sınırlıdır.

3. Araştırma 7. sınıf ders kitapları için MEB 2014 onaylı Ömer Faruk EVİRGEN tarafından yazılmış Ekoyay yayınlarının Sosyal Bilgiler ders kitabı ile sınırlıdır.

Araştırmanın sınırlılığını oluşturan Erol Güngör'ün eserleri:

1. Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar (2010), Ötüken Neşriyat, 4. basım, İstanbul.
2. Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak (2000), Ötüken Neşriyat, 4. basım, İstanbul.
3. Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri(2012), Ötüken Neşriyat, 5. basım, İstanbul.
4. Kelami Sahada Estetik Yapı Organizasyonu (1999), Ötüken Neşriyat, İstanbul.
5. Şahıslararası İhtilafların Çözümünde Lisanın Rolü(1998), Ötüken Neşriyat, 1. basım, İstanbul.
6. İslam Tasavvufunun Meseleleri (2011), Ötüken Neşriyat, 10. basım, İstanbul.
7. Kültür değişmesi ve Milliyetçilik (2003), [Elektronik Sürüm], Hisar Kültür Gönüllüleri.

1.7. Tanımlar:

Eğitim: Eğitim, yeni kuşaklara toplumdaki mevcut değerlerin, bilgilerin, düşüncelerin ve hünelerinin aktarılması veya öğretilmesini sağlayan bir süreçtir (Gündüz ve Gündüz, 2007: 241) .

Sosyal Bilgiler: Bireyin toplumsal ve fiziki çevresiyle olan ilişkisini; geçmiş, bugün ve gelecek bütününde inceleyen; tarih, coğrafya, sosyoloji psikoloji, ekonomi, antropoloji, felsefe, siyaset bilimi, hukuk gibi sosyal bilimler ve vatandaşlık konularına hâkim, toplu öğretim anlayışıyla oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005).

Tarih: Geçmişte yaşayan insanların her türlü faaliyetlerini askeri, siyasi, ekonomik, dini, kültürel... yer ve zaman bildirerek, sebep sonuç ilişkisi içinde anlatan bilim dalıdır (Turan ve Ulusoy, 2011: 148).

Coğrafya: insanlar ile çevre arasındaki ilişkileri; sebep- sonuç, dağılış ve zaman özellikleri çerçevesinde inceleyen ve sorgulayan bir bilim dalıdır (Meydan 2011: 162).

Antropoloji: Geçmişteki ve bugünkü toplumları, biyolojik ve kültürel açıdan inceleyerek benzerlik ve farklılıklarını belirtmeye çalışan insan bilimi olarak adlandırılan bir bilim dalıdır (Demirel, 2011: 1).

Hukuk: Adaletle yönelmiş toplumsal yaşam düzeni (Işıқтаç, webftp.gazi.edu.tr).

Öğrenme Alanı: Birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapıdır (MEB, 2005).

Kazanım: Öğrenme süreci içinde, planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla, öğrencilerin kazanması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir (Safran, 2008: 26).

Beceri: Öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir (MEB, 2005).

Değer: Bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır (Özgüven, 1999, Akt.: MEB,2005).

Kavram: Nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım (TDK, 2017).

Estetik: Güzellik değeri olan”, “sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii bediiyat (TDK, 2017).

Kültür: Yaygın terbiye yoluyla toplumdan bireylere geçen konuşma dili, heyecanlı bir aşkla yaşadığı dini, estetik duyguları gibi manevi değerlerinin tümüne “hars”(kültür) denir (Gökalp, Z. 2013: 94).

Millet: kökü mazide, gövdesi bugünde, dalları ise istikbale doğru uzanmış bulunan büyük bir çınardır (Güngör, 2000: 165).

İslamiyet: Müslümanların bir cemaat olarak refah ve saadet bulmaları için yol gösteren bir sistemdir (Güngör, 2011: 178).

Teknoloji: Somut ve ampirik anlamda, esas itibariyle, organizasyonel hiyerarşi yoluyla çalışan ve teknik maharet sahibi bulunan küçük grupların büyük insan

grupları, olaylar ve makineler üzerinde kurdukları rasyonel kontrol sistemleridir (Güngör, 1980: Akt.; Karakaya, 2009: 340).

Dayanışma: Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması (TDK, 2017).

Vatan: Üzerinde yaşayan insanlarla çok sıkı bir münasebet halinde oluşunun devamlı izlerini taşıyan topraktır (Güngör, 2000:160).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL TEMELLER

2. Erol Güngör'ün Hayatı, Eserleri, Fikir Yapısı, Dil, Değerler ve Eğitim Anlayışı

2.1. Erol Güngör'ün Hayatı ve Şahsiyeti

1938 yılında Kırşehir' de doğan Erol Güngör ilk ve orta öğretimini Kırşehir'de tamamlamıştır (Delican, 2009: 71). Ortaokulda iken Türk-İslam kültürü ile ilgili önemli eserleri okumaya başlamıştır. Onun ilim hayatının önemli bir bölümünü oluşturan, milli ve İslami değerlere ilgi duymasının temelleri bu dönemde atılmıştır. Kırşehir Lisesinden mezun olduktan sonra İstanbul Hukuk Fakültesinde, Hukuk eğitimine başlamıştır.

Bir yandan Hukuk eğitimini sürdürürken bir yandan da çeşitli alanlardaki sohbet toplantılarına katılmıştır. Edebiyattan felsefeye ve müziğe kadar birçok alanda o alanın uzmanlarıyla tartışabilecek seviyede bilgi birikimine ulaşmıştır. Erol Güngör'ün Mümtaz Turhan ile tanışması onun akademik hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Turhan ile tanıştıktan sonra Hukuk Fakültesinden ayrılıp, Edebiyat Fakültesinin Felsefe bölümüne kaydolmuştur (Yıldız, 1998: 17).

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünü bitirdikten sonra 1961 yılında aynı fakültenin; Tecrübî Psikoloji Kürsüsünde Mümtaz Turhan'ın asistanı olarak görev almıştır. 1965 yılında bu bölümde doktorasını tamamladıktan sonra 1966- 1968 yılları arasında ABD Colorado Üniversitesinin Davranış Bilimleri Enstitüsünde bilimsel çalışmalar yapmıştır. 1971 de Doçent, 1978 yılında ise Profesörlük unvanını alarak, 1982 yılına kadar İstanbul Üniversitesi'nde Sosyal Psikoloji alanındaki dersleri okutmuştur. 1982 yılında Konya Selçuk Üniversitesi'ne rektör olarak atanan Erol Güngör bu görevini devam ettirdiği sırada 45 yaşında iken vefat etmiştir. Evli ve 1 çocuk babasıdır (Delican, 2009: 71).

Güngör muhafazakâr olmasının yanı sıra baskıcılıktan çok uzak, gelişime ve değişime açık bir isimdir. Daha önceleri savunduğu sonraki dönemlerde de yanlış olduğuna kanaat getirdiği düşüncelerini düzeltmekten çekinmeyen ilmi bir cesarete sahiptir. Bu duruma verilecek en güzel örnek; takip ettiği düşünürlerden olan Ziya Gökalp'ın kültür ve medeniyet ayrımına, kültür ve medeniyetin birbirinden ayrılamayacağı şeklinde yaptığı itiraz gösterilebilmektedir (Özgürel, 2010: 253).

“Güngör; Gökalp-Turhan geleneğini Türk milliyetçilik tarihinde devam ettirmekle birlikte daha demokratik, İslam ve Osmanlı kültürü ile daha barışık olması hasebiyle muhafazakâr ve liberal bir bakış açısı getiren bir isimdir.” O, Gökalp'ın siyasi açıdan Osmanlı'ya karşı dile getirdiği düşüncelerini eleştirmiştir. Ayrıca;“Gökalp'ın; Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak anlayışına Osmanlı gerçeğini de katarak uyarlamak hedefindedir” (Bölükbaşı, 2009: 334).

Güngör, Sosyal Bilimler alanında çok önemli eserler vermiş ve aynı zamanda ülkenin önemli konularını çeşitli yönleriyle ele almış ve bu konuları derinlemesine inceleyebilme yeterliliğine sahip olmuş çok özel bir isimdir. “Erol Güngör, her zaman ihtiyacımız olan irfan ehli bir aydın görüntüsü çizmiştir” (Ürey, 2009: 11).

O; Türk-İslam sentezini büyük bir ustalıkla sentezlemiş ve bu sentezi kendi benliğine mükemmel bir şekilde yansıtmıştır. “Kafasında, fikir, duygu ve düşünce âleminin doğu-batı; madde-mana, din-dünya; ruh-beden ilişkisini ve dengesini çok güzel bir şekilde kurup konuşma ve eserlerinde büyük bir maharetle dile getirmiştir” (Özönder, 1998: 212).

Amman'a göre; Erol Güngör'ün en belirgin özelliği Cumhuriyet döneminde yaşamasına rağmen, dile olan hâkimiyetiyle geçmiş kültürü tanımanın ötesinde adeta içinde yer almasıdır. Küçük yaşlardayken ailesinden, dedesinden ve çevresinden aldığı eğitimle kazandığı dil hâkimiyeti Onu yüz yıl öncesinin aydınlarıyla bile çok rahat bir şekilde sohbet edebilecek seviyeye taşımıştır (Akt.: Ayhan, 2009: 22).

Güngör yazmış olduğu eserleriyle en az iki kuşağa düşünce açısından zenginlik katmış ve dil konusunda da onları etkilemiş olan bir aydındır. “Erol Güngör, zihniyet dünyası itibarıyla, yerlilik ve tarihi medeniyet birikimini, hem düşünceye hem de kullandığı lisana yansıtmış bir akademisyen-münevver özelliği göstermiştir” (Açıkgöz, 2010: 173).

“Güngör eserlerinde, deyim yerindeyse fildişi kuleden çıkan bir akademisyen, içinde yaşadığı cemiyetin sorunlarıyla dertlenen ve çözümler üretmeye çalışan bir münevver ve mütefekkir olarak görülmektedir” (Amman, 2014: 81). O; “sahip olduğu şemalar ile bilim zihniyetini kişiliğine sindirmiş bir araştırmacıdır” (Yüksel, 2010: 77).

2.2. Erol Güngör’ün Eserleri

Erol Güngör 1959 yılından itibaren Türkiye’deki belli başlı fikir ve edebiyat dergilerinde, gazetelerde çok sayıda makale ve ansiklopedi maddeleri yazmıştır (Delican, 2009: 71).

1963 yılında “Türkiye’de Misyoner Faaliyetleri” adlı ilk eserini E. Kırşehirlioğlu takma adıyla yayınlamıştır. 70’li yıllarda Orta Doğu gazetesinin başyazarlığını yapmıştır. Hem eserlerinde hem de yazılarındaki didaktik üslup oldukça dikkat çekicidir. Farklı görüşlere her zaman açık olan Güngör, değişik görüşleri kendi bilgi birikimiyle harmanlayarak, karşılaşılan sorunlara gerçekçi çözümler sunmuştur. Gençlik dönemlerinde en çok etkisinde kaldığı Ziya Gökalp’ ı bile belli bir düşünce olgunluğuna ulaştıktan sonra eleştirmesi, onun kişilere ve olaylara bakış açısının kavranması açısından oldukça önemlidir.

Onun eserlerinin ana temasını kültür konusu oluşturmaktadır. Öyle ki üzerinde durduğu milliyetçilik, dil, din ve tarih gibi konuları bile kültürle ilişkilendirerek ele almıştır. Güngör’ün eserlerini telif ve tercüme eserler olarak iki grupta incelemek mümkündür (Yıldız, 1998: 20-21).

Erol Güngör'n yayınlanan kitapları, eviri eserleri ve akademik tezleri aşağıda sıralanmıştır (Gedik, 2009: 38).

Erol Güngör'n Yayınlanan Kitapları

1. Dünden Bugünden Tarih-Kültür ve Milliyetçilik
2. Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak
3. Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri
4. Tarihte Türkler
5. Türk Kültürü ve Milliyetçilik
6. İslam Tasavvufunun Meseleleri
7. Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik
8. Sosyal Meseleler ve Aydınlar

Erol Güngör'n çevirdiği Kitaplar

1. Dünyayı Değiştiren Kitaplar
2. İktisadi Gelişmenin Merhaleleri
3. Sosyal Psikoloji
4. Yirminci Asrın Manası
5. Sanayileşmenin Kültür Temelleri
6. Sınıf Mücadelesi
7. Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme

Erol Güngör'n Akademik Tezleri

1. Değerler Psikolojisi zerine Araştırmalar
2. Kelami Sahada Estetik Yapı Organizasyonu
3. şahıslararası İhtilafların zmnde Lisanın Rolü.

2.3. Erol Güngör'n Dil Anlayışı

Erol Güngör'n eserlerinde üzerinde önemle durduğu konulardan biride, dil konusudur. Çalışmanın bu bölümünde Güngör'n Türk dili ile ilgili yapmış olduğu tespitlere yer verilecektir. Onun dil ile ilgili olan görüşleri aktarılmaya çalışılırken; bu noktada hem Türkiye'deki hem de Avrupa'daki diğer düşünürlerinde, konuya

olan yaklaşımları ve tespitleri ele alınacaktır. Ele alınan bu tespitlerin, Erol Güngör'ün görüşlerini daha iyi anlamada yol göstereceği düşünülmektedir. Avrupa'da ve Türkiye'de dil konusunda yapılan araştırmalar içerisinde; dilin yapısından öğrenilmesine ve kullanılmasına dair çok sayıda çalışmanın varlığı gözlemlenmiştir. Dil ile ilgili olarak yapılan çalışmalardan ortaya çıkan verilerin oldukça dikkat çekici olduğu düşünülmektedir. Araştırmalarda; zihin-dil ilişkisi, dilin biyolojik ve toplumsal özellikleri ele alınan başlıca konular arasında yer almaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Avrupalı düşünürlerin görüşlerinden yola çıkarak öncelikle dilin yapısına özelliklerine yer verilecektir. Sonrasında da Erol Güngör'ün dil konusundaki düşünceleri ve tespitleri incelenecektir.

Chomsky dil ile ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur: Ona göre; insan zihni birbiriyle etkileşim halindeki sistemlerden oluşan karmaşık bir yapıdan oluşmaktadır. Bu yapıda yer alan ve birbiriyle etkileşim içerisinde bulunan sistemlerden biri de dil yeteneğidir. Dil; yalnızca insanlara özgü olup, aynı zamanda da tüm insanların sahip olduğu ortak bir özelliktir (Chomsky, 2009: 49). Dilin doğuştan gelen bir yetenek olması, elbette ki şüphe götürmeyen bir gerçekliktir. Esasında dil yeteneğinin, insan zihninin yanı sıra başka hiçbir canlıda rastlanmayan kendine has özellikleri vardır. Var olan bu dil yeteneği, zihnin ve beynin bir parçasını oluşturmaktadır. Dil; biyolojik açıdan aklın eremediği ve hiç beklenmedik özellikler taşımaktadır. Bu nedenle yakından incelendikçe daha da şaşırtıcı ve sırlarla dolu bir hal almaktadır (Chomsky, 2014b: 17-60).

Dilin geçmişini biyolojik olarak tanımlayabilecek varsayımlar bulunmaktadır. Buna göre ortak yaşam alanını oluşturmak için; duyumları fikirlere, fikirleri de seslere dönüştürmeyi sağlayan bir dil yeteneği vardır (Eco, 2009: 75). İnsanın yapısına dair yapılan araştırmalarda dilin özel bir yere sahip olduğu ve mevcut durumunu gelecekte de koruması gerektiğine yönelik birçok neden vardır. Bunların başında da, dilin insana özgü bir durum olması ayrıca fikirlerin davranışların ve toplumsal ilişkilerin içinde önemli bir ölçüde yer alması gelmektedir (Chomsky, 2009: 13). Ayrıca; düşüncelerin aktarılması ve anlatılmasında, dilden daha etkili bir yolun henüz keşfedilmemiş olması, aynı zamanda onun rolünün ne kadar önemli

olduğunu da göstermektedir (Güngör, 1998: 57-58). Kelimeler düşüncenin, düşüncede kelimelerin işaretidir; çünkü cümlede bulunan sözcüklerin sınırlarını belirlemek ancak düşünceyle mümkün olmaktadır (Saussure, 2014: 57). Neredeyse tüm insanların var olan duygu ve düşüncelerini özgürce anlatabilmesi dil vasıtasıyla gerçekleşmektedir (Chomsky, 2014a: 162). Öyle ki dil; düşünce tarzına ve algılara derin bir şekilde etki ederek insan varlığının temel bölümlerinden birini oluşturmaktadır (Chomsky, 2009: 53).

Dili kullanma yeteneği biyolojik olarak ortaya çıkmasına rağmen dil öğrenildikten sonra aktarılır (Saussure, 2014: 58). Bir dili anlayabilmek ve konuşabilmek; tıpkı bisiklete binmede ve satranç oynamada olduğu gibi, o dili kullanabilmekten geçmektedir. Dili konuşabilen bir insan, belli seviyedeki bilgi düzenini zihninde oluşturmuş demektir. Örneğin; çocuklar var olan düzenden yola çıkarak, o dilin seslerine ve karmaşık kelime yapılarına dair tahminlerde bulunarak, o dili öğrenmektedirler. Bir çocuğun dile hâkim olması için gerekli olan bilgi ve kurallar, onun çevresinde ya da biyolojik olarak zihninde yer alan dil yeteneği bölümünde bulunmaktadır. Bu faktörlerin birbirleriyle olan etkileşimi sonrasında da, konuşma ve anlama esnasında kullanılan bilgi sistemi ortaya çıkmaktadır. Anlama ve konuşma yeteneği kaybedilse de, zihindeki bilgi sistemi korunmaktadır. Küçük çocukların dil öğrenmelerindeki en çarpıcı gerçeklerden biri de; onların örnek aldıkları kişileri iyi bir şekilde taklit etmelerine bağlı olarak dili öğrenmeleridir (Chomsky, 2009: 14-48).

Aslında dil; tıpkı bir çocuğun ihtiyacı olduğu kadar beslenmesi ve önceden planlanmış bir şekilde büyütülmesine bezemektedir. Bu nedenle de dil; çocuğun kendi kendisine öğrenebileceği bir şeyden ziyade; uygun bir çevrede yetişen çocuğa sunulan bir durumdur. Ayrıca dil; eğitim ve koşullanmayla kazanılan, davranışlarla şekillenen bir alışkanlık sistemidir. Dil kabiliyetiyle donatılmış bir çocuğa belli bilgiler verildikten sonra çocuk; bilgilerini kullanarak dil yeteneğinin simgelerini oluşturmakta ve sonrasında kullandığı dil vasıtasıyla; dilsel anlatım için sınırsız bir şekilde anlamlandırmalar meydana getirmektedir (Chomsky, 2009: 159-181).

Günlük yaşamda ise dil denilince; o toplumun ortak ürünü olan, bir çeşit sosyal olgu akla gelmektedir. Dil; düşüncelerin açıklanması, insanlar arası etkileşim, oyun oynama, iletişim dışı diğer istekler ve bunlar gibi, insanlara ait birçok amaç için kullanılmaktadır (Chomsky, 2009: 50-51).

Dolayısıyla dil; konuşmak için düzenlenmiş toplumsal bir üründür. İnsanlar dilini çevresindeki insanlar sayesinde kullanabilmektedirler. Bireyler dili sadece ihtiyaçları için kullanmazlar, onu kullanma noktasında buldukları toplumlara bağımlıdırlar. Irkları ne olursa olsun insanlar konuştuklarında değişebilen şeyler sadece dildeki seslerdir. Dolayısıyla dil; çevre ve insan arasındaki karşılıklı etkileşim sayesinde tamamlanmaktadır. Dilin toplumun ortaya çıkardığı ortak bir ürün olması nedeniyle; anayasa, hukuk, töreler gibi gelenek ve göreneklerle karşılaştırılması da mümkündür (Saussure, 2014: 178).

Bir dilin ait olduğu toplumun ortak malı olması, o toplumun yaşayış tarzına olan etkileri, toplumların geçmişlerine ışık tutması ve geleceklerine yön vermesinin de kaçınılmaz bir gerçeklik olduğu düşünülmektedir. Bu noktada Erol Güngör'de Türk dili ile ilgili tespitlerde ve eleştirilerde bulunmuştur. Güngör'e göre; Türk kültüründen kesinlikle taviz verilmeyecek değerleri birkaç ana başlıkta toplamak mümkündür. Bunların başında da milli varlığın en eski ve en köklü temelini oluşturan Türk dili gelmektedir. Ona göre; Türk milli varlığının temeli Türkçeye dayanmaktadır (Akt.: Sevgi: 1998: 72).

Güngör'e göre Türkçe; Orta Asya'daki Göktürklerden bugüne kadar belli bir süzgeçten süzölmüş gibi saf bir şekilde gelen, milletin anlayıp konuştuğu Türkçedir. Fakat bu doğal akış zaman içinde müdahalelere bağılı olarak tahribata uğramıştır (Akt.: Özmen: 2009: 319). Ona göre: milletlerin temel karakteristik özellikleri dillerinde gizlidir. Milli varlığın korunması dil sayesinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla milletleri birbirinden ayıran en temel özellik kan değil dildir. Ortak dil aracılığıyla; insanlar yakın ve sıcak bir şekilde manevi olarak birbirlerine bağlanıp, kuru kalabalıklardan ziyade aynı amaç etrafında birleşen toplumlar haline gelerek milleti oluşturmaktadırlar (Güngör, Akt.: Sevgi: 1998: 72).

Güngör'e göre; bir milletin nasıl meydana geldiği, nelerden hoşlandığı ve hayat tecrübeleri; tarih denilen süreç içerisinde dil aracılığıyla öğrenilmektedir. Dil; geçmiş ve gelecek arasındaki bağı kuran bir köprü konumundadır. Bugünkü insanlarla konuşulup anlaşıldığı gibi, geçmişteki insanlarla da anlaşabilmek ve aynı şekilde gelecek nesiller tarafından da anlaşılabilirlik gerekmektedir. Dolayısıyla; tüm bunları sağlayan temel araçta dildir (Akt.: Sevgi: 1998: 72-74).

Bu bağlamda Locke; dilin en önemli amacının iletişimde anlaşılabilirlik olduğunu belirtmektedir. O; konuşulan her bir kelimenin, konuşan kişinin zihninde aynı fikri oluşturması gerektiğini aksi takdirde; kullanılan kelimelerin amaçlarına ulaşamayacaklarını söylemektedir (Akt.: Eco: 2009: 93-177). Dolayısıyla; bütün toplumlarda insanların kendilerini ifade etmelerinin zorunlu bir şekilde ortaya çıkmasından dolayı dil; toplumun ortak malıdır. Herhangi bir nedenle ya da kendiliğinden ortadan kalkmadığı sürece dil, zaman içerisinde o dili konuşan kişilerin değiştiremedikleri bir gelenek halini almaktadır (Saussure, 2014: 178).

Bu noktada De Mauro'nun açıklamaları ise şu şekildedir. Mauro'ya göre; belli bir dil ile düşünce tarzının arasındaki canlı bağların oluşması, yalnızca buldukları zamanla değil aynı zamanda tarihsel süreç içerisinde karşılıklı olarak yerine getirdikleri belli şartlar sayesinde sağlanmaktadır. Gerek düşünce gerekse konuşma tarzı olsun her ikisi de tarihsel süreç içerisinde yaşanan gelişimin sonucu ortaya çıkmaktadır (Akt.: Eco: 2009: 93-177). Saussure ise; bütün dillerin hem içinde bulunduğu zamanlarının, hem de geçmişlerinin olduğunu belirtmektedir. Ona göre; dilin bu iki olgusu birbirini tamamlar nitelikte olduğu için birbirlerinden bağımsız olarak düşünülemez. Dilin geçmişi de içinde bulunduğu zamanda, dile ait gerçekliği oluşturmaktadır (Saussure, 2014: 58).

Netice itibariyle Erol Güngör'ün dilin; geçmiş ve gelecek arasındaki bağı kuran bir köprü konumunda olmasına ve bunun korunmasına yönelik yaptığı tespitlerinin Avrupalı düşünürlerin bu noktadaki tespitleriyle büyük oranda örtüştüğü görülmektedir. Türk dilinin geçmişle olan bağlantısının, sürekliliğinin korunmasıyla gerçekleşeceğini vurgulayan Güngör'e göre; dile gereken önem verilmediği ve

milletlere sıkça hafıza kaybı yaşattırıldığı takdirde; toplumdaki kuşaklar arasında tamir edilmesi mümkün olmayan farklar oluşacak ve bu durum; toplumsal düşünce bunalımlarını da beraberinde getirecektir.

Öyle ki Güngör; özellikle Türk dilinde yapılan tasfiyecilik hareketini; dil ile ilgili olan görüşlerinin temeline oturtmuş ve bununla ilgili tespitlerde bulunmuştur. O bu durumu şu sözleriyle açıklamıştır: Ona göre; kökeni Türkçe olmayan kelimeler dilden atılarak yerine, Türkçelerinin uydurulduğu bir dil temizliği hareketi yapılmıştır. Aslında yapılan bu tasfiyecilik hareketinin temelinde yatan sebep; Türk Milletinin inandığı değerlerini, gayelerini ve karakteristik özelliklerini değiştirerek, Türk kültürünü ortadan kaldırma düşüncesidir. Örneğin; yetişen yeni kuşaklar, geçmiş kuşakların kültürel eserlerini anlamadıkları zaman, kuşaklar arası kültürel bir alışverişte olmayacaktır. Örneğin; Yunus Emre'yi okuduğunda Onu anlayamayan genç, Onun verdiği mesajlara da çok uzak kalacaktır (Akt.: Sevgi: 1998: 73-74). Güngör bu durumu şu sözleriyle eleştirmiştir:

Bir kelimelik uydurma dille yetiştirilen gençler arasından bin yıllık Türkçeye dayanarak yazan ve düşünen Yahya Kemal ayarında bir şair çıkması beklenebilir mi?"sözyle de eleştirmiştir. Yine ,“Türkiye’de özellikle uydurma dil cereyanının başlangıcından bu yana meydana getirilmiş edebiyat eserlerinin belli bir kültür içine yerleştirilmesi, yani “teşhis edilebilmesi” adeta imkânsızdır (Kirişçioğlu, 2010).

Güngör’ün bu düşüncelerini destekler nitelikteki bir tespitte Banarlı tarafından yapılmıştır. Banarlı’ya göre; dilde temizlik yapma anlayışındakilerin asıl amacı; aslında İslam medeniyetinden gelen Türkçe karakteri kazanmış kelimeleri dilde yok etmektir. Bununla beraber toplumu bir zamanlar egemen olduğu doğu medeniyetindeki yüzyıllar boyunca yaşanan zafer ve onur tablolarından uzaklaştırarak çocukların o şerefli günleri kelimelerle bile hatırlamasına tam olarak engel olmaktadır (Akt.: Sevgi: 1998: 75).

Güngör Türk dili ile ilgili yapılan düzenleme çalışmalarını şu şekilde açıklamaktadır: Ona göre; Osmanlı Aydınlarıyla, halkın konuştuğu Türkçe; II. Meşrutiyet Döneminde birbirine oldukça benzemektedir. Özellikle II. Meşrutiyet öncesinde ve sonrasında Türk dilinin kaynaklarına ve gelişimine yönelik incelemeler yapılmaya başlamış ve halkın; aydınların kullandığı dili anlayacakları şekilde, dili

sadeleştirmek için ciddi anlamda adımlar atılmıştır. O; Türk milliyetçiliği bakımından ikinci meşrutiyet döneminde yapılan Türkçecilik hareketini olumlu karşılamıştır. Onun, ilk dönemde yapılan sadeleşme çalışmalarını kabul etmesinin temelinde; o dönemde Türk dilinin kökten reddedilmeden, halkın kullandığı Arapça ve Farsça kelimeler korunarak yapılan düzenlemelerin olmasından kaynaklanmaktadır. Öyle ki; bu dönemde sadece belli çevrelerce kullanılan kıyıda köşede kalmış kelimeler dilden atılmıştır. Böylece Türk dili sadeleştirilerek; yazı ve konuşma dili arasındaki farkta büyük ölçüde kapanmıştır. Eğitim öğretimde de bu yönde hareket edilerek sade bir Türkçe kullanılmıştır; fakat bu durum çok uzun sürmemiştir.

Güngör kendisinin de kabul ettiği dönemdeki Türkçecilik hareketiyle; Cumhuriyet sonrası geriye dönüş hareketi olarak ortaya çıkan Türkçecilik hareketi ile ilgili karşılaştırmalar yapmıştır. O; Türk dilinde, Cumhuriyet sonrasında geriye dönüş hareketi olarak yapılan ikinci köklü değişim hareketini yapanların düşünce temelinde yatan geçekliğe açıklık getirmiştir. Öyle ki, inkılâpçı Türk aydınlarına göre; Osmanlı devletinde yüzyıllar boyunca Türk kültürüne ait olmayan kelimeler, özellikle aydınların etrafında oluşan edebi ürünlerde kullanılmıştır. Bu şekilde meydana gelen Türkçe zaman içinde halkın konuştuğu Türkçeden çok farklı bir hal almış ve bu durum Türk milletini aslından uzaklaştırmıştır. Bu nedenle de, Arap ve Acemden alınan kelimeler Türk dilinden atılmış ve yerine yenileri getirilmiştir (Akt.: Özmen: 2009: 319-321).

Bu bağlamda dilde sadeleşme hareketini savunan kişilerin başında gelen Ziya Gökalp'a göre: Millet olmanın temel koşulları arasında; kültürü oluşturan ve ortaya çıkaran unsur dildir. Gökalp, dilde Türkleşmenin sağlanmasıyla; vicdanların, dinin ve vatanın parçalanmasının önüne geçileceğini düşünmektedir. Türkçecilik ifadesini dilde yenileşme ve Türkçülüğün karşılığı olarak kullanan Ziya Gökalp'a göre; dil Arapça ve Farsça kelimelerden temizlenerek yerine; Türkçe köklere yeni eklerin getirilmesiyle türetilecek olan yeni Türkçe kelimelerin kullanılması Türkçeciliktir. Bunun yanı sıra Arapça ve Farsça kelimelerin karşılıkları bulununcaya kadar kullanılması da uygun olacaktır (Gürsoy ve Çapcıoğlu, 2006: 95-96).

Kültürde ve dilde özünden beslenerek dinamizmi yakalamayı hedefleyen Gökalp Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak ilkesiyle birlikte Türkçenin; anlam olarak modernleştirilmesi, terim olarak İslamlaştırılması yazım olarak da Türkleştirilmesi gerektiğini, “Türk milletindenim, İslam Ümmetindenim, Avrupa Medeniyetindenim” ifadesi ile açıklamaktadır (Gürsoy ve Çapcıoğlu, 2006: 95-96).

Güngör Türk dilinde, Cumhuriyet sonrasında geriye dönüş hareketi olarak yapılan bu ikinci köklü değişim hareketini; inkılâpçı Türk aydınlarının gülünç bir oyunu olan, dil ve tarih tezlerinden ibaret olarak görmektedir.

Bu bağlamda Max Müler ve Banarlı da Güngör’ün düşüncelerini destekler nitelikte açıklamalarda bulunmuştur. Müler’e göre; dünyanın en güzel dili Türkçedir. Türk dili öyle kusursuz ve öyle bir düzenli kurallardan meydana gelmiştir ki, adeta Türk dilini sanki dil âlimleri oluşturmuştur. Güzel olan bu Türk dili; aynı zamanda da dünyanın en şanssız dilidir. Bin yıla yakın bir süre zarfında, yabancı dillere karşı bağımsızlık mücadelesi veren Türk dili; Cumhuriyet’le beraber uydurmacılık ve temizlik hareketleriyle uğraşmak zorunda bırakılmıştır. Bunun sonucunda da Türkçe çok büyük hasarlar görmüştür. Aynı zamanda Banarlı’nın Türkçe kelimelerin anlamlarına yönelik yaptığı tespitlere göre Türkçe; mecaz anlamlar taşıyan kelimelerle donatılmış bir dildir. Dolayısıyla Türkçede yer alan her bir kelimenin birden fazla anlamı vardır. Türk Dilinde; her bir kelime başka kelimelerle birleştirilerek, çok çeşitli bir anlam dünyası ve kelimeler ailesi kurulmuştur. Dolayısıyla; Türk dilinden Türkçe veya Türkçeleşmiş bir kelimeyi temizlemek demek, bir kabileyi ortadan kaldırarak o kabileye yazık etmekle eşdeğerdir.

Yaşanan bu durumu Güngör; “Eğer balkan bozgununu gören dedelerimiz bir gün torunlarının Türkçeyi bilmedikleri... bir devrin geleceğini hayal etselerdi Bulgar kurşunu ile ölmediklerine üzülürlerdi” ve “Türkçüler Türk kültüründe en az bin yıllık bir gelişmeyi temsil ederken, İnkılâpçılar bin beş yüz önceki İlkel kültürün şampiyonu oldular” şeklindeki sözleriyle eleştirmiştir (Akt.: Özmen: 2009: 320-324).

Güngör'e göre; Türkçecilik çalışmalarına rağmen 1940 ile 1960 yılları arasında yaşayan kuşak oldukça iyi bir Türkçeye sahiptir. 1960 yılına kadar baba oğul gibi iki kuşak arasında anlaşabilme noktasında herhangi bir sorun yokken 1960'tan sonra aralarında 5 yaş bulunan iki Türk insanı bile birbirlerini anlamakta oldukça zorluk çekmişlerdir. Bu nedenlere bağlı olarak Güngör; yakın zamanda aynı dili konuşan kişiler arasındaki anlaşmayı sağlamak için tercümanların ortaya çıkacağını dile getirmektedir. Yine aynı şekilde mahkemelerde hakim karşısında kişilerin kendilerini savunmak ve haklarındaki iddialara cevap verebilmek için tercümanlara ihtiyaç duyacaklarını belirtmektedir (Akt.: Özmen: 2009: 320-324). Güngör bununla ilgili düşüncelerini:

Bu dile bakılırsa, Türk milletinin mazisi Cumhuriyete kadar bile dayanmaz. Türk milleti her on yılda bir hafızasını kaybeden bir hasta durumuna düşürülmüştür. Bu dil hareketinin altında Milliyetçilik duygusunun bulunduğu söyleniyorsa ki gençlerimizin çoğu maalesef böyle zannetmekte ve bu duygulara kapılmaktadır, bu herhalde Türk milliyetçiliği olamaz. Çünkü millet olmanın en bariz vasfı insanların zaman ve mekân içinde birleştiren ortak noktaların bulunmasıdır. Dili tasfiye edenler, henüz rejimi de sımsıkı ellerinde tuttukları bir zamanda uydurmacılık yerine mesela mevcut Batı dillerinden birini resmi dil olarak kabul etseler, bütün yeni nesilleri o dile yetiştirmeye çalışsalar, belki bu kadar vahim bir kültür buhranı içinde olmazdık. Sözleriyle dile getirmiştir (Kirişçioğlu, 2010).

Güngör dilde tasfiyecilik konusundaki görüşlerine yapılan eleştirileri şöyle değerlendirmiştir: Ona göre; Türkçenin yok oluşunu Türk kültürünün ortadan kaldırılmasıyla özdeşleştirdiğinden dolayı, çoğu kişi bu düşüncesini çok fazla suçlayıcı bularak, onun bu konuda aşırı derece kötü düşündüğünü dile getirmişlerdir. Bununla beraber uydurmacılığın ve tasfiyeciliğin başında gelen isimler yaptıkları bu temizlik hareketini; medeniyete bağlı olarak yaşanan bir kültür değişmesi şeklinde açıklamışlardır. Onlara göre; Güngör tarafından Türkçe olarak kabul edilen durum esasında İslam Medeniyetine bağlı olarak Türklerin oluşturdukları bir dildir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla, bu medeniyetle yollar ayrıldığı için eski kültürü temsil eden dilden de elbette vazgeçilecektir. Buna rağmen Güngör'ün; Türk kültürüne ait eserlerin yeni nesil tarafından anlaşılmadığı noktasındaki eleştirilerine tasfiyecilerde katılarak gerçek durumun böyle olduğunu kabul etmektedirler; fakat onlar, modernleşmenin geçmiş nesille olan irtibatın kesildiği noktada ortaya çıkacağını savunmaktadırlar. Onların bu savunmaları, Türk kültürüne ait eserlerin sanki yabancı eserlermiş gibi tercüme edilmesine sebep olmuştur (Akt.: Sevgi: 1998: 75-76).

Güngör'e göre; Türk tarihinin geçen yedi yüz yılına bakıldığında, bu süre boyunca hiçbir eserin sadeleştirilmesi veya günlük dile çevrilmesi gibi bir durum söz konusu bile olmamıştır. Meşrutiyet dönemindeki bilim adamları; ikinci Murat veya Fatih döneminin ya da 16. veya 17. yüzyılın eserlerini sadeleştirmeye ihtiyaç duymadan okuyabilmişlerdir. Onların sahip oldukları Türkçe en az üç yüz, dört yüzyıl öncesini anlayabilecekleri bir dil ve kültür sürekliliğine sahiptir. Bugünkü duruma bakıldığında, Türkçenin kurucularından sayılan Reşat Nuri'nin eserleri bile sonradan uydurulan dile çevirerek daha da basitleştirilerek okunmaktadır. Yakın tarihte çoğu kişi tarafından tanınan, sade ve güzel bir dile hâkim olan Reşat Nuri'nin dili bile bugünün diline göre sadeleştirilmiştir. Hiç kuşkusuz ki aynı Reşat Nuri'yi; on ya da on beş yıl sonra birileri okumak isterse ayrıca birde o zamana göre düzenlenmesi gerekecektir. Nasıl ki on yıl önce konuşulan Türkçe geçmişe karışıyor ise bugünkü Türkçe de on yıl sonra geçmişe karışacaktır (Akt.: Sevgi: 1998: 75-76).

Bu bağlam da; Mehmet Kaplan şunları dile getirmiştir: Bir insan kendi benliğinde bir şiirin, bir tiyatrunun, romanın ya da kitabın büyüleyici etkisini hissedemezse o insana kültürün etkisinden kaynaklanan gücü anlatmakta o derece imkânsızlaşmaktadır. Kaplan'a göre dil; ya kalabalıklara ait kültürü, inancı ve edebiyatı yok etmektedir, ya da zor zamanlarında onlara yol göstermektedir (Akt.: Sevgi: 1998: 75-76).

Bazı insanlara anlatmak ne kadar zor olsa da bugün Türkiye'nin en önemli konusu dil ve kültür konusudur. Dil ve Kültür; ait olduğu milletin milli karakterini göstermektedir. Dilde ya da kültürde gerçekleşen bozulmalar aynı zamanda kişilerin bozulması anlamına gelmektedir. Bilim her ne kadar beraberinde teknik hizmetleri getirirse de, Sosyal Bilimlerden uzak kaldığı sürece, teknik gelişmelerin kölesi olunması kaçınılmazdır. Diğer bir ifadeyle robotu inanların hizmetine sunan bilim iken onları robotlaştırmaktan kurtaracak olan ise Sosyal Bilimlerdir (Sevgi, 1998: 77).

Sonuç olarak Güngör; çok eskilerden bu yana kuşaklar arası anlaşmanın sağlanması ve milli kültürün korunması için, Türk dilinin Orta Asya'dan bugüne kadar Osmanlıda kullanılan kelimelerinde içinde olduğu bir bütün halinde olması

gerektiğini ve bunun ancak dil sürekliliği ile gerçekleşeceğini vurgulamıştır. Netice itibarıyla onun bu düşüncelerinin; Türk milli kültürünün korunması ve kültürel aktarımın sağlanması konusunda kıymetli olduğu ve dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir. Bu noktada Güngör'ün yeni nesillerin dil hâkimiyetini tam olarak gerçekleştirebilmelerinin gerekliliği ve geçmiş kültürün edebi eserlerini tam olarak anlayabilmelerinin sağlanması ile ilgili tespitlerinin de önemli olduğu düşünülmektedir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitapları incelendiğinde dil konusuna 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “ İletişim ve İnsan İlişkileri” adlı 1. ünitesinde yer verildiği görülmektedir. Bu üniteye yer alan “ Bir Arada Yaşamın Temeli: İletişim” konusunda iletişim kurmada en çok izlenen yolun konuşma olduğu ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca iletişimde kullanılan dilin bireysel ve toplumsal hayatta önemli bir yere sahip olduğu, duygu ve düşüncelerin konuşma ile ifade edildiği, iletişimin konuşma (dil) aracılığıyla gerçekleştiği ve sorunların çözümünde dilin önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra iletişimi olumlu ve olumsuz yönde etkileyen “sen dili” ve “ben dili” kullanımına da vurgu yapılmıştır.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Atatürkçülükle ilgili kazanımlarında da dil vurgusuna rastlanmaktadır. Atatürkçülükle ilgili kazanımlarda dil vurgusu; Atatürk'ün Türk diline verdiği önem ve milli kültürün korunmasında dilin önemi şeklinde yer almaktadır (Özensoy ve Aynacı, 2016: 25). Bu bağlamda Atatürkçülüğün dil ile ilgili kazanımlarında; öğrencilerin Atatürk'ün Türk diline verdiği önemi; TDK ve Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi gibi kurumların kuruluşuna öncülük etmesinden yola çıkarak kavramaları beklenmektedir. Ayrıca 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının 2. ünitesinde yer alan “ Yeni Türk Devletinin Temelleri” isimli konuda; Atatürk ilkeleri konusu anlatılırken dil bilincini kazanma noktası ön plana çıkarılmıştır. Milliyetçilik ilkesinin anlatıldığı bu kısımda milliyetçilik; “ milli tarih ve dil bilincinin kazandırılmasını, milli kültürün geliştirilmesini esas alır” şeklinde tanımlanmıştır (Özensoy ve Aynacı, 2016: 47). Bu ifade ile milli kültürün geliştirilmesi noktasında dil bilincine vurgu yapılmıştır. Ders kitaplarında kültür ile ilgili konular anlatılırken; dil konusuna daha çok vurgu

yapılmasının ve Güngör'n tespitlerinde olduğu gibi dil hkimiyyetinin ve sürekliliğinin sağlanması noktasında, öğrencilerde farkındalık oluşturacak etkinliklerin zenginleştirilerek ön plana çıkarılmasının Sosyal Bilgiler Eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.4. Erol Güngör'n Değerler Anlayışı

Değer sözlük anlamı olarak "bir Şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir Şeyin değdiği karşılık, kıymet" Şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2017). Güngör değerler konusunu ele alırken; özellikle değerlerin ahlaki boyutu üzerinde durmuş ve ahlaki değerleri ön plana çıkarılmıştır. Güngör'e göre; insanın toplumsal bir varlık olarak gelişebilmesi onun ahlaki gelişimine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Sosyal varlık olmanın temeli, diğer insanlarla karşılıklı olarak kurulan ilişkiler sayesinde gerçekleşmesinden dolayı, toplumsal hayatın ahlaki değerlere dayanması da kaçınılmazdır.

Güngör; "değer kavramı nedir?" sorusunu Şu Şekilde cevaplamaktadır. Ona göre değer yargıları herhangi bir Şeyin istenmesi ya da istenmemesine bağlı olarak ortaya çıkıyorsa; o zaman değer de, istek ve isteksizlik durumuna olan inancı oluşturmaktadır. Bu noktada değerin taraflı bir inanç mı olduğu ya da bireylerin inançlarının dışında tarafsız bir gerçekliği mi temsil ettiği soruları akla gelebilmektedir. Bu sorular ahlak felsefesinin en eski ve çözülmesi en zor sorularıdır. Şayet bu sorular cevaplanırsa ahlaki değerlerin tarafsız temelleri belirlenmiş olacak ve bu sayede anlaşmazlıkların son bulması noktasında, değişmez bir kılavuz bulunmuş olacaktır. Bu durumun çözümlenmesi demek iyi ve kötü konusunda herkesin aynı nokta da buluşması demektir.

Güngör'e göre; "değer bir inanç olmak bakımından, dünyamızın belli bir kısmıyla ilgili idrak, duygu ve bilgilerimizin bir terkibi demektir. Fakat değer, inancın spesifik bir Şekli olmak itibariyle ondan daha yukarıda bir zihin organizasyonudur" (Güngör, 2010: 7- 28). Öyle ki değer kavramı tek bir inanca değil, bir araya gelerek bütünleşen inançlara yönelik bir kavramdır. Bireyler sahip oldukları değerleri izlenecek en doğru yol olarak görmekte, o konuda duygularıyla

hareket etmekte ve o değere karşı olumlu bir tavır takınmaktadırlar. Tam tersi durumlarda da olumsuz tavır almaktadırlar. Sonuçta inandıkları değer bireyleri belli bir yolda ilerlemeye yönlendirmektedir. Aynı zamanda değerler tutumlar için rehber konumundadır (Güngör, 2010: 29).

Örneğin toplumlarda görülen; zor durumdakilere yardım etme, merhamet etme, başkalarına saygı gösterme, dürüstlük gibi değerler farklı toplumlarda farklı zamanlarda başka şekiller almış olsa da her zaman için aynı amacı taşımışlardır. Toplumları birbirinden ayıran ana hat ise bu değerlerin uygulama şeklinde ve geçerliliğinde ortaya çıkmaktadır (Güngör, 2000: 22).

Güngör'e göre; insanların değerler arasında en üst basamakta tuttıkları değer, onların temel değerini oluşturmaktadır. Bunların arasında ahlaki değerler; bilimsel, siyasi vb. değerlerden ayrı düşünülemez. Bunlar birbiriyle yakın ilişki içerisindedirler ve her birinin zaman içerisine ahlaki değer vasfı kazanması da mümkündür.

Güngör inanılan değerlerin gerçekleşmesini şu şekilde açıklamaktadır. Ona göre değerler; roller aracılığıyla sosyal öğrenme şeklinde gerçekleşmektedir. Bireylerin toplumsal statüleri için toplum tarafından onlara biçilen roller bulunmaktadır. Bu sayede insanlar buldukları konuma ve sahip oldukları rollere göre yapacakları, düşünecekleri ve değer verecekleri konular hakkında fikir sahibi olmaktadır. Örneğin erkekler için cesur olma, azimli olma, soğukkanlı ve sözünde durma gibi durumlar önemli değerler halini alırken, kızlar için iffet ve namus değerlerine sahip olma durumu ön plana çıkmaktadır. Değerler toplum tarafından desteklendikçe güçlenmekte, aksi takdirde değişmeye ve bozulmaya mahkûm olmaktadır (Güngör, 2010: 42-70).

Değerler göz önünde bulundurularak davranışlar toplum tarafından iyi ve kötü olarak gruplandırılmaktadır. Kökeni ister dine ister başka bir güce uzansın sonuçta insanlar arası davranışlar iyi ya da kötü değer yargılarıyla değerlendirilmektedir. İşte bu değerlendirmenin olduğu her yerde de ahlaki

davranıştan bahsetmek kaçınılmazdır. Şayet ahlaki bakımdan iyi ve kötü kavramlarının olmadığı bir toplum hayatında insanları durdurabilecek herhangi bir etkende olmayacaktır. Herkes kendi istediğine göre hareket edecek ve toplumda cani ruhlu bencil insanların sayısı da gitgide artacaktır. Aslına bakıldığında zaman gerçekte insan ne çok iyi ne de çok kötüdür. İnsan sadece iyi ve kötü yönleri olan, bunlar arasındaki dengeyi yakalamaya çalışan bir varlıktan ibarettir (Güngör, 2000: 11-28).

İnsanların veya davranışlarının iyi ya da kötü olarak adlandırılmasına değer yargıları denir. Değer yargıları iyi olarak kabul edilen veya kötü olduğu için reddedilen ifadelerdir. İnsanların hareketleri, niyetleriyle ilgili olarak değer hükümleri verilmektedir. Örneğin çalışkanlık iyi bir özellik, demokrasi iyi bir yönetim şekli veya belli bir araba markası çok iyi gibi yargıların her biri birer değer hükmüdür. Ahlaki yargılar aynı zamanda değer yargıdır ancak değer yargılarının hepsi ahlakla ilgili değildir. Netice itibarıyla ahlaki yargılar denilince akla ahlaki değer yargıları gelmelidir (Güngör, 2010: 27-33).

Bunun yanı sıra bazı davranışlar da toplumsal ahlaka uymadığı için, toplum tarafından kınamaktadırlar. Bu davranışların kimileri toplum açısından bozulmuş ahlak örnekleri olarak sayılırken bazıları da yasalar açısından suç sayılmaktadır. İnsanlar kötü ahlaklı kimselerin ceza almasa da kınanmasını isterler. Çünkü yapılan hataların karşılıksız kalması insanları hem kendi benliklerine hem de inandıkları toplumun ahlak ve adalet anlayışına şüpheyle bakmalarına neden olmaktadır.

Dolayısıyla ahlak; gözle görülemeyen bir düşünce ve inanç sistemidir. Ahlaki değerleri somut olarak göremeyen insanlar, aynı zamanda bunların doğru olmadığını söylemektedirler. Oysaki insanları bir arada tutan maddi değil manevi değerlerdir. Örneğin; insanların birbiriyle başlıca anlaşma aracı olan dil manevi bir bütündür (Güngör, 2000: 15-20).

Güngör, insanları hayvanlardan ayıran en önemli sembollerin; manevi değerler olduğunu, bu yüzden de Türk toplumunun manevi sembollere dayandığını dile getirmektedir. Onun ahlaki değerleri sürekli olarak ön plana çıkarmasının başlıca

nedeni; manevi değerler arasında en önemlisini ahlaki değerler olarak görmesinden gelmektedir. O manevi sistemlerin en üst basamağında bulunan dinlerin bile aynı zamanda birer ahlak sistemi olduklarını belirtmektedir. Ona göre; Dinler aynı zamanda hayatın ahlaki boyutunu düzenlediği için dinlerin insan toplulukları üzerinde görülen büyük etkileri buradan gelmektedir (Güngör, 2000: 15-20).

Güngör'e göre; ahlak vazgeçilmez bir sistemdir. İnsanlar nasıl ki zehirli maddelerle yararlı yiyecekleri ayırmak zorundaysa, iyi ve kötü davranışları da birbirinden ayıran manevi bir sisteme sahip olmak zorundadırlar. Suyun bulunduğu ortamda hayatın varlığı gibi insanın bulunduğu ortamda da ahlakın varlığı kaçınılmazdır. İnsanlara düşen en önemli görev ahlakı en iyi hale getirmektir. Elbette ki sevgi dolu, iyi niyetli, sorumluluk sahibi, hiçbir suça bulaşmamış insanların hedeflenmesi imkânsızdır. Ancak bir toplum; sahip olduğu değerleri gelecek nesillere aktarabildiği ve bu değerleri yaşatabildiği oranında huzuru ve refahı da yakalayacaktır.

Güngör'e göre; günlük yaşamın başlıca konusunu ahlaki davranışlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda şu sorularla karşı karşıya kalmak kaçınılmazdır: İnsanlar arası ilişkiler nasıl olmalıdır? Hangi davranışlarımız iyi, hangi davranışlarımız kötü olarak adlandırılır? İyi olarak kabul edilen davranışları herkese özellikle çocuklara kazandırmak için neler yapılmalıdır? (Güngör, 2010: 19).

Ona göre; gençleri ve çocukları geleceğin yetişkinleri olarak hazırlamada kendi milletlerine özgü kuralların öğretilmesi, bu noktada atılacak en önemli ve en büyük adımdır. Şayet bu gençler; manevi değerlerle donatılmış bir şekilde yetiştirilmezse sadece kendilerini düşünen milletin sırtında, milletine ve toplumuna zarar veren birer kambur olarak kalacaklardır.

Ahlakın her şeyden önce bir eğitim meselesi olduğunu da dile getiren Güngör, bunun okullarda veya eğitim kurumlarında verilen derslerden ibaret olmadığını, toplumun bir okul, insanın da bu okulun hem öğrencisi hem de öğretmeni olduğunu belirtmektedir (Güngör, 2000: 11-26).

Çünkü insanlar ahlak kurallarını sadece öğretmez aynı zamanda bunları değiştirebilir ve davranışlar olarak da sunabilirler. İnsanlar her alandaki eğitimlerinde olduğu gibi ahlaki davranış eğitimlerinde de yaşadığı çevrenin tümünden etkilenmektedirler. Ahlak insanlar arası ilişkileri düzenleyen kurallar bütünü olduğuna göre sosyal ilişkilerin görüldüğü her yerde, aynı zamanda ahlaki davranış örneklerini görmek de mümkündür.

İnsanlar yalnızca kendilerine öğretilen ahlak kuralları üzerinde düşünerek bunları kabul ettikleri veya yanlış bulabildikleri için ahlaki durum, sadece insan davranışlarında gözlemlenebilmektedir. İnsanlar ahlak kurallarını kendi tercihlerine göre değiştirir veya ortadan kaldırırlar. Ahlak birlikte yaşayan insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemek için koyulan kurallar bütünüdür. Şayet insanların birlikte yaşamadığı bir ortamda ahlaktan söz etmekte mümkün olmayacaktır.

Güngör'e göre ahlak öğrenilir. Ahlaki davranış kişinin kendisini anlamasıyla dış dünya arasındaki ilişkilerin görüntüsünden oluşmaktadır. Bireyler ahlaklı bir davranışta bulunurken, onlara birer anlam yüklemekte ve kendi davranışlarını da bu anlayışa göre ayarlamaktadırlar. Mesela; bir kişinin baba ve kardeş kavramları zihinde farklı yerlerde olduğu için babasına ve küçük kardeşine yaptığı davranışlar aynı değildir.

Geleneksel ahlakın öğretilmesi insanın toplumla olan dengesini kurmada oldukça önemlidir. Çünkü insanın kişiliğinde oluşan bozukluklar onun ihtiyaçları ve dış dünya arasındaki dengeyi kuramamasından kaynaklanmaktadır. Bir toplumda huzur, güvenlik ve istikrarı sağlayan en önemli nokta o millete ait ahlaki değerlerin nesiller boyunca devam etmesini sağlamaktan geçmektedir. Böylelikle hem geçmişe ait bağlar korunmuş olacak hem de bir arada yaşayan insanların sahip olduğu ortak değerler sayesinde, günlük yaşam daha rahat bir biçimde sürdürülebilecektir (Güngör, 2000: 11-26).

Güngör'e göre; her birey ahlaki değerlerini yaşadığı toplumdan almaktadır. Her toplumun kendine ait ahlaki değerlerini yeni nesillerine aktaracak ve bu ahlak

sistemini devam ettirebilecek kurumları ve tedbirleri vardır. Fakat bireyler bu ahlaki değerleri kendi süzgeçlerinden geçirdikten sonra bazılarını kabul ederken bazılarını da kabul etmemektedirler. Bu durumda bireyle toplum arasındaki ahlaki çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İnsanların doğrularıyla toplumun doğruları arasında farklar meydana gelebilmektedir (Güngör, 2000: 85).

Güngör'e göre; hayat şartlarının değiştiği gibi ahlak da değişebilir. Bu durum mecburiymiş gibi algılanmaktan ziyade insanlar tarafından da istenen ve ihtiyaç duyulan bir gelişme olarak algılanmalıdır. Öyle ki ahlaki bir dava uğruna örnek davranışlarda bulunan peygamberler, veliler, büyük devlet adamları bu ihtiyaca cevap vermeye çalışmışlardır. İnsanın ahlaki yargılarında rol alan faktörler; onun zekâsı bilgisi ve tecrübesinin gelişmesine paralel olarak artmaktadır. Yetişkin bir insanın çok yönlü düşünmesi onun olgunluğu ile yakından ilişkilidir. Günlük hayatta herkes doğruluğuna inandığı ahlak kurallarına göre değerlendirmelerde bulunmaktadır (Güngör, 2000: 35).

Ahlak toplumun tamamını ayakta tutan temel kıymetler sistemini oluşturmaktadır. Öyle ki toplumu oluşturan diğer tüm sistemlerin işleyişi ahlaki değerlerin önüne geçmemelidir. Özellikle toplumsal birliğin sağlanması için diğer değerlerin ahlaki değerleri her zaman için öncelikli tutması gerekmektedir. Aksi takdirde toplumsal birliğin sağlanamadığı yerde diğer değerlerden de bahsetmek mümkün değildir. Çünkü birlik ve beraberliğin olmadığı yerde toplumsal bozulmalar başlar. Böyle bir ortamda ne sanat hayatından ne ekonomik hayattan ne de sosyal hayattan söz etmek mümkün değildir. Bir felsefeci bu gerçekliğe “Ahlakın gayesi yaşamak değil yaşatmaktır” sözü ile gözler önüne sermektedir. Öyle ki ahlak eğitimi veren anne baba öğretmen devlet adamı siyasetçi kim olursa olsun her zaman bu gerçeklikten hareketle önce insanı tüm yönleri ile öğrenmeli daha sonra öğretmelidir (Güngör, 2010: 27).

Netice itibarıyla; gözden kaçırılmaması gereken noktalardan biri de; ahlakın kurallar sistemi olmasıdır. İnsanlar önce kurallar hakkında bilgi sahibi olmakta, daha sonrada bunları iyi ya da kötü olarak değerlendirmektedirler. Ahlaki bilgiler, ahlaki

davranışlar için rehber konumundadır. Ahlak kuralları bireylere hangi davranışların yapılması hangilerinin yapılmaması gerektiğini belirtmektedir (Güngör, 2000: 37-41).

Güngör, ahlak kurallarından bahsederken; ahlaki toplumsal değişmelerle ilişkilendirerek, tespitlerde bulunmuştur. Ona göre; toplumda çok hızlı değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimler toplumsal, kültürel ve teknolojik konularda ortaya çıkmaktadır. Teknolojik gelişmelerin öncesinde günlük yaşamda birçok kişiyi yakından ilgilendiren insan ilişkilerinde yaşanan değişimler çok daha fazla dikkatleri çekmektedir (Güngör, 2010: 82-83).

Öyle ki; toplumsal yaşamdaki değişmelerde olduğu gibi ahlaki değerlerde yaşanan değişimlerde, insanların geleceğe güvenle bakmasının önüne geçmektedir. Güngör'e göre; İnsanlar ahlaki değişimleri durduramazlar ancak insanlar durduramadıkları bu değişimleri kontrol edebilirler. Mesela; okullar çocuklara geleneksel ahlak kurallarını kazandırmaya çalışırken aynı zamanda da toplumda yaşanan değişimlere uyumlu olan ahlaki davranışları onlara kazandırmalıdır (Güngör, 2000: 23-38).

Güngör; toplumda meydana gelen teknolojik ve sosyolojik değişimlerin birbiriyle paralel olmadığı için, ikisinin arasında ortaya çıkan uyumsuzlukların insanların psikolojilerini de etkilediğini ve toplumda ahlaki bunalım ve çöküşlere neden olduğunu belirtmektedir. Ona göre; toplumda çatışma ve dengesizlik bir araya geldiği zaman arada bir ahlak kurallarının sarsılması kaçınılmazdır. Tüm insanları kapsayan ve iyilikleri ortaya çıkaran ahlaki davranış örneklerini bulmak ve uygulamak oldukça zordur ancak insanlar arasındaki barış ve huzur ortamının gerçekleştirilmesi için evrensel değerlerin bulunması gerekmektedir (Güngör, 2000: 99).

Elbette ki; İnsan davranışlarını ahlaki kurallar çerçevesinde tutan güç vicdanın ahlaki boyutundan gelmektedir. İnsanlar davranış kurallarını öğrenerek değil, ortaya çıkan belli davranışlar karşısındaki sevinç, üzüntü, nefret gibi duyguları aracılığıyla davranışları, iyi veya kötü ahlaklı olarak değerlendirirler. Şunu da unutmamak gerekir ki insan vicdanını doğuştan getirmez. Sağlam bir vicdanın

oluşması ancak sağlam bir ahlak terbiyesi ile mümkün olmaktadır (Güngör, 2000: 47-48).

Güngör değerlerin ahlaki boyutunun yanı sıra değerlerin kültür ile olan bağlantısına da değinmiştir. Ona göre; her toplumun kendine özgü bir kültürü ve bu kültüre ait değer sistemi vardır. Mesela bir toplumda ekonomik değerler ön planda tutulurken ve bununla beraber maddi refah düzeyinin yüksekliğine önem verilirken, başka bir toplumda din ya da sanat değerleri ön planda tutulabilmektedir. Değerler sıralaması aynı toplum içinde de zaman içinde değişiklik gösterebilmektedir (Güngör, 2000: 136).

Sonuç olarak Güngör değerleri ele alırken bu konudaki düşüncelerini ahlak eksenine üzerine oturtmuş ve buna göre tespitlerde ve değerlendirmelerde bulunmuştur. O; ahlaki değerlerin toplumsal varlığı ve düzeni koruması açısından sahip olduğu öneme ve işleve dikkatleri çekerken aynı zamanda ahlak konusunu çok boyutlu bir şekilde ele almıştır. Ahlaki değerlerin toplumu ayakta tutan temel değerler olduğunu ve hayatın her alanında yer aldığını ayrıca ahlaki değerlerin nesilden nesile aktarıldığını belirtmiştir. Ayrıca değerlerin kıymet derecelerine işaret etmiş ve kültürden kültüre değişiklik gösterdiğini ya da aynı toplumda zaman içinde öncelik sıralarının değiştiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra; toplumsal bunalım ve çöküşlerin önüne geçmek için de ahlaki değerlerin korunması gerektiğini de önemle vurgulamıştır.

2.5. Erol Güngör'ün Eğitim Anlayışı

“Eğitim, yeni kuşaklara toplumdaki mevcut değerlerin, bilgilerin, düşüncelerin ve hünelerinin aktarılması veya öğretilmesini sağlayan bir süreçtir” (Gündüz ve Gündüz, 2007: 241) .

Türk eğitim anlayışının geçmişine şöyle bir bakıldığında; Osmanlı'da, Tanzimat dönemine kadar, saray çocuklarının eğitim gördüğü ve devlet yöneticilerinin yetiştirildiği saray mektepleri ile dini eğitim veren medreseler ve lonca sisteminin varlığı dikkatleri çekmektedir. Tanzimat'la birlikte modern

gelişmelerin Osmanlı'yı etkilemesiyle birlikte yeni bir medeniyet ortaya çıkmıştır. Bu gelişme okulları, öğretmenleri, kitapları kısacası Osmanlı'yı etkisi altına almaya başlamıştır. Medrese ile okul birbirine karşıt iki öğretim merkezi olmuş böylece ortak milli kültür ortadan kalkarak, Osmanlı; ilkesi ve kaynağı birbirinden tamamen farklı olan iki resmi medeniyetli bir topluma dönüşmüştür (Gökalp, 2013: 13). İşte bu yuzdende özellikle eğitim alanında geçmişten bugüne kadar birçok değişiklik ve düzenlemeler yapılmış, eğitim konusu da ülkede üzerinde en çok durulan konuların başında gelmiştir.

Eğitimle ilgili ciddi değişikliklerin yaşanmaya başladığı Tanzimat'tan önceki dönem incelendiğinde; Osmanlının batı karşısında zamanla zayıf düşmesinin, Osmanlıyı eksiklik ve çaresizlik duygusunun içine ittiği görülmektedir. Osmanlı Devleti daha önce batıyı tanıma anlamında hiçbir girişimde bulunmadığından dolayı zaman içinde batı üstünlüğünün nasıl sağlandığını da anlayamamış ve bu şekilde yaklaşık iki asır boyunca bir muamma içinde çırpınıp durmuştur. Daha önceleri Osmanlının psikolojik tavır olarak takındığı üstünlük duygusu onun batı karşısında geri kalmasının en büyük nedenidir ve bu duygu zaman içerisinde batının üstünlüğünü kabul etme düşüncesine dönüşmüştür.

Turhan'ın bu dönüşümde tespit ettiği kritik bir özellik şöyle açıklanabilir: batının üstünlüğü objektif bir olgu olarak soğukkanlılıkla ve akılcı bir biçimde gözlenmemiştir. Üstünlüğün kaynağı tam anlaşılmadığı için etkisi duygusal olmuştur. Böylece üstünlüğün kabulü ile birlikte hayranlık başlamış bu hayranlık gittikçe kötüleşen siyasi ve iktisadi durum karşısındaki acizlik ve çaresizlikle birleşince de aşağılık duygusuna dönüşmüş ve sonrasında da bugüne kadar yaşanan değişmelerin rotasını artık hep bu duygu çizmiştir (Akt.: Özakpınar, 2002: 100).

Güngör "Türk Kültürü ve Milliyetçilik" adlı eserinde eğitimle ilgili olarak tespitlerde bulunmuştur. Ona göre ülkede istenilen modelde insanlar yetiştirilememiş ve eğitim konusu adeta bir muammaya dönüşmüştür. O; bu durumun nedenlerini de eğitim açısından belli başlıklar altında ele almış ve değerlendirmiştir. Güngör'ün eğitimin amacına yönelik yaptığı tespitler şu şekildedir. Ona göre eğitimin amacı;

insanların zihinsel kabiliyetlerini işleyerek onları bilgilerle donatmaktır. Ama bu amaca sadece okuma yazma öğretmekle ulaşamaz (Güngör, 1993, Akt.; Özbek, 1998: 65). Bu noktada Turhan eğitimin, toplumun gerçek değerleriyle toplumsal geleceği sağlayan ayrıca toplumda yaşanan gelenekleri görenekleri ve anlayışları kapsayan bir bütün olması gerektiğini belirtmektedir (Turhan, 1964: 53). Güngör eğitimle ilgili olarak şu tespitlerde bulunmuştur:

a)Eğitimin amacı bireylere belli başlı değerleri ve bu değerlerin içinde yer alan bilgi ve deneyimleri kazandırmaktır. Dolayısıyla eğitim görmüş bireylerle eğitimsiz bireyler arasında ya da değişik eğitim almış kişiler arasında birtakım farklar olacaktır. Bu durum esasında normal karşılanabilmektedir; ancak bu ülkede iyi eğitim almış aydınlarla halk arasında çok büyük uçurumlar bulunmaktadır.

b) Türkiye’deki milli eğitimin amacı tarihi ve kültürü iyi ve doğru bir şekilde kazandırmaktır. Buna rağmen bu ülkede bu amaçla aynı doğrultuda olmayan nesiller yetiştirilmektedir.

Güngör’e göre; uzun yıllar boyunca çok sayıda çocuk, okul sıralarında çektikleri zorluk ve sıkıntılarla beraber düşünme yeteneklerini de kaybetmiş ve zihinleri de içi boş, akla uymayan inançlarla doldurulmuştur. Esasında bu durum cahilliğin yaygınlaşmasını da hızlandırmıştır. Bundan dolayı ülkede ilkokul ile yüksekokul mezunu arasındaki fark oldukça azdır (Güngör, 1996, Akt.; Özbek, 1998: 66-67). Bu bağlamda; eğitim alanında ciddi çalışmalar yapan Apple, eğitimle ilgili görüşlerini şu şekilde açıklamıştır. Ona göre; kültür ve mevcut yapı arasında farklılıklarla, çelişkiler bulunması ve bu çelişkilerin okullarda öğrenciler ve öğretmenler tarafından yaşanması durumunda, eğitim alanında ciddi düzenlemelerin yapılması gerekmektedir (Apple, 2012: 210).

Güngör “Sosyal Meseleler ve Aydınlar” isimli eserinde eğitimle ilgili olarak tespitlerini devam etmiştir. Ona göre; okuma yazma oranının düşük olmasının başlıca nedenlerinden biri de dil hâkimiyetinin yetersiz kalmasıdır. Bugünkü kuşak Türkçeyi tam olarak bilmediğinden dolayı Türkçe yazılmış olan eserleri doğrudan

okuyamamışlardır. Türkçe ile verilmiş olan en önemli eserler bile “Öz Türkçe” adı verilen dile, bir nevi tercüme edilmektedir (Güngör, 1993, Akt.; Özbek, 1998: 66).

Güngör “Türk Kültürü ve Milliyetçilik” eserinde eğitimin bir muammaya dönüşmesine yönelik olarak yaptığı ikinci tespitini de; eğitim yatırımlarının nüfusla orantılı olmaması yönünde yapmıştır. Üçüncü tespiti de şöyledir: Ona göre; eğitim tek tip insan yetiştirmektedir. Yetişen bu nesilde oluşan zihniyet de zamanla bütün ülkeye yayılan toplumsal gerçeklik halini almaktadır. Dolayısıyla herkesin kabul ettiği durumlarda gerçekler olarak düşünülmektedir.

Güngör eğitimin muammaya dönüşmesinin dördüncü nedenini de; eğitim sisteminin yetiştirdiği aydınların halkla zıt olan görüşlere sahip olmalarına bağlamaktadır (Güngör, 1996, Akt.; Özbek, 1998: 66-67).

Güngör eğitim anlayışı içinde halkla bir türlü uyum sağlayamadıklarını düşündüğü aydınların özelliklerini şu şekilde tanımlamaktadır: Ona göre aydınlarla halk arasında kalite açısından kesinlikle hiçbir fark yoktur. Eğer bir fark varsa o da bulunulan mevkie dayalı olarak ortaya çıkan farktır. Netice itibariyle Erol Güngör aydınlarla halk arasında elbette ki bir farkın olacağını kabul etmekle beraber bu farklılığın sadece mevkilerine ve buldukları konuma dayalı derece farkı olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla aydınlar halkın sahip olduklarından yola çıkarak ele aldıkları durumları “... prensipli, metotlu, evrensel boyuta ve geleceğe yönelik işleyebilecek bir yapıda olmalı demektir” (Sezgin, 2009: 59- 60).

2.6. Sosyal Bilgiler Öğretimine Genel Bir Bakış

Devletler ve toplumlar için Sosyal Bilgiler öğretimi stratejik bir öneme sahiptir. Sosyal Bilgiler dersiyle birlikte bireyler; toplumsal hayatın devamı için gerekli olan bilgi, beceri, değer, tutum ve davranışları kazanarak aynı zamanda vatandaşlık bilincine de sahip olmaktadır. Sosyal Bilgiler anlayışı, Eskiçağdan bu yana gelmekle birlikte, ders olarak ilk kez Amerika Birleşik Devletlerinde okutulmaya başlanmıştır. Türkiye’de de zaman aralıkları içerisinde farklılık göstermekle beraber 1968 yılından beri Sosyal Bilgiler Programı uygulanmaktadır. Özellikle 1998 yılında

sekiz yıllık zorunlu kesintisiz eğitime geçişle birlikte Sosyal Bilgiler dersi; İlköğretim Programlarında ana derslerden biri olarak yerini almıştır (Safran, 2008: 16).

2.7. Sosyal Bilgilerin Tanımı

Temelinde insanı ve insan yaşamına dair birçok konuyu ele alan Sosyal Bilgilerin tanımlamasını yapmak esasında biraz zor ve karışık bir iştir. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi birçok disiplinle iç içe geçmiş sarmal bir yapıya sahip birçok disiplini içinde barındıran bir derstir. Dolayısıyla Sosyal Bilgilerde diğer bilim dallarında olduğu gibi net bir tanıma varmak bu nedenle daha da güç bir hal almaktadır. Literatüre bakıldığında Sosyal Bilgilere dair birbirinden farklı tanımlara rastlamak mümkündür.

Sosyal Bilgiler ile ilgili ilk tanım Amerikan Milli Eğitim derneğinin Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından yapılmıştır. Bu tanımda Sosyal Bilgiler; “konusu doğrudan doğruya insan toplumunun teşkilatına ve gelişimine ve sosyal birliklerin bir ögesi olması dolayısıyla insana dair bilgiler” şeklinde yer almıştır (Moffat, 1957, Akt. Safran, 2008:3).

Amerika’da Sosyal Bilgilerle ilgili tüm gelişmeleri takip eden ve programları hazırlayan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyinin Sosyal Bilgilerle ilgili yapmış olduğu tanım, Sosyal Bilgiler alanında çalışma yapan araştırmacıların büyük bir bölümü tarafından değerli bulunmakta ve kabul görmektedir (Safran, 2008:5). Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi’nin tanımına göre:

Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için, sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimleri, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerin alınarak sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı oluşturulmasını hedefler. Sosyal bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağımlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır (NCSS, 1993, Akt. Safran, 2008:5).

Bu tanımda Sosyal Bilgilerin içerisinde yer alan çeşitli bilimler aracılığıyla, bireylere vatandaşlık özelliği kazandırılması üzerinde durulmuştur. Bireylere vatandaşlık özelliği kazandırılırken onların bilimsel ve tutarlı kararlar alabilmeleri

amaçlanmıştır. Ayrıca karşılıklı olarak milletlerin birbirine ihtiyaç duydukları bir dünyada var olan demokratik toplum vatandaşlarının, kültürel farklılıklarını kabul etmeleri ve ülkelerinin bilgiye dayalı olarak gelişmesi için genç nesillerin yetiştirilmesinin hedeflendiği belirtilmiştir.

Duran'a göre; Sosyal Bilgiler diğer disiplinlerden ayrı olmadığı gibi herhangi bir disiplinin alt dalı da değildir. Sosyal Bilgiler “ birçok bilimsel disiplinin üzerinde durduğu konuları bir değer, yani normatif bir hüküm olarak gören ve bunu yeni kuşaklara benimsetmeyi konu edinen bir derstir” (Duran, 2011:179).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında; Sosyal Bilgilerin tanımına kapsamlı bir şekilde yer verilmiştir. Bu tanıma göre Sosyal Bilgiler; öğrenme alanları, ünite ve temalardan oluşan; bireyin sosyal olarak kendini gerçekleştirmesine yardımcı olmayı amaçlayan bir ilköğretim dersidir. Aynı zamanda Sosyal Bilgiler dersi: bireyin toplumsal ve fiziki çevresiyle olan ilişkisini; geçmiş, bugün ve gelecek bütününde inceleyen; tarih, coğrafya, sosyoloji psikoloji, ekonomi, antropoloji, felsefe, siyaset bilimi, hukuk gibi sosyal bilimler ve vatandaşlık konularına hâkim, toplu öğretim anlayışıyla oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005).

Yapılan tüm bu tanımlardan yola çıkarak Sosyal Bilgileri şu şekilde tanımlamak mümkündür. Sosyal Bilgiler; diğer disiplinlerle bir bütün halinde olan, geçmişle gelecek arasında bağlantı kuran, bugünü anlamlandıran, hem dünyaya hem toplumuna hem de kendi tarihi ve kültürel mirasına duyarlı, demokratik ve etkin vatandaşlar yetiştirmeyi hedefleyen bir İlköğretim dersidir.

2.8. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler

Sosyal Bilgilere dair planlamalar yapılırken esas olarak Sosyal Bilimler temel olarak alınmaktadır. Dolayısıyla Sosyal Bilimler; Sosyal Bilgilerin hedeflerine ulaşmasında yol göstericidir. Sosyal Bilimlerden alınan kelimeler, kavramlar ve genellemeler aynı zamanda Sosyal Bilgilerin içeriğini oluşturmaktadırlar. ”Sosyal Bilgilerde kullanılan

araştırma ve çalışma becerilerine ilişkin bilgi kaynakları Sosyal Bilimlerden gelmektedir” (Sağlamer, 1980: 24, Akt. Kılıçoğlu 2014: 10).

Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler arasındaki ilişki ve birbirinden ayrılan ana hatlar Duran tarafından da açıkça tespit etmiştir. Duran’a göre; bugün Sosyal Bilimler birçok disiplini içine alan bir kavram olarak kullanılmaktadır. Sosyal Bilimler; Sosyolojinin de içinde yer aldığı disiplinlere verilen genel bir isimdir. Ancak Sosyal Bilgiler herhangi bir disiplinin alt dalı değil bir derstir. Bilim ve bilgi kavramları arasındaki farkın belirlenmesi aynı zamanda Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler ayırımına ışık tutacaktır. “Bilim bir terimdir. Bir paradigmanın bakış açısını çağırıştırır. Entelektüel bir yöntemdir. Sistematik bilgiler bütünüdür. Yapılandırılmış örgütlenmiş bir bilgi kümesidir” (Duran, 2011:180).

Sosyal Bilgilerde ise sistematik bir bütünlükten ziyade dağınıklık söz konusudur. Sosyal Bilgiler, yaşamın her aşamasında insanın bireysel olarak öğrendiği tüm bilgileri içine almaktadır. Mesela bir çocuğun aile ilişkilerinden yola çıkarak kazandığı tüm deneyimleri Sosyal Bilgiler olarak adlandırılabilir. Diğer bir örnekle insanların alışveriş yaptıkları sırada satıcılarla vb. insanlarla kurdukları ilişkilerde Sosyal Bilgiler olarak adlandırılabilir. Kısaca Sosyal Bilgiler kapsamına giren bilgiler gündelik, kendiliğinden oluşmuş ve yaşam üzerine kurulmuş bilgilerdir (Duran, 2011:180).

Netice itibariyle Sosyal Bilimler içinde birçok bilim dalını barındıran sistemli ve düzenli bir bütünü temsil eden bir bilim dalıyken; Sosyal Bilgiler ise bireylerin toplumsal hayatın bütün alanlarından edindikleri tecrübe ve yaşantılarından oluşan, Sosyal Bilimlerden ilhamını alan ve iyi vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan bir İlköğretim dersidir. İçeriği tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, hukuk vb. bilim dallarının konuları arasından seçilen belli bölümlerin bir araya gelmesiyle oluşan, Sosyal Bilgiler dersinin bu disiplinlerle ilişkisi şöyledir:

2.8.1.Tarih

Sosyal Bilimlerin içinde yer alan ve Sosyal Bilgilerin kuşkusuz en önemli ve vazgeçilmez parçalarından birisi de tarihtir. Neredeyse bütün toplumsal konularda tarih bilimi karşımıza çıkmaktadır. İlköğretim çağından başlayarak öğretilen Tarihin bu tanımı onun önemini kısa bir şekilde özetlemektedir.“Tarih, geçmişte yaşayan insanların her türlü faaliyetlerini askeri, siyasi, ekonomik, dini, kültürel... yer ve zaman bildirerek, sebep sonuç ilişkisi içinde anlatan bilim dalıdır” (Turan ve Ulusoy, 2011: 148).

Sosyal Bilgiler dersinde yer alan Tarih konularından yola çıkarak öğrencilerin; bugünün dünyasında yaşanan gelişmeleri, geçmişte yaşanan olaylardan yola çıkarak daha da iyi anlamlandırmaları gerçekleştirilmiş olur. “Bunu yapabilmek için de tarih, geçmişteki olayları anlatır, günlük olayları tefsir eder ve gelecekteki olaylara ışık tutar” (Karagözoğlu, 1966: 67, Akt. Kılıçoğlu 2014: 12).

2.8.2.Sosyoloji

Sosyoloji kelimesini ilk kez kullanan kişi A. Comte'dur. Sosyoloji kelime anlamı olarak Latince den gelen “ socius” ve Yunancadan gelen “logy” kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuştur.”Socius” kelimesi insanların ortak yaşamlarının ve ilişkilerinin belirlendiği kurallar anlamına gelirken, “logy” kelimesi mantık anlamında kullanılmıştır (Duran, 2011:175).

“Sosyoloji, toplumsal yapıların kuruluşunu, değişimini belirleyen kuralları ve ilkeleri tesbit eder, farklı toplumsal yapıların yapısını belirleyen yasaları biri biri ile karşılaştırır” (Duran, 2011:177).

Sosyoloji kelimesinin kökenini oluşturan “ social” kelimesi aynı zamanda Sosyal Bilgiler dersinin de adını oluşturmaktadır. “Social” kelimesi daha çok toplumsal durumları kapsadığı için dolayısıyla Sosyal Bilgiler dersi sosyoloji ile iç içe geçmiş bir hal almıştır. Yirminci yüzyılın ilk dönemlerinde ABD'nin okul programlarında yerini alan Sosyal Bilgiler dersinin konularını ilk zamanlarda “tarih”, “coğrafya”, “yurttaşlık bilgisi” konuları oluşturmuştur. Zamanla Sosyal Bilgiler

dersinin içeriğindeki konu başlıklarında sosyolojik kavramlar ağırlık kazanmaya başlamış ve yoğun bir şekilde ders içeriğinde yerini almaya başlamıştır.

Türkiye’de 2005 yılında uygulanmaya başlayan yeni Sosyal Bilgiler Programı, ciddi değişimleri de beraberinde getirmiştir. Yeni programda yer alan tarihi ve coğrafi konular, sosyolojik içerik ve yöntemlerle kazandırılmaya başlanmıştır. Bu yenilenmeyle beraber Sosyolojinin, Sosyal Bilgiler dersindeki konumu ve önemi gittikçe artmıştır (Duran, 2011:174).

2.8.3.Coğrafya

Coğrafya insanlar ile çevre arasındaki ilişkileri; sebep- sonuç, dağılışı ve zaman özellikleri çerçevesinde inceleyen ve sorgulayan bir bilim dalıdır.

Dünya ile ilgili gerçeklikler coğrafya aracılığı ile sunulmaktadır. Coğrafyanın temellerinin, içeriğindeki bilgi, beceri ve kavramlarının etkin ve tam olarak verilmesi coğrafya eğitimi açısından oldukça önemlidir. Bu şekilde verilecek coğrafya eğitimi insanların dünyayla ve diğer insanlarla bağlarını daha iyi bir şekilde kavramalarına ve aynı zamanda kendilerini de anlamlandırmalarına yardımcı olacaktır. Bununla beraber coğrafya eğitimi ülke ile ilgili kararlar verilirken eleştirel düşünmeye ve sorunları çözmeye de imkân sağlayacaktır (Meydan 2011: 162).

2.8.4.Antropoloji

Antropoloji; geçmiş ve bugünün toplumlarını, biyolojik ve kültürel açıdan inceleyerek benzerlik ve farklılıklarını belirtmeye çalışan insan bilimi olarak adlandırılan bir bilim dalıdır (Demirel, 2011: 1).

Dolayısıyla; insan ve toplum konusu; Sosyal Bilgilerin belli başlı konularının arasında yer almaktadır. Antropoloji Bilimi de insanı, toplumu ve kültürü incelediği için Sosyal Bilgiler alanının iç içe olduğu bir disiplindir.

2.8.5.Hukuk

Hukuk; “Adaletle yönelmiş toplumsal yaşam düzeni” olarak tanımlanmaktadır (Işıқтаç, webftp.gazi.edu.tr).

Sosyal Bilgiler dersi bireylerin, yaşadığı topluma uyum sağlamasını amaçlamaktadır. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinde özellikle insan hakları ve vatandaşlık ile ilgili konular öğretilirken hukukta yer alan kavram ve bilgilerden yararlanılmaktadır (Yazıcıoğlu ve Erdilmen 2011: 274). Bu nedenle hukuk disiplini de tıpkı diğer bilimler gibi Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde önemli bir yer tutmaktadır.

2.9.Dünya’da ve Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi

Milli Eğitim Derneği Orta Dereceli Okulu Yeniden Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından Sosyal Bilgiler terimi ilk kez 1916 yılında resmen kabul edilmiştir. Sosyal Bilgiler, komite tarafından; “mevzuu doğrudan doğruya insan cemiyetinin teşkilatına ve tekâmülüne ve bu içtimai birliklerin bir uzvu olması dolayısıyla insana dair olan bilgiler Sosyal Bilgilerdir” şeklinde tanımlanmıştır (Moffatt, 1957: 18, Karagözoğlu, 1966:7 Akt. Kılıçoğlu: 2014: 7).

Yirminci yüzyılın ilk dönemlerinde ABD’deki toplumsal yaşamın çeşitlenmesi karmaşıklaşması ve toplumdaki çatışmaların artmasından dolayı Sosyal Bilgiler, ABD ‘nin eğitim kurumlarında konu alanı veya ders olarak yerini almıştır. İlerlemecilik kuramında yer alan “ demokratik toplum için vatandaş yetiştirme” görüşü Sosyal Bilgilerin konu alanı şeklinde eğitim programlarında yer almasına vesile olmuştur (Erden, ty: 6, Akt. Kılıçoğlu 2014: 8).

Sosyal Bilgiler dersi disiplinler arası bir anlayışa dayanarak; Türkiye de ilk kez 1960’lı yıllarda kabul edilerek, okutulmaya başlanmıştır. Zaman içinde değişikliğe uğrayarak bugüne kadar gelen, 1968 İlkokul Programı incelendiği zaman bu dönemde Yurttaşlık dersini de içine alan ve mihver ders olan Sosyal Bilgiler dersinin de yer aldığı görülmektedir.

1968 programında derslerin genel amaçları yer alırken; sınıf düzeyine göre ders amaçlarına yer verilmemiştir. Öğretim programlarında yer alan amaç ifadeleri aynı zamanda derslerin genel amaçları niteliğindedir. Bu noktada Sosyal Bilgiler dersinin programdaki ilk amacı: "Yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden: şerefli bir geçmişi olan, büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar; milletin geleceğine olan güveni artırır ve Türk Milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar" şeklinde yer almıştır:

1968 ilkokul programında eğitimin amaçlarına ulaşmak için Sosyal Bilgiler dersinde uygulanacak yöntem ve teknikler şu şekilde açıklanmıştır: "Sosyal Bilgiler dersinde Yurttaşlık Bilgisi, yalnız bilgi vermekle, ilgi ve ülkü uyandırmakla kalmamalı, öğrenciler bu bilgileri ve duyguları uygulayabilme gücü kazanmalıdır" (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000: 98-108).

1968 yılından beri ilkokullarda, 1975 yılından itibaren de ortaokullarda verilmeye başlayan Sosyal Bilgiler dersi, 1985 yılında ortaokullarda; Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık dersleri adı altında okutulmaya başlanmıştır. Daha sonra bu dersler: 4, 5, 6 ve 7 sınıflarda 1997-1998 yılından itibaren tekrar Sosyal Bilgiler dersi adı altında toplanmıştır (Safran, 2008: 14).

2005 yılında uygulanmaya başlayan yeni Sosyal Bilgiler Programı yapılandırmacı yaklaşım esas alınarak hazırlanmıştır. Bugün de bu dersin öğretimi hala bu anlayışa dayanılarak sürdürülmektedir. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi kapsamında kazanacakları davranışların esas noktalarında; onların toplumsal ilişkilerini, çevreyi, yurdu ve dünyayı tanımasına ve ekonomik yeteneklerini geliştirmeye yönelik olması amaçlanmıştır. Ayrıca, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi çerçevesinde yapacakları çevre gezileri, onların yaşantıya dayalı bilgiler kazanmalarını da sağlayacaktır (Binbaşoğlu, 2005: 548).

2.10. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Yapısı ve İçeriği

Dünyada yaşanan değişimler, teknolojik gelişmeler, modernleşme çabaları ve küreselleşme gibi faktörler ister istemez toplumları yakından etkilemiştir. Yaşanan bu değişimlere ve gelişmelere ayak uydurmak için toplumlarda da birçok alanda yenilik hareketleri yaşanmıştır. Bu değişimlerin eğitim alanındaki yansımaları da kaçınılmaz olmuştur. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler dersi açısından Türkiye’ de meydana gelen bu değişimlere ayak uydurmak için yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Yeni Öğretim Programı 2005 yılından itibaren okullarda okutulmaya başlanmıştır. 2005 yılından itibaren Türkiye’de okutulmaya başlanan Sosyal Bilgiler Programının vizyonu, temel yaklaşımı ve yapısı aşağıda kısaca açıklanmıştır.

2.10.1.Programın Vizyonu

Yeni hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının 2004-2005 Programındaki temel vizyonu, programda aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

21. yüzyılın çağdaş Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş Türk tarihini ve kültürünü kavramış temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, doğru karar veren) ,sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken haklarını ve sorumluluklarını bilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir (MEB, 2005).

Programın temel vizyonunda tarihi ve kültürel mirasa duyarlılık, Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlılık gibi milli unsurlar ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca çocukların çevreleriyle olan ilişkilerinde demokratik hareketler sergileyen, hak ve sorumluluklarını bilen, duyarlı ve etkin vatandaşlar olarak yetiştirilmeleri amaçlanmıştır.

2.10.2.Programın Temel Yaklaşımı

Öğrencilerin sorun çözme ve karar verme becerilerini geliştirmelerine imkân sağlayarak; onlara bilgiye ulaşma yollarını öğretecek şekilde öğretim programlarının tekrar düzenlenmesi daha önceleri Milli Eğitim Şurası ve buna benzer birçok

ortamda dile getirilmiştir. Bu nedenlerden dolayı 2005 yılında uygulanmaya başlayan ilköğretim Sosyal Bilgiler Programının temel yaklaşımında yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu programda davranışçı yaklaşımdan ziyade öğrenciyi merkeze alan, onun bireysel farklılıklarını da dikkate alarak, çevresiyle etkileşimine imkân sağlayan; Sosyal Bilgiler bakımından bilgi ve becerilerini dengede tutan, etkinlik merkezli yapılandırmacı yaklaşıma dayanan yeni bir anlayış uygulanmaya çalışılmıştır (MEB, 2005).

2.10.3.Programın Yapısı

2004 yılında geliştirilen Yeni Sosyal Bilgiler Programı içerik olarak incelendiğinde; yapılandırmacı yaklaşımla temellendiği ve disiplinler arası yaklaşım anlayışıyla şekillendiği görülmektedir. Programın içeriği öğrenme alanları ve ünitelerden oluşurken; aynı zamanda üniteler de içerik olarak temel beceriler, kavramlar ve değerlerden oluşmaktadır. Sosyal Bilgiler Programının yapısı; öğrenme alanları, üniteler, kazanımlar, beceriler, değerler, kavramlar, etkinlikler, Atatürkçülük konuları, ilişkilendirmeler ve değerlendirmelerden oluşmaktadır (MEB, 2005). 5, 6 ve 7. sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Programına ait örnek sayfalar aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 1. 5. Sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

ÖĞRENME ALANI: BİREY VE TOPLUM

1.ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
HAKLARIMI ÖĞRENİYORUM	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> Bulunduğu çeşitli grup ve kurumlar içindeki yerini belirler. İçinde bulunduğu gruplar ile gruplara ait rolleri ilişkilendirir. Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir. Çocuk olarak haklarını fark eder. 	<p> “Resimli Grafik Oluşturuyoruz” (Resimli grafikler kullanılarak sosyal grupların yapısı incelenir.) (1. kazanım)</p> <p> “Kampa Gidelim” (Bir kamp ortamı tasarlanarak, beyin fırtınası ile öğrenciler tarafından kamp kuralları ve sorumlulukları belirlenir.) (2, 3. kazanım)</p> <p> “Sorumluluklarımız” (Verilen durumlara ilişkin sorumluluklar belirlenir.) (2, 3. kazanım)</p> <p> “Sorumluluk” (Evde, okulda ve sokaktaki sorumluluklara örnekler verilir.) (2, 3. kazanım)</p> <p> “Benim Haklarım” (Verilen durumlar -çalışan çocuklar, kız çocuklarının eğitimi vb.- Çocuk Hakları Sözleşmesi’ndeki ilgili maddelerle ilişkilendirilerek tartışılır.) (4. kazanım)</p>	<p> Rehberlik Servisi (Çocuk Hakları Sözleşmesi, rol, hak ve sorumluluk ilişkileri konusunda iş birliği yapılmalıdır).</p> <p> 4 kazanım “Gazete Kupürlerinden Yararlanma” ile ilişkilendirilecektir.</p> <p> İnsan Hakları ve Vatandaşlık (3- 2,14); (4- 18)</p> <p> Kariyer Bilinci Geliştirme (2-4); (3- 12,14)</p> <p> Rehberlik ve Psikolojik Danışma (2-1); (3-4)</p> <p> Doğrudan verilecek beceri</p> <p>Yazılı anlatım</p> <p> Doğrudan verilecek değer: Sorumluluk</p> <p> Bu üniteye öz değerlendirme formu, tartışma, eşleştirme türü ve açık uçlu sorular kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

(MEB, 2005)

 :Sınıf-okul içi etkinlik :Okul dışı etkinlik :İnceleme gezisi :Uyarı :Ders içi ilişkilendirme :Diğer derslerle ilişkilendirme :Ölçme ve Değerlendirme

 :Ara disiplinlerle ilişkilendirme (Parantez içindeki 1. rakam Sosyal Bil. Kazanımını -2. rakam ara disiplin alan kazanımını gösterir.) :Uyarı (Atatürkçülük konuları ile ilişkilendirme. Parantez içindeki 1. rakam Sosyal Bil. Kazanımını -2. rakamlar Atatürkçülük ile ilgili hedef ve açıklamaları gösterir.)

Tablo 2. 6. Sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

ÖĞRENME ALANI: BİREY VE TOPLUM

1.ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENYORUM	Bu ünite ile öğrenciler;	 “Neden Oldu?” (Güncel bir olayın neden meydana geldiği ile ilgili rapor hazırlanır.) (1.kazanım)	[!] Atatürkçülükle ilgili Konular (6 -5)
	1. Yakın çevresindeki bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu fark eder.	 “Olgu mu, Görüş mü?” (Metin karşılaştırma yoluyla veya aynı metinden yararlanarak hangi ifadelerin olgu, hangilerinin görüş olduğu tartışılır.) (2.kazanım)	[!] Dilekçe ve bilgi edinme hakkı ele alınacaktır. (4. kazanım)
	2. Olgu ve görüşü ayırt eder.	 “Bilimsel Araştırma Yapıyorum” (Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak sosyal bilgilerde araştırma yapılır.) (3.kazanım)	[!] 1 ve 4. kazanımlar “Gazete Kupürlerinden Yararlanma” ile ilişkilendirilecektir.
	3. Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar.	 “Atlantis’ten Gelen Çocuk” (Dergi veya gazete resimlerinden bir kolaj hazırlanarak bir kültürün özelliklerini tanıtmaya yönelik bazı sorulara cevap verilir.) (3.kazanım)	☞ İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi (4–10,14)
	4. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.	 “Ben Olsaydım” (Bir sorunun hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde nasıl çözüleceği ile ilgili rol kartı etkinliği yapılır.) (4.kazanım)	[!]Doğrudan verilecek beceri: Bilimsel genelleme yapma
	5. Sosyal bilgilerin, Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak gelişimine katkısını fark eder.	 “Sosyal Bilgiler Olmasaydı” (Sosyal Bilgiler dersinin önemi ve vatandaş olarak gelişimine katkısını açıklayan bir pano hazırlanır.) (5.kazanım)	[!]Doğrudan verilecek değer: Bilimsellik
6. Atatürk’ün ülkemizde sosyal bilimlerin geliştirilmesi için yaptığı uygulamalara örnekler verir.	 “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi” (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin kurulmasının Türkiye’de sosyal bilimlerin gelişmesindeki önemi ile ilgili araştırma yapılır.) (6.kazanım)	 Bu üniteye öz değerlendirme ve gözlem formları, açık uçlu sorular, projeler, performans değerlendirme, kavram haritası, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler kullanılarak değerlendirme yapılabilir.	

(MEB,2005)

 :Sınıf-okul içi etkinlik :Okul dışı etkinlik :İnceleme gezisi [!]:Uyarı :Ders içi ilişkilendirme :Diğer derslerle ilişkilendirme :Ölçme ve Değerlendirme

☞:Ara disiplinlerle ilişkilendirme (Parantez içindeki 1. rakam Sosyal Bil. Kazanımını -2. rakam ara disiplin alan kazanımını gösterir.) [!]:Uyarı (Atatürkçülük konuları ile ilişkilendirme. Parantez içindeki 1. rakam Sosyal Bil. Kazanımını -2. rakamlar Atatürkçülük ile ilgili hedef ve açıklamaları gösterir.)

Tablo 3. 7. Sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

ÖĞRENME ALANI: BİREY VE TOPLUM

ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ	<p>Bu ünite ile öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır. İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder. İnsanlar arası etkileşimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır. Doğru bilgi alma hakkı, düşüncüyü açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder. Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını, birbiriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar. Atatürk'ün iletişime verdiği öneme kanıtlar gösterir. 	<p>🗣️ “Etkili Dinleme” (İletişim sürecinde dinlemeyi etkileyen faktörler ve etkili dinlemenin önemi tartışılır.) (1,2. kazanım)</p> <p>🗣️ “İletişim Engelleri” (İletişimi engelleyen ifade biçimleri, tutumlar ve davranışlar incelenerek, Karagöz ile Hacivat’ın çatışması bu çerçevede irdelenir.) (1,2. kazanım)</p> <p>🗣️ “Anlaşmazlığa Düşünce Ben Ne Yapıyorum?” (Öğrencilerden, kendi çözüm yöntemlerini değerlendirmeleri istenir.) (1,2. kazanım)</p> <p>📺 “Bizim Ekranımız” (Kitle iletişim araçlarında çocuklara yönelik programların, haberlerin, niteliklerinin ve sayılarının artırılmasını sağlamak amacıyla, yetişkinlerin konuya dikkatini çekecek bir proje hazırlanır.) (3. kazanım)</p> <p>🗣️ “Kitle İletişim Özgürlüğü” (Doğru bilgi alma hakkı, düşüncüyü açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantı ele alınarak irdelenir.) (4. kazanım)</p> <p>🗣️ “Gizlilik Kareleri” (Kitle iletişim özgürlüğü, özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığı kavramları, ilgili anayasa maddeleri çerçevesinde incelenir.) (5. kazanım)</p> <p>🗣️ “Anadolu Ajansı” (Anadolu Ajansı ve diğer kitle iletişim araçlarının Millî Mücadele sürecindeki önemi incelenir.) (3,6. kazanım)</p>	<p>[!] Atatürkçülükle İlgili Konular (3,6 -6)</p> <p>[!] Özel hayatın gizliliği konusunda konut dokunulmazlığı da anlatılacaktır. (5. kazanım)</p> <p>☐ 1 ve 2. kazanımlar için Türkçe dersi “Konuşma” dil becerisi.</p> <p>☐ 3. kazanım için Türkçe dersi “Dinleme-İzleme” dil becerisi.</p> <p>☞ Rehberlik ve Psikolojik Danışma, (1-9,11,12)</p> <p>☞ Sağlık Kültürü (1,2-11,18,19)</p> <p>☞ İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi (4,5-4,11,12,13,21,22)</p> <p>☞ Girişimcilik (1-10)</p> <p>[!] Doğrudan verilecek beceri: İletişim</p> <p>[!] Doğrudan verilecek değer: Farklılıklara saygı</p> <p>📊 Bu üniteye öz değerlendirme ve gözlem formları, öğrenci ürün dosyası, açık uçlu sorular, performans ödevleri kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

(MEB,2005)Sınıf-okul içi etkinlik 🗣️ :Okul dışı etkinlik 🗣️ :İnceleme gezisi [!]:Uyarı ☞:Ders içi ilişkilendirme ☐:Diğer derslerle ilişkilendirme 📊:Ölçme ve Değerlendirme

☞:Ara disiplinlerle ilişkilendirme (Parantez içindeki 1. rakam Sosyal Bil. Kazanımını -2. rakam ara disiplin alan kazanımını gösterir.) [!]:Uyarı (Atatürkçülük konuları ile ilişkilendirme. Parantez içindeki 1. rakam Sosyal Bil. Kazanımını -2. rakamlar Atatürkçülük ile ilgili hedef ve açıklamaları gösterir.)

2.10.3.1.Öğrenme Alanları

Milli Eğitim Bakanlığının İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programında, öğrenim alanını:“Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapıdır” şeklinde tanımlanmıştır. İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi dokuz öğrenme alanından meydana gelmiştir. Bu öğrenme alanları: Birey ve toplum; insanlar, yerler ve çevreler; kültür ve miras; üretim, dağıtım ve tüketim; küresel bağlantılar; güç, yönetim ve toplum; bilim, teknoloji ve toplum; gruplar, kurumlar, sosyal örgütler; zaman, süreklilik ve değişimdir (MEB, 2005).

2.10.3.2.Kazanımlar

“Kazanım, öğrenme süreci içinde, planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla, öğrencilerin kazanması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerler” olarak tanımlanmıştır (Safran, 2008: 26). Daha önce davranışçı yaklaşımla hazırlanmış olan programda yer alan hedefler yeni programda kazanımlar şeklinde yer almıştır. Dolayısıyla öğrencilerin öğrenme alanlarında gösterdiği ilerlemeler ile kazanımlara ulaşılması arasında doğru orantılı bir ilişki söz konusudur.

2005 Sosyal Bilgiler Programında 4, 5, 6 ve 7. sınıflar için toplamda 180 kazanım belirlenmiştir. Bu kazanımlar 4. sınıflarda 46, 5. sınıflarda 47, 6. sınıflarda 42 ve 7. sınıflarda 45 tane olmak üzere programda dağılımı yapılmıştır. Kazanımlar” yapar, ... uygular” şeklinde öğrenciye yönelik olarak hazırlanmıştır. Programda yer alan kazanımlar öğrencilerin gelişim düzeyleri ve öğrenme alanlarının özellikleri göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur (Safran, 2008: 26).

2.10.3.3.Beceriler

İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan beceriler,”öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir” şeklinde tanımlanmıştır (MEB, 2005). Sosyal Bilgiler Programında 4. sınıftan 8. sınıfa kadar toplamda 15 tane beceri yer almaktadır. Bu becerilerin 9

tanisi diğere derslerle birlikte kazandırılmak istenirken, 6 tanesi Sosyal Bilgilere özgü olarak yer almıştır.

Programda yer alan becerileri şu şekilde sıralamak mümkündür: "Eleştirel Düşünme Becerisi", "Yaratıcı Düşünme Becerisi", "İletişim Becerisi", "Araştırma Becerisi", "Problem Çözme Becerisi", "Karar Verme Becerisi", "Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi", "Girişimcilik Becerisi", "Türkçeyi doğru güzel etkili kullanma Becerisi", "Gözlem Becerisi", "Mekanı Algılama Becerisi", "Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi", "Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi", "Sosyal Katılım ve Empati Becerisi" (MEB, 2005).

Bu becerilerin öğrenme süresinde kazandırılması hedeflenerek aynı zamanda günlük yaşamda kullanılması da öngörülmüştür. Ayrıca beceriler öğrencilerin programda yer alan konuları ve etkinlikleri daha kalıcı, aktif ve anlamlı öğrenmesine yardım eden araçlar olarak da düşünölmektedir (Özdemir, 2014: 21).

2.10.3.4.Değerler

2005 Sosyal Bilgiler Programında değerler de önemli bir yer tutmaktadır. Değer sözlük anlamı olarak "bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet" şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2017). Programda ise "Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır" şeklinde tanımlanmıştır (Özgüven, 1999, Akt.: MEB, 2005).

2005 ilköğretim Sosyal Bilgiler Programında toplamda 20 tane değer bulunmaktadır. Bu değerlerin Sosyal Bilgiler Programında dördüncü sınıftan yedinci sınıfa kadar öğrenme alanları çerçevesinde belli ünite ve konular içerisinde öğrenilmesi hedeflenmektedir (Özdemir, 2014: 20-24).

4, 5, 6 ve 7. sınıflarda verilmek istenen başlıca değerler şunlardır: Adil Olma, Bağımsızlık, Hoşgörü, Aile Birliğine Önem Verme, Misafirperverlik, Özgürlük,

Barış, Bilimsellik, Sağlıklı Olmaya Önem Verme, Saygı, Çalışkanlık, Dayanışma, Duyarlılık, Dürüstlük, Estetik, Sevgi, Sorumluluk, Temizlik, Vatanseverlik, Yardımseverlik (MEB, 2005).

2.10.3.5.Kavramlar

2005 Sosyal Bilgiler Programında yer alan diğer bir önemli unsur da kavramlardır. Kavram sözlük anlamıyla: “ Nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım” şeklinde açıklanmıştır (TDK, 2017). Programda ise kavramlar “eşyaları, olayları, insanları ve düşünceleri benzerliklerine göre gruplandığımızda gruplara verdiğimiz adlardır” şeklinde tanımlanmıştır.

Programda yer alan kavramların öğrencilerin başarılarını olumlu yönde etkilediği, öğrenmeyi ve hatırlamayı daha da sadeleştirdiği, iletişimi, problem çözmeyi, akıl yürütmeyi kolaylaştırdığı, öğrenmeyi bireyselleştirmeyi, gerçek ve gerçek dışı durumları ayırt edebilmeyi sağlaması açısından önem taşımaktadır (Özdemir, 2014: 22). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında 4. sınıfta 91, 5. sınıfta ise 121 tane kavram yer almaktadır. 6. ve 7. sınıflarda ise toplamda 131 kavram yer almaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1.Araştırmanın Modeli:

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile yürütülmüştür. Nitel araştırma; "gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" şeklinde tanımlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 1999: Akt.: Şimşek, 2009: 40). Araştırmanın konusu ile ilgili yazılı kaynaklar, araştırmanın amacı doğrultusunda tarama modeliyle taranmıştır.

3.2.Verilerin Toplanması

Çalışmanın veri kaynaklarını Erol Güngör'ün eserleri ile 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Doküman incelemesi tekniğine bağlı olarak öncelikle ilgili kaynaklar temin edilmiştir. Erol Güngör'ün eserleri ile ilgili kitap ve makalelerin yer aldığı yazılı kaynaklar taranarak ilgili bölümler belirlenmiştir. Daha sonra belirlenen bu bölümler yazılarak rapor haline getirilmiş ve veriler elde edilmiştir.

Bu çalışmada; toplanan veriler doğrultusunda İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Programında yer alan değerler, Erol Güngör'ün görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu araştırmada doküman incelemesiyle ele alınan Erol Güngör'e ait eserler aşağıda sıralanmıştır:

1. Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar (2010), Ötüken Neşriyat, 4. basım, İstanbul.
2. Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak (2000), Ötüken Neşriyat, 4. basım, İstanbul.
3. Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri (2012), Ötüken Neşriyat, 5. basım, İstanbul.
4. Kelami Sahada Estetik Yapı Organizasyonu (1999), Ötüken Neşriyat, İstanbul

5. Şahıslararası İhtilafların Çözümünde Lisanın Rolü (1998), Ötüken Neşriyat, 1. basım, İstanbul.
6. İslam Tasavvufunun Meseleleri (2011), Ötüken Neşriyat, 10. basım, İstanbul.
7. Kültür değişmesi ve Milliyetçilik (2003), [Elektronik Sürüm], Hisar Kültür Gönüllüleri.

Araştırmada Erol Güngör'ün dil ve değerler ile ilgili görüşleri, İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan ve doğrudan verilmesi hedeflenen değerler açısından incelenerek karşılaştırılmıştır. Karşılaştırılan veriler sonucunda birbiriyle ilişkili olan bulgular belirlenmiş ve elde edilen bu bulgular araştırmanın amacı doğrultusunda yorumlanmıştır. Çalışmaya katkı sağlaması ve bu çalışmayı zenginleştirmesi açısından; Güngör'ün görüşleriyle ilgili makale, dergi ve kitaplarda yer alan veriler de taranarak toplanmıştır. Toplanan bu veriler incelenerek değerlendirilmiş ve çalışmada yerini almıştır.

3.3.Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen veriler araştırmanın amacına uygun olarak tarama modeliyle taranmış ve nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile incelenmiştir. Doküman incelemesi; “araştırılması hedeflenen olay ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Şimşek, 2009). Doküman incelemesi yaparken; öncelikle dokümanlara ulaşılmalı, orijinallikleri kontrol edilmeli, dokümanlar anlaşılmalı, ulaşılan veriler incelenmeli ve veriler kullanılmalıdır (Metin, education.ankara.edu.tr).

Bu çalışmada doküman incelemesi araştırmacı tarafından yapılmıştır. Araştırmada; İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan; Tarihsel mirasa duyarlılık, kültürel mirasa duyarlılık, sorumluluk, estetik, çalışkanlık, dürüstlük, akademik dürüstlük, dayanışma farklılıklara saygı, adil olma, bayrağa ve İstiklal Marşına saygı, hak ve özgürlüklere saygı, vatanseverlik ve barış değerleri incelenmiştir. İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında toplamda yirmi tane değer yer almaktadır. Çalışmada; bu değerlerden on dört tanesi üzerinde durulmuştur.

İncelenen değerlerin dışında kalan diğer değerlerin yer aldığı ünite kazanımları, incelenen değerlerin yer aldığı kazanımlara çok yakın olduğu için, o değerler incelenmemiş ve sadece bu on dört temel değer üzerinde durulmuştur. Çalışmada bu değerlerin seçilmesinin bir diğer nedeni de; GÜNGÖR'ÜN eserlerinde bu değerlerle ilgili görüş ve tespitlerinin yer almasından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada, Erol GÜNGÖR'ÜN incelenen eserlerinin içeriği ve bu içeriklerin çalışmada yer alma şekli aşağıda açıklanmıştır.

GÜNGÖR'ÜN; Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak isimli kitabı, onun vefatından sonra Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak adlı eserlerinin bir araya getirilmesinden meydana gelmiştir. Kitabın; Ahlak Psikolojisi ile ilgili bölümlerinde; ahlaki davranışların psikolojik yönü, şuur-vicdan, ahlaki ilerleme, doğruluk ve ahlak, kişiye saygı, haysiyet, hak ve ödevler gibi daha çok bireysel hususlar ve değerler üzerinde durulmuştur. Kitabın ikinci bölümü olan; Sosyal Ahlak bölümünde ise; örf ve adetler, sosyal hayat, adalet, hukuk, dayanışma, din ve ahlak, sorumluluk, hak-haksızlık, yargı, vatan, millet, devlet, sosyal adalet, demokrasi, savaş-barış, teknoloji, meslek seçimi ve aile gibi toplumsal konular ve değerler üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada; İlköğretim Sosyal Bilgiler programında yer alan değerler ve GÜNGÖR'ÜN değerler ile ilgili görüşlerinin incelendiğinden dolayı GÜNGÖR'ÜN; Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak isimli eseri, bu çalışmanın ana kaynağını oluşturmuştur.

Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar isimli eser GÜNGÖR'ÜN profesörlük tezidir. GÜNGÖR eserinin birinci bölümünde; ahlakın felsefi yönü, ahlaki değerler, ahlaki değerlerin oluşması-öğrenilmesi ve benimsenmesi, ahlaki değerlerle davranış ilişkisi ile roller ve değerler üzerinde durmuştur. Kitabın ikinci bölümünde de; değerler psikolojisi üzerine yapılan deneysel bir araştırmanın özeti ve ahlaki değerlerin diğer değerlerle olan ilişkisine yer verilmiştir. Kitabın ana bileşenini özellikle ahlaki değerler konusu oluşturmuştur. Bu çalışmada ise; GÜNGÖR'ÜN özellikle ahlak ve değerler ile görüşleri açıklanırken bu eserden faydalanılmıştır.

Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri isimli eserinde GÜNGÖR; Türkiye'deki, Hıristiyanlaştırma ve misyonerlik faaliyetleri üzerinde durmuş ve bu faaliyetlerin

yerli kültür üzerindeki etkilerini ele almıştır. Kitapta bu faaliyetlere ve onlara bağlı olarak ortaya çıkan sorunlara yönelik bilgiler yer almaktadır. Çalışmada bu eserde yer alan; kültür, eğitim ve din ile ilgili bölümlere kısaca yer verilmiştir.

Kelami Sahada Estetik Yapı Organizasyonu isimli eseri Güngör'ün doktora tezidir. Bu eserinde Güngör; sanatın estetik yapı üzerindeki etkileri ve sanat eserini oluşturan unsurlar üzerinde durmuştur. Ayrıca edebiyattaki estetik yapının dayandığı kuralları; romanlar, fıkralar ve hikâye örneklerinden yola çıkarak araştırmıştır. Bu çalışmada; Güngör'ün Kelami Sahada Estetik Yapı Organizasyonu isimli eseri incelenmiş ve eserin içeriğine estetik değeri anlatılırken yer verilmiştir.

Şahıslararası İhtilafların Çözümünde Lisannın Rolü adlı eserinde Güngör; bireyler arasında yaşanan düşünce ve inanç ayrılıkları nedeniyle ortaya çıkan sorunlar üzerinde dilin üstlendiği rolü incelemiştir. Laboratuvar ortamında anlaşmazlığa düşürülen denek grupları arasında incelemeler yaparak, kullanılan aynı kelimelerin objektif ve sübjektif anlamlarıyla ilgili farklılıklarla ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Ayrıca kişilerarası sorunların çözümünde dilin sahip olduğu işleve dair tespitlerde bulunmuştur. Kitabın içeriğinde yer alan; kişilerarası ilişkilerde dilin işlevi ile ilgili bölümlere bu çalışmada ilgili bölümlerde kısaca yer verilmiştir.

Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik adlı eserinde Güngör; teknoloji ve kültürel değişme, zihin yapısı, milli tarih, milli kimlik, örf ve adetler gibi konular üzerinde durmuştur. Ayrıca bu eserinde; Türkiye'de yaşanan hızlı ve geniş kapsamlı değişmeler üzerinde açıklamalarda bulunmuştur. Güngör; bu değişim sürecinde toplumun kazanacağı yeni karakter ile ilgili görüşler ve bu görüşlere bağlı ideolojik grupların ortaya çıktığını anlatmaktadır. Bu grupların yaşanan değişimi kendi düşüncelerine göre şekillendirmek istediklerini belirtmektedir. Bu bağlamda eserinde, Türkiye'de kültürel ve milli bütünlüğü güçlendirecek tedbirlerin alınması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu çalışmada kitap yayımda olmadığı için, kitabın elektronik sürümünden faydalanılmış ve eserin içeriğinde yer alan; teknoloji ve milli kültür ile ilgili bölümler çalışmada yer almıştır.

İslam Tasavvufunun Meseleleri adlı eserinde Güngör; İslam dinin bir inanç sistemi ve hayat düzeni olmasını sosyal bilimci gözüyle incelemiştir. Kitabında tarihi, felsefi, psikolojik ve sosyolojik bilgilerden yola çıkarak tasavvuf anlayışını incelemiştir. Ayrıca eserinde; tasavvufi düşüncenin geleceğine, İslam dinindeki yerine ve tasavvuf alanındaki konularla ilgili tartışmalara da değinmiştir. Çalışmada; Güngör'n din ile ilgili görüşlerine yer verilirken, İslam Tasavvufunun Meseleleri adlı bu eserin ilgili bölümlerinden faydalanılmıştır.

Erol Güngör'n yukarıda sıralanan eserlerinin dışında kalan diğer eserlerine yayımdan kalkması ve elektronik sürümlerine de ulaşılamaması nedeniyle bu çalışmada doğrudan yer verilememiştir. Ancak Güngör'n ulaşılamayan eserlerine; onunla ilgili yazılan kitap, makale ve sempozyum notlarından yararlanılarak ulaşılmış ve çalışmada, eserlerinin bazıları dolaylı olarak yerini almıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Değerler Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin İncelenmesi

Bu bölümde değerler eğitimine, Sosyal Bilgiler eğitiminde değerlerin yerine, dil ve değerler arasındaki ilişkiye yer verilecektir. Ayrıca 5, 6 ve 7. sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerlerin daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için programda yer alan öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmesi yapılacaktır.

4.1. Değerler Eğitimi

Değer sözlük anlamı olarak “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2017). Programda ise “Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır “ şeklinde tanımlanmıştır (Özgüven, 1999, Akt.: MEB, 2005).

20.yüzyılın gelmesiyle birlikte; çok hızlı ve etkin bir şekilde bilimsel ve teknolojik alanda, meydana gelen değişimler ve bu değişimlerin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar hem toplumları hem de yeni kuşakları çok büyük tehditlerle karşı karşıya bırakmıştır. Bugün hızla değişen dünyada gittikçe artan; şiddet ve terör olayları, hırsızlık, cinayet, uyuşturucu, tahammülsüzlük, sorumluluk ve saygıdan uzak yaşam şekilleri, dünya toplumlarının başlıca problemlerini oluşturmaktadır. Öyle ki insanların belli ahlaki kurallara göre yetiştirilmemesi de toplumları müthiş bir değer kaybıyla karşı karşıya bırakmıştır (Aladağ, 2012: 124).

Milli değerlerin korunması, bir toplumun devamını sağlayan en önemli unsurlardandır. Özellikle toplum içerisinde milli birlik ve beraberlik duygularının olgunlaşmasında ve aktif bir biçimde devam ettirilmesinde, milli değerlerin katkısı büyüktür (Gömleksiz ve Cüro, 2011). Bu noktada bir toplumun kendi geçmişinden getirdiği maddi ve manevi kıymetlerin farkına varması; aynı zamanda o toplumun

toplumsal psikolojisinin de kuvvetlenmesi anlamına gelmektedir. Çünkü insanların ahlaki ve kültürel değerlerinin gücü, milli birlik duygusunun gelişmesine bağlı olarak, toplumsal psikolojisinin gücünü de arttıracaktır.

Dünyanın birçok ülkesinde yaşayan aileler ve eğitimciler, toplumların düzenini tehdit eden tehlikelerle; ancak etkin bir şekilde gerçekleştirilecek olan değerler eğitimiyle başa çıkılacağına inanmaktadırlar (Tilman, 2000, Akt: Aladağ, 2012: 125). Gençlerde meydana gelen madde ve alkol bağımlılığı; suç, cinayet ve intihar olaylarındaki artıştan dolayı değerler eğitimi de gittikçe önem kazanmaktadır. Özellikle bu dönemde ailelerinden uzaklaşan, onların değerlerini hiçe sayan ve yeni değer arayışlarına giren gençlerin olması, değer ve ahlak eğitiminin bir kez daha ön plana çıkmasına sebep olmuştur (Lemind, 1999, Akt; Aladağ, 2012: 125).

Bu yönüyle ele alındığında bireylerin önemli ölçüde şekillenmeye başladığı İlköğretim kademesinde değerler eğitiminin yerli yerinde uygun bir şekilde verilmesi, çocukların gelecekte sağlıklı bir kişilik yapısına sahip olmaları bakımından oldukça önemlidir. Bundan dolayıdır ki eğitim sisteminin en önemli sorumluluklarından biride bilhassa İlköğretimden başlayarak belli başlı değerleri çocuklara benimsetmektir (Aladağ, 2012: 126).

Bir toplumdaki değerlerin varlığı, trafik işaretleri gibidir. Trafikte rahat hızlı ve güvenilir bir şekilde seyir edebilmek için işaretler ne kadar önemliyse, toplumların toplumsallaşması ve gelişim göstermesi içinde değerlerin varlığı da o kadar önemlidir. Öyle ki iklim ya da hava şartları ne olursa olsun trafik levhaları doğru yerlere en iyi görülecek ve anlaşılacak şekilde yerleştirilirse, başka hiçbir şeye gerek kalmadan güvenli ve akıcı bir trafik akışı sağlanacaktır. Elbette ki, sürücülerin bu uyarıcı levhaların anlamını bilmesi ve gerektiğinde uyarıcı işaretlere göre davranması da bunun için ön koşuldur. İşte bir toplumun sahip olduğu değerlerde hem bireyin toplumsallaşması hem de o toplum için bu örnekteki gibi önemlidir. Bireylerin, yaşadıkları toplumla kaynaşabilmesi yani toplumsallaşabilmesi için değerlerin bireylere öğretilmesi büyük önem kazanmaktadır. Değerler ve değer yargıları insanlara kazandırılırken; mutlaka bu değerlerin ve değer yargılarının onlar

tarafından doğru bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Kişilerin toplumsallaşması noktasında onları harekete geçirecek diğer önemli bir gücü de; değişen zaman ve yaşanan gelişmelere göre değerlerin yeniden açıklanması ve insanlara kavratılması oluşturmaktadır (Özkan, 2010: 1129-1130).

Toplumunu meydana getiren insanlar için; o toplumda nasıl yaşayacakları, nelerin kıymetli olduğu ve toplumsal yaşam için tercih edilmesi gerekenler; değerler vasıtasıyla belirlenmektedir (Akbaş, 2008: 10). Toplumsal değerlerin aktarılması ve yaşatılması noktasında, dilin işlevi de oldukça önemlidir. Bir dilin ait olduğu toplumun ortak malı olması, o toplumun yaşayış tarzına olan etkileri, toplumların geçmişlerine ışık tutması ve geleceklerine yön vermesi de kaçınılmaz bir gerçekliktir. Bu noktada Erol Güngör Türk kültüründen kesinlikle taviz verilmeyecek değerleri birkaç ana başlıkta toplamıştır. Ona göre; bunların başında da milli varlığın en eski ve en köklü temelini oluşturan dil gelmektedir (Akt.: Sevgi: 1998: 72). Aynı şekilde Chomsky de dilin varoluş üzerindeki önemini vurgulamıştır. Ona göre dil; düşünce tarzına ve algılara derin bir şekilde etki ederek varlığın temel bölümlerinden birini oluşturmaktadır (Chomsky, 2009: 53).

Temel değerlerin gelecek nesillere aktarılması konusunda demokratik bir toplumda, aile ve okula önemli sorumluluklar düştüğünü söylemek mümkündür. Örneğin; okulların genel hedeflerinin birçoğunda; vatanseverlik, temizlik, sağlıklı olmaya özen gösterme, adil olma, girişimcilik, yeni şeyler oluşturabilme, düzenlilik gibi birçok değerın ön plana çıktığı görülmektedir. İşte eğitim kurumlarının genel amaçlarında yer alan bu değerler; nelerin önemli olduğu ve yaşama ne şekilde aktarılacağı konusunda öğrencilere kılavuzluk etmektedir (Akbaş, 2008: 10).

Dolayısıyla; eğitimin en önemli sorumluluklarının başında kişilerin yaşadıkları toplumun değerlerini onlara benimsetmek ve onların sosyalleşmesine yardımcı olmak gelmektedir. Eğitim sistemi bu sorumluluğunu eğitim programları aracılığıyla yerine getirir. Bu noktada eğitim programlarına bakıldığında öncelikle Sosyal Bilgiler dersi başta olmak üzere; Hayat Bilgisi, Fen ve Teknoloji, Türkçe gibi derslerin, değerler eğitiminin alanına girdiği bilinmektedir (Tay, Durmaz ve Şanal

2013: 68). Öyle ki değerlerin kazandırılmasında; Sosyal Bilgiler dersine çok daha büyük görevler düşmektedir. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi; demokratik değerlerin bireylere aktarılması ve yaşam şekli haline gelmesinde sorumluluğu çok yüksek olan derslerin başında gelmektedir (Doğanay ve Sarı, 2004).

Sosyal Bilgiler dersinin en temel amacı: değişik kültürlere sahip olmasına rağmen birbiriyle bütünleşmiş bir dünyada yaşayan genç bireylerin; demokratik bir biçimde, yaşadıkları toplumun faydasına olacak şekilde bilgili ve tutarlı kararlar verebilmelerine destek vermektir. Bu tanımdan da yola çıkarak; Sosyal Bilgiler eğitimini almış her bir bireyin farklı kültürlere sahip olması ve bunu toplum yararına kullanması gerektiği söylenebilir. Elbette ki farklı kültürlere sahip olmanın ön şartı değerlerle donatılmış olmaktan geçmektedir (Tay, Durmaz ve Şanal 2013: 68).

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerlerin özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. “Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.”
2. “Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.”
3. “Sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.”
4. “Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.”
5. “Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değer normu da içerir” (MEB, 2005).

Türkiye de 2005 yılında hazırlanmış olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde: 4. ve 5. sınıflarda adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik doğrudan verilecek değerler arasında yerini almıştır. 6. ve 7. sınıflarda ise, bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık,

sorumluluk, yardımseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı, çalışkanlık, farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, bilimsellik, dayanışma, adil olma ve barış doğrudan verilecek olan değerleri oluşturduğu görülmektedir (MEB, 2005).

4.2. 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Değerlerin Öğrenme Alanlarıyla İlişkilendirilmesi

İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında öğrenim alanı; “Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapıdır” şeklinde tanımlanmıştır (MEB, 2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi, dokuz öğrenme alanından meydana gelmiştir. Bu çalışmanın ana bileşenlerinden birini programda yer alan değerler oluşturmaktadır. Bu nedenle programda yer alan değerlerin daha net bir şekilde anlaşılması için, öğrenme alanları içerisinde incelenecektir. Bu bölümde 5, 6 ve 7. sınıflar için hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerler, öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilerek, detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Programda yer alan dokuz öğrenme alanı ve programda yer alan değerlerin ilişkilendirilmesi şöyledir:

Birey ve Toplum öğrenme alanı, bireysel gelişimi ve çevrenin bu gelişime etkisini değerlendirmektedir. Değişim ve gelişim süreklilik arz eden bir süreç olduğu için bu alan oldukça geniş bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu öğrenme alanıyla 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersini alan öğrencilerin, bireysel ve toplumsal yeterliliklerini bilen, sorumluluk almaktan kaçınmayan, çevresiyle etkin bir şekilde iletişime geçebilen, diğer bireylere saygı göstermeye ve iş birliğine önem veren, yeni gelişmelere açık, öz güveni yüksek kişiler olmalarını hedeflenmektedir. Bunun yanı sıra, değerler açısından bakıldığında bu öğrenme alanı; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hak ve sorumluluk arasındaki bağlantıyı kurabilen ve aidiyet hissini kazanmış bireylerini yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu öğrenme alanı öğrencilerin, kendilerini yetiştirmelerine ve vatandaşlık bilincine ulaşmalarında hangi bilgi, beceri ve değerleri kazanacaklarının farkına varmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Birey ve Toplum öğrenme alanında verilmek istenen başlıca

değerler; 5.sınıfta sorumluluk, 6. sınıfta bilimsellik ve 7.sınıfta farklılıklara saygıdır (MEB, 2005).

Kültür ve Miras öğrenme alanında öğrenciler Türk kültürünün tarihi geçmişini ve kültürü meydana getiren öğeleri yakından tanıyacaklardır. Böylece öğrencilerin kültürel unsurların, toplumsal kimliğin oluşmasındaki önemini kavramaları ve Türk kültürünün korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri hedeflenmektedir. Bu öğrenme alanında 5. sınıf öğrencilerinin çevrelerindeki yeni kültürlerde yola çıkarak; aslında kültürün insanlar tarafından meydana getirildiğini kavramaları ve bunun toplumsallaşmak için ne denli önemli olduğunun fark etmeleri amaçlanmaktadır. Ayrıca bu öğrenme alanında 5. sınıf öğrencilerinin ailelerinden, okullarından, çevrelerinden etkilendiklerini ve kendilerini, ailelerini oluşturan kültürel öğeleri fark etmeleri ve kültürel etkinlikler sayesinde kültürle özdeşleşmeleri beklenmektedir.

6 ve 7. sınıfta öğrenciler, özellikle Türk kültürünü meydana getiren öğeleri ve bu öğelerin tarihi geçmişini inceleyerek milli bilinç kazanırlar. Bu sayede kültürel mirasın korunması noktasında duyarlılık gösterirler. Özellikle 6 ve 7. sınıfta öğrenciler, kültürün; inanç, dil gibi özel yanlarını öğrenirler ve bunların etkileri hakkında bilgi edinirler. Ayrıca insanın inanç, bilgi ve değerlerle kendi kültürüne uyum sağladığını öğrenirler. Kültürün toplumdan topluma değişebileceği gibi, benzer yönlerinin olabileceğini de kavrarlar. Bu öğrenme alanında verilmek istenen değerler 5. ve 7. sınıflarda estetik, 6. sınıfta da kültürel mirasa duyarlılıktır (MEB, 2005).

İnsanlar yerler ve çevreler öğrenme alanında; bireylerin birtakım beceri ve değerleri kullanarak çevresiyle olan etkileşiminin değişik boyutlarının fark edebilmesi ve geleceğe yönelik hem kişisel hem de toplumsal bir bakış açısının kazandırılması hedeflenmektedir. Bugünün dünyasında yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde; insanlar yaşadıkları yerlerin yanı sıra tüm dünya ile de etkileşim sürecine girmişlerdir. Böylece insanlar, yerler ve çevreler arasındaki etkileşimi gösteren bir tablo ortaya çıkmıştır. Tabiat, insanlar ve tabiattaki insan faaliyetleri bu etkileşimin başlıca konularını oluşturmaktadırlar. Bu konular

içerisinde insanların sahip olduğu düzenleyici, bütünleştirici ve değişime yönelik etkilerine dair üstlendikleri roller de diğer konuları oluşturmaktadır. Tüm bunlar sayesinde öğrencilerin kendi yaşam alanlarında veya dünyanın herhangi bir noktasında meydana gelen bir olayı coğrafi terimlerden yararlanarak inceleme yapabilmeleri, sorunlara yönelik çözüm önerilerinde bulunabilmeleri ve geleceğe yönelik önerilerde bulunabilmeleri beklenmektedir. Bu öğrenme alanında 5. sınıf öğrencileri; yaşadıkları yeri tanıyarak bununla ilgili kavramları öğreneceklerdir. Ayrıca yaşadıkları çevrede üstlendikleri rollerden yola çıkarak hem bu rollerini sorgulayacaklar hem de çevrenin önemini bireysel ve toplumsal önemini kavrayarak çevreye karşı duyarlılık kazanacaklardır.

6 ve 7.sınıflarda ise öğrencilere bütünsel bir bakış açısı kazandırılarak çeşitli kavramlar aracılığıyla daha özele inmeleri sağlanarak birçok coğrafi olayın anlaşılmasını kolaylaştırması amaçlanmaktadır. Bu öğrenme alanı aynı zamanda “Kültür ve Miras”, ”Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ile “Küresel Bağlantılar” isimli öğrenme alanlarıyla da yakından ilişkilidir. Bu öğrenme alanında verilmek istenen başlıca değerler 5. ve 6. sınıflarda doğal çevreye duyarlılık, 7. sınıfta ise vatanseverliktir (MEB, 2005).

Zaman, Süreklilik ve Değişim öğrenme alanı yalnızca ilköğretim 4. ve 5. sınıf programında yer alırken; 6 ve 7. sınıf programlarında bulunmamaktadır. 5. sınıf programında yer alan bu öğrenme alanı öğrencilerin, kendi kökenlerini ve yaşadıkları zamandaki konumlarını anlamlandırmalarını yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda; zaman, süreklilik ve değişim adlı öğrenme alanı öğrencilerin geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki bağlantıyı kurabilmelerine de aracı olacaktır. Öğrenciler geçmişte yaşanan olayları, milli kimliklerini, dünya da yaşanan gelişmeleri ve gelecekteki konumunu kavrarlar. “İnsanların geçmişle olan duygusal bağlarını, insanlık tarihi boyunca buldukları yerleri kronoloji, değişim ve süreklilik perspektifi ile açıklamaya çalışırlar.” Bu öğrenme alanı diğer tüm öğrenme alanlarının içine dağıtılmıştır. Bu nedenle diğer öğrenme alanlarında yer alan doğrudan verilecek değerler bu öğrenme alanını da kapsamaktadır (MEB, 2005).

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında 5.sınıf öğrencilerinin kaynakların sınırlılığını farkına vararak, ihtiyaçları ve istekleri arasındaki ayrımı yapabilmeleri hedeflenmektedir. Böylelikle isteklerini mevcut kaynaklara göre ayarlayarak bilinçli tüketiciler olma yolunda ilk adımlarını atmış olacaklardır. Mevcut kaynakların ülke ekonomisindeki sınırlılığından dolayı bu kaynakların korunmasının da ne kadar önemli olduğunu fark edeceklerdir. Aynı zamanda öğrenciler kendi ekonomik imkânlarını, başkalarının imkânlarıyla karşılaştırarak aralarındaki benzerlikleri ve farklılıkları da tespit edeceklerdir. Bu öğrenme alanının başlıca temasını da öğrencilerin; yaşadığı yerin ekonomik şartlarını analiz ederek bunu daha da iyi hale getirmesi için çabalaması oluşturmaktadır. Bu öğrenme alanında 5. sınıflar için verilmek istenen temel değer çalışkanlıktır (MEB, 2005).

6. ve 7. sınıf programlarında da yer alan bu öğrenme alanında; mevcut kademedeki öğrencilerin, ekonomik kavramlardan yola çıkarak; Türkiye ekonomisinde geçmişten bugüne yaşanan gelişmelere dair bir fikir oluşturmaları istenmektedir. 6. sınıf öğrencilerinin bu amaçtan yola çıkarak, Türk ekonomisinin bugünkü yapısı, özellikleri ve bu ekonomik yapıyı etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunacaklardır. Öğrencilerin mevcut kaynakları fark ederek ülke ekonomisinin daha iyiye ulaştırması noktasında neler yapabilecekleri konusunda düşünmeleri hedeflenmektedir. Öğrenciler tabii kaynakların ve alınan vergilerin devlet tarafından nasıl kullanıldığı değerlendirilirken aynı zamanda kendi meslek seçimlerine ve bu mesleklerin niteliklerine dair değerlendirmelerde bulunacaklardır. Bu öğrenme alanında 6. sınıf öğrenciler için verilmek istenen temel değer sorumluluktur (MEB, 2005).

7. sınıflar için de programda yer alan bu öğrenme alanında ekonomik açıdan Türk milletinin tarihsel gelişiminde yaşanan gelişmeler belirtilmek istenmiştir. Bu sayede öğrenciler geçmişte yapılan keşiflerin ve dünyada yaşanan teknolojik gelişmelerin Türk ekonomisine olan etkileri hakkında da bilgi edinmiş olacaklardır. Tarihte yaşanan olayların bugün sahip olunan ekonominin belli bir düzene oturması ve daha iyiye ulaşmasındaki etkileri belirtilerek, öğrencilerin gelecekte ülke ekonomisini şekillendirebilecek durumlar hakkında düşünmeleri istenmektedir.

Ayrıca gelecekteki mesleklerinin seçimiyle ilgili, geçici olarak bir karar vermeleri beklenmektedir. 7. sınıflar için bu öğrenme alanında verilmek istenen temel değer dürüstlüktür (MEB, 2005).

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında 5. sınıf öğrencileri; bilimsel ve teknolojik gelişmelerin temelini yaratıcı, eleştirel ve bilimsel düşünceden geçtiğini öğrenmektedirler. Ayrıca bu öğrenme alanıyla yaşanan gelişmelerin toplumsal hayat üzerindeki etkilerini kavrayabilmeleri ve bilgi edinirken teknolojiyi kullanma yetisini kazanmaları amaçlanmıştır. Bu öğrenme alanı diğer tüm alanlarla ilişkilidir ve 5. sınıfta bu alanda verilmek istenen temel değer akademik dürüstlüktür (MEB, 2005).

6. ve 7. sınıf öğrencilerinin bu öğrenme alanında; Sosyal Bilimlerin alt dallarının toplumsal ve günlük hayat üzerindeki etkilerini fark etmeleri beklenmektedir. Ayrıca bu etkilerin sonuçlarından yola çıkarak; 21. yy da gelişen bilim ve teknolojinin gelecek zamanda ortaya çıkması muhtemel olan yeni durumlar üzerindeki etkilerine dair fikirler öne sunmaları beklenmektedir. Aynı zamanda öğrenciler, telif hakları ve patentle birlikte bilimsel çalışmaların yasalarla güvence altına alındığını öğreneceklerdir. Tarih öncesi zamanlarda ilk insanların basit düzeydeki aletleri yapmasıyla başlayan medeniyetler döneminin, bilim ve teknolojiye kazandırdıklarını örneklendirebileceklerdir. Böylelikle bilimsel mirasın ortaya çıkışını, geçmişten bugüne kısaca anlatabileceklerdir. Bunun sonucunda da, bilimsel düşünceyle teknolojik ve bilimsel gelişmeler arasındaki doğru orantıyı tespit etmiş olacaklardır. Yine öğrenciler bu öğrenme alanıyla birlikte 6. ve 7. sınıflarda Tarih, Coğrafya, Hukuk, Ekonomi, Arkeoloji gibi alanlarda geçen kavramları da öğrenmiş olacaklardır. 6. sınıf öğrencilerine bu öğrenme alanında verilmek istenen temel değer çalışkanlık, 7. sınıf öğrencileri içinde bilimselliktir (MEB, 2005).

Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler adlı öğrenme alanına sadece 5.sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer verilirken, 6. ve 7.sınıf programında bu öğrenme alanı bulunmamaktadır. Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler öğrenme alanıyla 5. sınıf öğrencilerinin, çevrelerinden yola çıkarak grup, kurum ve sosyal yapılanmaların kendi yaşamları üzerindeki etkilerini analiz edebileceklerdir. Buradan

yola çıkarak da toplumsal hayatta, insanların gruplarla ve kurumlarla olan ilişkilerini kavrayabileceklerdir. Öğrenciler bu alanda toplumsal sorunları, olayları ve ortaya çıkan gereksinimleri gruplar, kurumlar ve sosyal yapılarla ilişkilendirirken aynı zamanda sorumluluk sahibi olmayı da öğreneceklerdir. Toplumsal katılımın ve örgütlenmenin de önemini kavrayacaklardır. 5.sınıf öğrencilerine bu alanda verilmek istenen temel değer dayanışmadır (MEB, 2005).

Güç, Yönetim ve Toplum öğrenme alanında 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Eğitiminin temel amacı olan, bilinçli vatandaş yetiştirmeye yönelik olarak toplumsal yaşama katılma yollarını inceleyip kendi görev ve sorumluluklarının farkına varmaları hedeflenmektedir. Bunun yanı sıra devlet gücünün, toplumda ortaya çıkabilecek sorunlara karşı en büyük yapılanmış güç olduğunu anlamaları beklenmektedir. Bununla beraber öğrenciler; toplumsal düzenin sağlanması ve ortaya çıkan toplumsal problemlerin çözüm şekillerini anlayacaklardır. Ülkeyi yönetme gücünün millete ait olduğu toplumlarda insanlar kendi haklarının ve toplumsal düzenin nasıl sağlandığını ve korunduğunu kavrayacaklardır. Bu alanda 5. sınıf öğrencilerine verilmek istenen temel değer adil olma, bayrağa ve İstiklal Marşına saygıdır (MEB, 2005).

6. ve 7. sınıf öğrencileri bu alanda etkin ve bilinçli bir vatandaş olarak, kendi görev ve mesuliyetlerinin bilincine varıp, toplumsal yaşama tam olarak katılma yollarını arayacaklardır. Tarihsel süreçte demokratik yönetim düşüncesinin gelişimini eş zamanlı olarak kavrayabileceklerdir. Demokrasinin temel dayanaklarından yola çıkarak çeşitli yönetim biçimlerini tanıyıp kıyaslama imkânı bulacaklardır. Toplumsal düzenin sağlanması ve korunması noktasında kullanılacak demokratik yolların, yönetimi etkileme şeklini kavrayacaklardır. Kuralların olması ya da olmaması üzerinde düşünerek, kuralların varlığına neden ihtiyaç duyulduğunu aksi takdirde ortaya çıkabilecek toplumsal karışıklıklarla ilgili bir öngörüye sahip olacaklardır. Kanunların önemini, gerekliliğini ve anayasanın hazırlanma aşamasını kavrarlar. Geçmişten bugüne Türk Devletlerinin egemenlik anlayışlarını ve idare biçimlerinde ki değişim ve sürekliliği kavrayarak, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin idare şeklini güçler ayrılığı kuralına dayanarak

inceleyebileceklerdir. Bu öğrenme alanında 6. sınıfta verilmek istenen değer hak ve özgürlüklere saygı iken, 7. sınıfta ise adil olmalıdır (MEB, 2005).

Küresel Bağlantılar adlı öğrenme alanında bilim ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak yer ve zaman kısıtlamalarının ortadan kalkmasıyla birlikte, toplumlar arasındaki ilişkilerin de arttığı gözlemlendiğinden bahsedilmektedir. Bu öğrenme alanında 5. sınıf öğrencileri için dünyanın değişik yerlerinde bulunan ülkeleri, bu ülkelerin özelliklerini coğrafi bilgilerinden yola çıkarak kendi ülkeleriyle kıyaslama imkânına sahip olabileceklerdir. Bilgi edindikleri bu ülkelerin ekonomik kaynaklarını, ilişkilerini farklı ülkelerle yaptıkları ticari faaliyetlerde bu kaynakların önemini ekonomiye ait bilgilerden yola çıkarak fark edeceklerdir. Böylelikle farklı ülkeler arasında meydana gelen ekonomik ilişkilerin sebep ve sonuçlarını kavrayabileceklerdir. Küresel Bağlantılar öğrenme alanıyla birlikte öğrenciler, gelişen dünyada yaşanan tüm gelişmeleri takip ederek ortaya çıkan problemler karşısında çözüm önerileri sunabilen bilinçli insanlar olma özelliğini kazanacaklardır. Bu alanda verilmek istenen temel değer; tarihsel mirasa duyarlılıktır (MEB, 2005).

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında 6. ve 7. sınıf öğrencileri ülkeler arası ilişkilerde düşüncelerin, sanatsal faaliyetlerin ve ülkeler arası etkinliklerin önemini fark etmektedirler. Ayrıca ülkede bulunan tabii kaynakları, ekonomik olarak ülkenin yeterlilik düzeyini ve diğer ülkelerle olan ekonomik faaliyetler hakkında düşünce sahibi olmaktadır. Bunun yanı sıra öğrenciler; güvenlik, sağlık, siyaset, ekonomi, çevre bilimi gibi tüm dünyayı ilgilendiren konularda yaşanan problemlerin sebep ve sonuçlarına dair düşünceler sunmaları beklenmektedir. Ayrıca öğrenciler, uluslararası kurumların hedef ve özelliklerinin de farkına varmaktadır. Bu öğrenme alanında 6. sınıf için verilmek istenen değer; yardımseverlik, 7. sınıflarda ise barıştır (MEB, 2005).

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGU VE YORUM

5. 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Değerlerin Erol Güngör'ün Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi

5.1. Doğrudan Verilecek Değerler

Güngör'e göre; gençleri ve çocukları geleceğin yetişkinleri olarak hazırlamada kendi milletlerine özgü kuralların öğretilmesi, bu noktada atılacak en önemli ve en büyük adımdır. Şayet bu gençler; ahlaki kurallarla donatılmış bir şekilde yetiştirilmezse sadece kendilerini düşünen; milletin sırtında, milletine ve toplumuna zarar veren birer kambur olarak kalacaklardır (Güngör, 2000: 21).

Ona göre; bir toplumda huzur, güvenlik ve istikrarı sağlayan en önemli nokta o millete ait ahlaki değerlerin nesiller boyunca devam etmesini sağlamaktan geçmektedir. Böylelikle hem geçmişe ait bağlar korunmuş olacak hem de bir arada yaşayan insanların sahip olduğu ortak değerler sayesinde, günlük yaşam daha rahat bir biçimde sürdürülebilecektir (Güngör, 2000: 21). Değerler toplum tarafından desteklendikçe güçlenmekte, aksi takdirde değişmeye ve bozulmaya mahkûm olmaktadır (Güngör, 2010: 42-70).

Güngör'e göre; bir toplum; sahip olduğu değerleri gelecek nesillere aktarabildiği ve bu değerleri yaşatabildiği oranında huzuru ve refahı da yakalayacaktır. Çünkü inandıkları değerler bireyleri belli bir yolda ilerlemeye yönlendirmektedir. Aynı zamanda değerler tutumlar için rehber konumundadır (Güngör, 2010: 19- 29).

Temel değerlerin gelecek nesillere aktarılması konusunda demokratik bir toplumda, aile ve okula önemli sorumluluklar düştüğünü söylemek mümkündür. Örneğin; okulların genel hedeflerinin birçoğunda; vatanseverlik, temizlik, sağlıklı olmaya özen gösterme, adil olma, girişimcilik, yeni şeyler oluşturabilme, düzenlilik

gibi birçok değerin ön plana çıktığı görülmektedir. İşte eğitim kurumlarının genel amaçlarında yer alan bu değerler; nelerin önemli olduğu ve yaşama ne şekilde aktarılacağı konusunda öğrencilere kılavuzluk etmektedir (Akbaş, 2008: 10).

Sosyal Bilgiler Eğitimi almış her bir bireyin farklı kültürlere sahip olması ve bunu toplum yararına kullanması gerektiği söylenebilir. Elbette ki farklı kültürlere sahip olmanın ön şartı değerlerle donatılmış olmaktan geçmektedir (Tay, Durmaz ve Şanal 2013: 68). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerlerin özelliklerinden biri de; “değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır” şeklinde açıklanmıştır (MEB, 2005).

Türkiye de 2005 yılında hazırlanmış olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında; değerler eğitiminin önemli bir yere sahip olduğu gözlenmektedir. Programda 5, 6 ve 7. sınıflar için toplamda 20 tane değer yer almaktadır. Bunlardan sorumluluk, doğal çevreye duyarlılık ve çalışkanlık değerleri 5. ve 6. sınıflarda verilmek istenen ortak değerlerdir.

Ayrıca bilimsellik değeri 6. ve 7. sınıflarda verilmek istenen ortak değer iken, estetik, dürüstlük ve adil olma değerleri de 5. ve 7. sınıflarda verilmek istenen ortak değerlerdir. Bunun yanı sıra 5. sınıfta verilen tarihsel mirasa duyarlılık değeri ile 6. sınıfta verilmek istenen kültürel mirasa duyarlılık değerleri ile 5. ve 7. sınıfta verilmek istenen estetik değeri de birbirlerine oldukça yakın değerlerdir. Aynı durum farklılıklara saygı, hak ve özgürlüklere saygı, bayrağa ve İstiklal Marşına saygı ve adil olma değerleri için de geçerlidir. Dolayısıyla bu değerler, Güngör’ün görüşleri açısından incelenirken ortak bir biçimde ele alınacaklardır. Bu nedenle de çalışmada, programda yer alan değerlerin bu ilişkisi göz önünde bulundurularak toplamda, on dört temel değer üzerinde durulacaktır.

Programda ya da ders kitaplarında doğrudan verilecek değerlerin öğrencilere kazandırılmasına yönelik açıklayıcı tanımlamalar bulunmamaktadır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında: “Değerler; örnek olaydan, bir öyküden, atasözünden yola çıkılarak kazandırılmaya çalışılmıştır” (Karabıyık, 2016).

Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde 5, 6 ve 7. sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında doğrudan verilmesi hedeflenen değerler; öğrenme alanlarıyla, ders kitaplarında yer alan üniteler ve ünite kazanımlarıyla ilişkilendirilerek, Güngör'ün değerlerle ilgili olan görüşleri noktasında ele alınıp değerlendirilmiştir. Programda yer alan üniteler ve ünitelerde verilmek istenen değerler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Sonrasında da bu çalışmada Güngör'ün görüşleri doğrultusunda incelenen değerler ayrı bir tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Üniteler ve Doğrudan Verilecek Değerler

5. SINIF	
ÜNİTELER	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
HAKLARIMI ÖĞRENİYORUM	Sorumluluk
ADIM ADIM TÜRKİYE	Estetik
BÖLGEMİZİ TANIYALIM	Doğal Çevreye Duyarlılık
ÜRETTİKLERİMİZ	Çalışkanlık
GERÇEKLEŞEN DÜŞLER	Akademik Dürüstlük
TOPLUM İÇİN ÇALIŞANLAR	Dayanışma
BİR ÜLKE, BİR BAYRAK	Adil Olma, Bayrağa ve İstiklal Marşına Saygı
HEPİMİZİN DÜNYASI	Tarihsel Mirasa Duyarlılık

Tablo 5. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Üniteler ve Doğrudan Verilecek Değerler

6. SINIF	
ÜNİTELER	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENİYORUM	Bilimsellik
YERYÜZÜNDE YAŞAM	Doğal çevreye duyarlılık
İPEKYOLUNDA TÜRKLER	Kültürel mirasa duyarlılık
ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI	Sorumluluk
ÜLKEMİZ VE DÜNYA	Yardımsellik
DEMOKRASİNİN SERÜVENİ	Hak ve özgürlüklere saygı
ELEKTRONİK YÜZYIL	Çalışkanlık

Tablo 6. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Üniteler ve Doğrudan Verilecek Değerler

7. SINIF	
ÜNİTELER	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ	Farklılıklara saygı
ÜLKEMİZDE NÜFUS	Vatanseverlik
TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK	Estetik
EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT	Dürüstlük
ZAMAN İÇİNDE BİLİM	Bilimsellik
YAŞAYAN DEMOKRASİ	Adil olma
ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER	Barış

Tablo 7. Erol Güngör'ün Görüşleri Doğrultusunda İncelenen Değerler

ÖĞRENME ALANI	SINIF	İNCELENEN DEĞERLER
Birey ve Toplum Üretim, Dağıtım ve Tüketim	5. SINIF 6. SINIF	Sorumluluk
Kültür ve Miras	5.SINIF 7.SINIF	Estetik
Küresel Bağlantılar Kültür ve Miras	5. SINIF 6. SINIF	Tarihi Mirasa Duyarlılık Kültürel Mirasa Duyarlılık
Üretim , Dağıtım ve Tüketim Üretim , Dağıtım ve Tüketim Bilim, Teknoloji ve Toplum Bilim, Teknoloji ve Toplum	5.SINIF 7.SINIF 5.SINIF 6.SINIF	Çalışkanlık Dürüstlük Akademik Dürüstlük Çalışkanlık
Gruplar ,Kurumlar ve Sosyal Örgütler	5.SINIF	Dayanışma
Birey ve Toplum Güç, Yönetim ve Toplum Güç, Yönetim ve Toplum Güç, Yönetim ve Toplum	7.SINIF 5.SINIF 7.SINIF 6.SINIF	Farklılıklara Saygı Adil Olma, Bayrağa Ve İstiklal Marşına Saygı Adil Olma Hak Ve Özgürlüklere Saygı
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	7.SINIF	Vatanseverlik
Küresel Bağlantılar	7.SINIF	Barış

5.1.1. Sorumluluk

Sorumluluk değeri 5. ve 6. sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında 5. sınıflar için Birey ve Toplum adlı öğrenme alanında yer alırken, 6. sınıflar için Üretim, Dağıtım ve Tüketim adlı öğrenme alanında yer almıştır.

6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bu öğrenme alanlarında yer alan üniteler incelediğinde; 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Haklarımı Öğreniyorum” adlı 1. ünitesinde sorumluluk değerine yer verilmiştir. Ünite de sorumluluk değerini içine alan 4 kazanım mevcuttur. Bu kazanımlar;

1. Bulunduğu çeşitli grup ve kurumlar içindeki yerini belirler.
2. İçinde bulunduğu gruplar ile gruplara ait rolleri ilişkilendirir.
3. Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir.
4. Çocuk olarak haklarını fark eder, şeklinde belirtilmiştir (Özensoy ve Aynacı, 2016).

Kısacası 5. sınıf öğrencileri için ders kitaplarında sorumluluk değeri verilirken öncelikle öğrencilerin kişisel sorumluluklarının yanı sıra evdeki, okuldaki ve çevredeki rollerinin gerektirdiği sorumluluklarını bilmeleri ve bu sorumluluklarını yerini getirmeleri beklenmektedir. Sorumluluk değeri hem bireysel hem de toplumsal olarak ele alınmıştır. Ayrıca bu ünite de ara disiplin kazanımları da yer alan; “ aile üyeleri arasındaki bağlılığı, birlikte çalışmayı ve sorumluluğu açıklar” İfadesiyle aile konusuna da dikkat çekilmiştir (Özensoy ve Aynacı, 2016).

6. sınıflar için sorumluluk değerine, Sosyal Bilgiler ders kitabının “Ülkemizin Kaynakları” adlı 4. ünitesin de yer verilmiştir. Ünite de sorumluluk değerini içine alan 6 kazanım mevcuttur. Bu kazanımlar:

1. “Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.”
2. “Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri tasarlar.”

3. “Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.”
4. “Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.”
5. “Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişmesindeki rolünü değerlendirir.”
6. “İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği eğitim, beceri ve kişilik özelliklerini araştırır.” (Karabıyık, 2016).

Kısacası 6. sınıf öğrencileri için ders kitaplarında sorumluluk değeri verilirken öncelikle öğrencilerin; vatandaşlık sorumluluklarını kazanmaları üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla programda; 5. ve 6. sınıflarda sorumluluk değeri verilirken roller, rollerin gerektirdiği sorumluluklar ve haklar ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra 5. sınıf programında ara kazanım olarak aile konusu dikkatleri çekmektedir.

Güngör bireylerin sorumluluklarını sahip oldukları rollerle ilişkilendirerek, ahlaki ve toplumsal açıdan ele almıştır. Ona göre değerler; roller aracılığıyla sosyal öğrenme şeklinde gerçekleşmektedir. Bireylerin toplumsal statüleri için toplum tarafından onlara biçilen roller bulunmaktadır. Bu sayede insanlar buldukları konuma ve sahip oldukları rollere göre yapacakları, düşünecekleri ve değer verecekleri konular hakkında fikir sahibi olmaktadır (Güngör, 2010: 42-70).

Güngör’e göre; bireyler sahip oldukları rollerin gerektirdiği görevleri yerine getirmediklerinde hem ahlaki hem de kanuni yönden sorumlu tutulmaktadır. Bu nedenle sorumluluk aynı zamanda bir görevdir. Sorumlulukta “beklenen davranış” ve bu davranışın gerçekleştirilmesi ya da gerçekleştirilmemesiyle sonuçlanan bir “tercih” durumu söz konusudur (Güngör, 2000: 126).

Toplumsal hayatta her insan bir konuma sahiptir. İnsanlardan sahip oldukları konumlarının gerektirdiği rolleri gerçekleştirmeleri ve dolayısıyla toplumdaki herkesin yüklediği rolünü eksiksizce yerine getirmesi beklenmektedir. Bir kimsenin yapması gerekenle yaptığı arasında belli bir fark oluşmuşsa, bu farkın derecesine

göre sorumlu tutularak gerekli yaptırımlarla karşı karşıya kalması kaçınılmazdır. Bireylerin herhangi bir durumda sorumlu tutulabilmeleri için öncelikle durumun farkında olmaları ve tercih yapmış olmaları gerekmektedir.

Netice itibariyle insanlar kendilerinden beklenen davranışları toplumsal hayatta öğrenmektedirler. Sorumluluk ancak ahlaki değerleri taşıyan varlıklar için söz konusudur. Ahlak sosyal bir varlık olduğu için toplum olmadan ahlak da olmaz. Toplumsal hayatta büyüklerden öğrenilenler daha çok toplumsal değerlere ve kurallara yöneliktir ve onları yansıtmaktadır. Dolayısıyla toplum bireyden beklediğini bireye öğrettiği için sorumluluğun esas kaynağını da toplumun kendisi oluşturmaktadır. Gözden kaçırılmaması gereken asıl nokta sorumluluğun toplumsal bir olgu olduğu gerçeğidir (Güngör, 2000: 127-134).

Sonuç olarak; Güngör'ün sorumlulukla ilgili görüşleri ile İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içerdiği sorumluluk değeri arasında ortak bir fikir birliğinin olduğunu söylemek mümkündür. Her ikisinde de toplumsal roller ve gerektirdiği sorumluluklar üzerinde durulmuştur. Ders kitaplarında; gruplar, kurumlar, roller ve ekonomik faaliyetlerden yola çıkılarak, sorumluluğun bireysel ve vatandaşlık görevi olması ve yerine getirilmesi gerekliliği ön plana çıkarılmıştır. Güngör ise sorumluluğu hem rollerle ilişkilendirmiş hem de ahlaki ve toplumsal temelli bir değer olarak ele almıştır. Güngör; sorumluluğun kaynağını topluma dayandırarak aynı zamanda sorumluluğun toplumsal değerlere ve kurallara dönük olduğuna ve toplum tarafından bireylere öğretildiğine yönelik tespitlerde bulunmuştur. Onun bu tespiti sorumluluk değerini, ahlaki ve toplumsal bir değer olması bakımından daha da temellendirmiş ve ön plana çıkarmıştır. Güngör sorumluluğu ahlaki ve toplumsal temelli olarak ele alırken; programda sorumluluk değeri daha çok toplumsal yaşamın devamı için yapılması gereken görevler olarak yansıtılmıştır.

Ayrıca 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının 1. ünitesinin ara kazanımında yer alan “aile üyeleri arasındaki bağlılığı, birlikte çalışmayı ve sorumluluğu açıklar” ifadesiyle aile konusuna da değinilmiştir. Ders kitabının bu ünitesinde yer alan

“Haklarım ve Sorumluluklarım” konusunda aile bireyleri arasındaki birliktelik, roller, sorumluluklar, haklar, dayanışma ve iş bölümü üzerinde durulmuştur.

Güngör’e göre; toplumu oluşturan en küçük yapılardan biri de ailedir. Tabii ki toplum içerisinde birkaç kişiden oluşan diğer gruplarla kıyaslandığında ailenin her zaman en küçüğü olduğu söylenemez. Ancak küçük toplumsal grupların en süreklisi ve en önemlisi ailedir. İstisnai durumlar haricinde insanın doğumundan ölümüne kadar bir aile içinde yer alması ailenin sürekliliğinden ileri gelmektedir. İnsan hayatının ve eğitiminin temel kurumu olması da ailenin öneminden kaynaklanmaktadır.

Güngör; bir ailenin, çocuklarının kendi kendilerini idare edebilecek yeterliliği kazanıncaya dek, çocuklarını yetiştirmek zorunda olduğunu belirtmektedir. O; çocuğun ailesi aracılığıyla toplumsal bir statüye ulaştığını ve topluma ait temel değerleri de ailesi aracılığıyla öğrenerek kazandığını vurgulamaktadır (Güngör, 2000: 206-209).

Güngör’e göre; çocuğun gözünde aile aynı zamanda bir toplumu oluşturmaktadır. Çünkü çocuk hayatında ilk defa aile bireylerini tanır, onlarla iletişim kurar ve toplumsal davranış kurallarını onlar aracılığıyla kazanır. Böylece toplumsal hayatın temelini oluşturan; kurallar, değerler, gelenekler ve inanç şekilleri çocuğa aile tarafından aktarılmaktadır. Bu aktarım okuldaki gibi planlı bir şekilde gerçekleşmemektedir. Günlük yaşam içerisinde çocuk ailesinden öğrendiklerini yaşayarak, deneme yanılma yoluyla öğrenir. Ailede öğretilenler alternatifleriyle ya da çocuğun kendi düşüncelerine bağlı olarak öğretilmediğinden dolayı, tüm bunlar çocuğun zihnine değişmez doğrular olarak yerleşmektedir (Güngör, 2000: 215).

Çocukların özellikle büyükleriyle olan ilişkileri onların geleceğine büyük ölçüde etki etmektedir. Çocuk, büyüklere karşı nasıl davranması gerektiğini ilk defa ailesinden öğrenmektedir. Dolayısıyla; çocuğun aile yaşamında kazandığı deneyimler, aynı zamanda onun gelecekteki sosyal yaşamında da karşısına otorite olarak çıkan durumlarda, nasıl davranması gerektiğini gösteren bir kılavuz şeklini

almaktadır. Bunun yanı sıra; çocuk gücün kendisinde olduğu durumlarda ne şekilde davranması gerektiğini yine ailede ki deneyimlerine bağlı olarak kazanmaktadır.

Öyle ki; toplum kişilik eğitiminin temellerinin atıldığı ailelerin yetiştirdiği bireylerden oluşmuştur. Bunun yanı sıra Güngör'e göre; ailenin, ahlaki kişilik üzerindeki etkisi okulun etkisinden çok daha önemlidir. Okulda ahlaki kişilik üzerine bilgiler, öneriler ve nasihatler verilmektedir. Ancak ahlak sadece bilgilerden değil, aynı zamanda duygu ve davranışlardan meydana gelmektedir. Dolayısıyla ahlaki davranışlar her açıdan aile tarafından denetlenmektedir.

Güngör'e göre; “ Herkes milletin ve devletin bir ferdidir, ama millete bağlılık, aileden başlamak üzere, milletten daha küçük sosyal ünitelere bağlılığa dayanır.” İnsanlar toplumsal bağlılık hissini ailede kazandıktan sonra bunu daha büyük gruplara aktarmaktadırlar. Netice itibariyle aile toplumun en önemli yapı taşıdır ve bu özelliğini de korumaya devam edecektir (Güngör, 2000: 215-218).

Güngör gibi aile konusunun önemi üzerinde duran bir diğer isimde, Hilmi Ziya Ülken'dir. Ülken' e göre; bugün üzerinde durulması gereken en önemli toplumsal konulardan biri de ailedir. Bu inceleme yapılırken kanunlarla, sosyal yaşam arasındaki fark mutlaka dikkate alınmalıdır. Durumu tam olarak inceleyebilmek için tüm ülkeyi kapsayan ve sadece aileyi inceleyen bir yazı hazırlamak gerekmektedir. Bu girişimi de ancak devlet tarafından desteklenen ve bu işi ciddi bir şekilde başarabilecek olan sosyoloji enstitüleri tarafından yapılabilir. Ülken'e göre; bu konuyu ciddi olarak ele alabilmek için öncelikle formaliteden kurtulmak gerekmektedir. Öncelikle; hep birlikte toplumsal teşhis koyabilmeye yardımcı olabilecek, sosyal bir gözlemevi oluşturmak için hazırlıklar yapılması gerekmektedir (Ülken, 2013: 112).

Sonuç olarak: Güngör'ün aile ile ilgili görüşleri ile İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan aile ile ilgili bölüm arasında, ailenin işlevi açısından benzerlik olduğunu söylemek mümkündür. Güngör; yukarıda da ana hatlarıyla bahsedilmesinin yanı sıra aile konusuna, eserlerinde çok büyük önem verip, geniş bir

şekilde ele almıştır. Ancak ilköğretim 5, 6 ve 7. sınıf ders kitapları incelendiğinde, kitaplarda; aile ve ailenin toplumdaki önemi ile ilgili kazanımların ve konuların eksik kaldığı düşünülmektedir. Çünkü aile konusuna; programda yer alan kavramların dışında, 5, 6 ve 7. sınıf kazanımlarında sadece 5. sınıfın 1. ünitesinin ara kazanımında ve bunun dışında, bazı konu paragraflarının ara satırlarında rastlanmaktadır. Oysaki Güngör'ün de üzerinde durduğu gibi; toplumun temel taşı olan ailenin aynı zamanda çocuğun; kişilik yapısını, kültürel ve ahlaki değerlerini kazanmaya başladığı ve bunları topluma taşıdığı yer olduğu düşünüldüğünde, ailenin ayrıca önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Özellikle bugünün aile yapısında ve toplumunda yaşanan bozulmaların ve çözümlerin önüne geçmek için ders kitaplarında, Güngör'ün bu tespitleri de göz önünde bulundurularak, aile konusunun ayrı bir ünite olarak, geniş bir şekilde tüm yönleriyle ele alınmasının programa katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.1.2. Estetik

Estetik kelimesi sözlükte; “Güzellik değeri olan”, “sanatsal yaratımın genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii bediiyat” olarak yer almaktadır (TDK, 2017). Estetik değeri 5. ve 7. sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında her iki kademe için kültür ve miras öğrenme alanında verilmek istenen ortak değerdir. Çalışmanın bu bölümünde 5. ve 7. sınıflarda verilmek istenen estetik değeri; Erol Güngör'ün sanat ve estetik ile ilgili düşüncelerinin yanı sıra, estetik anlayışının arka planında yatan; kültür, dil, gelenek ve görenekler ile ilgili düşünceleri kapsamında incelenecektir.

Ders kitapları incelendiğinde; 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının 2. ünitesi olan “Adım Adım Türkiye” ünitesinde estetik değerine yer verilmiştir. Ünite estetik değerini içine alan 4 kazanım mevcuttur. Bu kazanımlar;

1. “Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânları, nesnelere ve yapıları tanıyarak.”
2. “Ülkemizin çeşitli yerlerinde ki kültürel özelliklere örnekler verir.”
3. “Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır.”

4. “Kültürel öğelerin insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar, şeklinde belirtilmiştir ” (Özensoy ve Aynacı, 2016).

5. sınıf öğrencileri için; “Adım Adım Türkiye” ünitesinde altı konu yer almaktadır. Bunlardan: “Ülkemizin Güzelliklerine Yolculuk” konusunda, yurdun farklı yerlerinde bulunan doğal, tarihi ve milli varlıklar estetik değeri ile ele alınarak örnekler verilmiştir. “Zengin Kültürümüz” konusunda ise; Türkiye’nin çeşitli bölge ve yörelerine ait tarihi evler, yemekler, sporlar, geleneksel el sanatları, halk oyunları, türküler hakkında bilgiler verilerek estetik konusuna değinilmiştir. Ünitenin üçüncü konusu olan; “Farklılık ve Benzerliğimiz Zenginliğimizdir” konusunda ülkenin çeşitli bölgelerine ait yemekler, geleneksel el sanatları, yöresel düğünler ve düğün yemekleri, halk oyunları gibi kültürel özelliklerin benzerlikleri ve farklılıkları ele alınarak, bunların esasında kültürel zenginlik olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.

“Ortak Değerlerimiz” konusunda; milli, dini ve mevsimlik bayramlar ile türküler milli birlik ve beraberlik öğeleri olarak ele alınmış ayrıca değişim ve süreklilik açısından incelenmiştir. “Çağdaşlaşan Türkiye” konusunda Atatürk ilke ve İnkılâplarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşam ele alınmıştır. “Yeni Türkiye’nin Temelleri” konusunda da Atatürk ilke ve İnkılâpları ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla 5. sınıf öğrencileri için estetik değeri verilirken; öncelikle öğrencilerin kültürlerini yakından tanımaları bunları örneklendirmeleri ve kültürün toplumsal işlevini öğrenmeleri amaçlanmıştır.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “ Türk Tarihine Yolculuk” adlı 3. ünitesinde doğrudan verilmek istenen değer estetik değeridir. Estetik değeri, ünitenin kazanımlarında, kazanım numaralarına göre şu şekilde yer almıştır:

5. kazanım; “şehir incelemesi yoluyla, Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir.”

6. kazanım; “Osmanlı- Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.”

7. kazanım; “seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir” (Evirgen, 2016).

“Türk Tarihine Yolculuk” ünitesinde: “Anadolu’nun Türk Yurdu Oluşu”, “Osmanlı Devletinin Kuruluşu”, “Osmanlı Devletinin Yükselişi”, “Osmanlıda Hoşgörü ve Birlikte Yaşama Kültürü”, “Osmanlı Avrupa Etkileşimi”, “Seyahatnamelerde Osmanlı Kültürü”, “Osmanlıda Toplumsal ve Ekonomik Değişim”, konuları yer almaktadır. İlk dört konunun içeriğinde; Anadolu’nun Türk yurdu olma sürecinden, Türkiye Selçuklu Devleti’nin kuruluşundan, Haçlı seferlerinden, Osmanlı’nın kuruluşundan, yükselişinden, Osmanlı Ordusundan ve Osmanlıdaki hoşgörü anlayışından bahsedilmektedir. Bu ünite estetik değeri; “Osmanlı’nın İlk Başkenti Bursa” ile “Osmanlı Avrupa Etkileşimi” konularında diğer konulara oranla daha çok vurgulanmıştır.

“Osmanlı’nın İlk Başkenti Bursa” konusunda Bursa’daki; Bursa Hisarı, Ulu Cami, Yeşil Türbe, Koza Han gibi tarihi eserlerden ve tarihi evlerden, köprülerden, İznik çinisinden ve yöresel ev yemeklerinden yola çıkılarak, Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve süreklilik kanıtlara dayanarak daha net bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. “Osmanlı Avrupa Etkileşimi” konusu da estetik değerinin ön plana çıktığı diğer bir konudur. Bu konuda Osmanlı’nın kıyafetleriyle, kullandığı eşyalarla, halılarıyla, kahvesiyle ve mimarisiyle Avrupa üzerindeki etkileri örneklerle verilmiştir.

Ayrıca Avrupa’nın mimarisinin, müziğinin, kıyafetlerinin ve sanat anlayışının Osmanlı üzerindeki etkileri de örneklerle açıklanmıştır. Estetik değerinin ön plana çıktığı bir başka konuda “Seyahatnamelerde Osmanlı Kültürü” konusudur. Bu konuda; elçiler aracılığıyla gerçekleşen ülkeler arası etkileşimden bahsedilmiştir. Özellikle Osmanlı’daki ev mimarisi, sofr düzeni, yemekler, Türk kahvesi, bayramlar, eğlenceler ve kutlamalar, cirit ve güreş oyunları ve hamamlardan örnekler verilerek bugünle karşılaştırılması istenmiştir. Bu sayede 7. sınıf öğrencilerinin Türk kültürüne ait unsurları örneklendirmeleri ve değişim ve süreklilik açısından incelemeleri amaçlanmıştır.

Güngör; “Kelami Sahada Estetik Yapı Organizasyonu” isimli eserinde sanatın estetik yapı üzerindeki etkilerini ve sanat eserini oluşturan öğeleri ön plana çıkarmıştır. O; bu eserinde daha çok edebiyat alanındaki estetik yapı anlayışı üzerinde durmuştur. Güngör’ e göre; insanların uğraş alanlarında sanat ile ilgili faaliyetler azımsanmayacak kadar geniş yer tutmaktadır. Ona göre; sanat alanında bilimsel yöntemlerin uygulanmaması ya da uygulanamaması sanki sanatın bilim dışında kalan ve tarafsız bir biçimde incelenmesi mümkün olmayan bir davranış dünyası olarak kabul edilmesine neden olmuştur. Aslında insanların çevresinden aldığı tüm uyarılarda olduğu gibi, her sanat eseri de insanda belli tepkilere yol açan uyarılar, nasihatler bütünüdür.

Ona göre; bir sanat eseri, onu meydana getiren nasihatlerin ya da nasihat bütünlüğünün anlamlı şekilde bir bütün oluşturmasından meydana gelmektedir. Öyle ki; bir sanat eserinin her şeyden önce bazı tembihleri anlamlı bir bütün halinde bir araya getirmesi ve bu bütünlüğünde insanlarda özel bir etki oluşturması gerekmektedir. Dolayısıyla sanatta tıpkı diğer davranışlar gibi uyarı ve tepki ilişkisi içerisinde ele alınabilmelidir.

Güngör, sanatı oluşturan unsurların bir araya gelmesiyle ilgili olarak; mimar ve mühendislerin kullandığı geometrik ölçülerin, ressamın kullandığı şekil ve renklerin, bir edebiyatçının kullandığı kelimeler ve üzerinde durduğu olayların estetik yapı düzenlemesinin, ana hatlarını oluşturduğunu belirtmektedir. Güngör’e göre; burada esas olan nokta, bu unsurların estetik bir değer taşıyacak şekilde düzenlenmesinin hangi esaslara bağlı olduğunun anlaşılmasına bağlıdır. Çünkü sanat eserindeki düzenlemenin en önemli noktası onu oluşturan unsurlar arasındaki ilişkinin niteliğinden kaynaklanmaktadır (Güngör, 1999: 7-10)

Sanat eserinin düzenlenmesinde onu oluşturan unsurlar arasındaki ilişkiyi ön plana çıkaran Güngör’ün bu anlamda estetik değerinin arka planında yatan kültür ile ilgili görüşlerinin ele alınmasının bu noktada uygun olacağı düşünülmektedir.

Güngör; kültürü, tarihi bir bütünlük içerisinde ele almıştır. Ona göre: ” tarih bir milletin hayatıdır; yani hayat içinde karşılaşılan ve büyük ölçüde başkalarınınkinden farklı olan şartların ve bu şartlara yapılan tepkilerin hikâyesidir; kültür ise bu tepkilerden doğan inanç, norm ve davranış özellikleridir” (Güngör, 2003: 18). Ona göre; “milleti yekpare bir sosyal bünye yapan şey kültür birliğidir. İnsanlar kültür birliği sayesinde aynı bütünün parçaları olduklarına inanırlar ki birliği sağlayan şey bu ortak inançtır.” Aynı inanca ve aynı bilince sahip olmak, bireylerin belli durumlarda ortak özelliklere sahip olmalarından geçmektedir. Bu ortak özellikler arasında: “Aynı dili konuşmak ve yazmak, aynı manevi kıymet sistemine sahip olmak, aynı vatani paylaşmak gibi” unsurlar gelmektedir. Ortak değerler uzun bir zaman içerisinde gerçekleşen birlik ve beraberliğin yani aynı tarihi paylaşmanın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Güngör, 2000: 165). “ Kültür daima bir cemiyetin kültürüdür ve cemiyet hayatının bütünüyle devamlı bir organik münasebet halindedir” (Güngör, 2011: 165). Bu bağlamda kültürle ilgili yapılan farklı tanımlarda şöyledir:

Turhan’a göre kültür: Bir toplumun sahip olduğu maddi manevi değerlerden ortaya çıkan öyle bir bütündür ki; toplumda bulunan her çeşit bilgileri, ilgi alanlarını, ihtiyaçları, değerleri, tutumları, görüş, zihniyet ve her türlü davranış şekillerini içine alır. Tüm bunlar o toplumun genelinde ortak olan ve onu diğer toplumlardan ayıran özel bir hayat tarzı olan kültürü oluşturur (Turhan, 2002: 48).

Dewey’e göre kültür; “ insan doğasının ilkel öğeleri ne olursa olsun, bir çağın ya da bir topluluğun kültürü, bu öğelerin düzene sokulmasında kesin bir rol oynar; her topluluğun, yani ailenin, halkın, toplumun, partinin ve sınıfın çalışmalarını belirten davranış örneklerini bu düzen verir” (Dewey, 1993: 23).

Gökalp’a göre: yaygın terbiye yoluyla toplumdan bireylere geçen konuşma dili, heyecanlı bir aşkla yaşadığı dini, estetik duyguları gibi manevi değerlerinin tümüne “hars”(kültür) adı verilir (Gökalp, Z. 2013: 94).

Yapılan bu kültür tanımlarında; Dewey kültürün insan hayatını ve davranışlarını düzene sokan bir yapı üzerinde dururken, Turhan ve Gökalp; kültürün manevi boyutu, bir toplumu diğer toplumlardan ayıran özellikleri ve toplum üzerinde ki temel unsurları üzerinde durmuşlardır. Güngör ise kültür ile ilgili tanımlarında; ortak dil, toplumsal manevi değerler, vatan ve bu kültürel öğelerin tarihsel sürekliliğini ön plana çıkarmıştır.

Güngör (2006); Türk kültürünü dünya kültürleri arasındaki en zengin kültürlerden biri olarak tanımlamaktadır. O; Türk Kültürünün çok eski bir geçmişe sahip olduğunu ve Türk kültürünün insanî değerler yönünden, Avrupa'dan çok daha güçlü ve köklü bir geçmişe sahip olduğunu dile getirmektedir. Aynı zamanda; Türk kültürünün Batılılaşma karşısındaki direncinin nedenini de bu duruma bağlamaktadır.

Ayrıca Türk kültüründe Osmanlı devletinin önemine özellikle vurgu yapan Güngör; Osmanlı padişahlarını Türk kültürünün en yüksek temsilcileri olarak görmektedir. Ona göre, İslam dünyasında Türk egemenliğini kuran Osmanlı medeniyeti aynı zamanda da Türk medeniyet tarihinin en gelişmiş örneği olarak kabul edilmelidir. Bu konudaki düşüncelerini Güngör şu sözleriyle dile getirmektedir: “Türk milleti bu uzun tarihi boyunca kazandığı bütün gücünü ve tecrübesini birleştirerek Osmanlı İmparatorluğu’nu kurdu. Bizim tarihimizin bütün evvelki safhaları bu büyük eserin meydana getirilmesi için yapılmış birer prova gibidir” (Güngör, 2006: 70, Akt: Güler, 2012: 4).

Osmanlı Medeniyetini, Türk Kültürünün en gelişmiş örneği olarak kabul eden Güngör’e göre; Türk kültür ve estetik anlayışında ve Türk kültürünün kuşaktan kuşağa aktarılarak süreklilik kazanmasında, gelenek ve göreneklerin yeri de oldukça önemlidir. Kuşaktan kuşağa nakledilen davranış biçimleri örf ve adetleri oluşturmaktadır. Davranışları düzenleyen kurallar olması açısından; örf ve adetler aynı zamanda “ahlak normları” anlamında da kullanılmaktadır. Örf ve adetler önceki kuşaklardan gelen ve toplumdaki bireyler tarafından ortak bir şekilde kabul edilen yaşam tarzlarıdır (Güngör, 2000: 93).

Güngör'e göre; örfler ve adetler toplumsal kontrol araçlarıdır. Örf ve adetlerin geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Öyle ki bunların birer tabiat kanunu olduğu düşünülmektedir. Kökeni bu kadar eskiye dayandığı için örf ve adetler değişmez , kesin doğrular olarak düşünülmektedir. Esasında sahip olunan doğru, yanlış, iyi, kötü gibi tüm değerler örf ve adetlere dayanmaktadır. Özellikle de örfün işaret ettiği her durum doğru, aksi bir tutumda kesinlikle yanlış olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında örf ve adetlerin toplum hayatının bu kadar merkezinde yer alması bazı zamanlarda da sosyal değişimin önünde güçlü bir engel oluşturmasına neden olmaktadır. Elbette ki bu duruma bakarak onların hiç değişmediklerini düşünmek doğru değildir. Kimi zaman çok yavaş kimi zaman çok hızlı da olsa her toplumda örf ve adetlerde mutlaka bir değişim yaşanmaktadır.

Aslında bir toplum için örf ve adetlerin hızlı bir şekilde değişmesi o toplumun aleyhine bir durum oluşturmaktadır. Bir toplumun devam edebilmesi ve hayatta kalabilmesi o toplumu oluşturan kişilerin ortak davranış biçimlerini kazanmalarına ve bunu devam ettirmelerine bağlıdır. Bu yönü ile örf ve adetler toplumda bu gereksinimi karşıladıklarından dolayı aynı zamanda toplumun temel dinamiğini de oluşturmaktadırlar. Aksi takdirde örf ve adetlerin hiç olmadığı düşünülecek olsa; yaşanan her gelişmede nasıl davranılması gerektiği yeniden düşünülmek zorunda kalınacak ve toplumdaki diğer bireylerin de nasıl hareket edecekleri de kesinlikle öngörülemeyecektir. Durum böyle olunca da insanlar ortak bir yaşam şekline sahip olamayacak ve toplumsal yaşam denilen durum da ortaya çıkamayacaktır (Güngör, 2000: 94-95).

Bunun yanı sıra; Güngör eserlerinde kültürel alanda yaşanan tahribatların topluma çok büyük zararlar verdiğini de dile getirmektedir. Çalışmalarında kültürel alanda meydana gelen değişimleri; medeniyetten çağdaşlaşmaya, bilimsel ve teknolojik gelişmelere kadar birçok alanda incelemiş ve Türk kültürü üzerindeki etkilerini derinlemesine analiz etmiştir.

Kültürel etkileşim konusuna da değinen Güngör'e göre; Avrupa ya da herhangi bir ülkeyle yakın ilişkilerin kurulmasından sonra toplumlar arası kültürel

aktarım meydana gelmektedir. Bu aktarımda istenilen şeylerin kültüre karışabileceği istenilmeyen durumlarında toplumsal kültürü etkilemesi kaçınılmazdır. Önemli olan kültürün yabancı kültür karşısında zayıf kalmasını engellemektir. Bu bağlamda; Batı medeniyetine sahip olmak isteyen tüm toplumlarda görülen ortak özellik, onların kültürlerinin batı kültürünün bozucu etkilerine karşı direnecek güçlerinin olmayışıdır. Türkiye’de bu durum biraz farklıdır çünkü milli kültür batı ile olan medeniyet alışverişinde dış faktörlerden ziyade içten tahribata uğramıştır. Türkiye de hala bağımsız bir kültürden söz edilmesinin en önemli nedeni, kültürün olumsuz etkilere karşı direncinin çok güçlü olmasından gelmektedir. Ancak bu kültürel direnç yeni bir güç kazanmazsa, ayakta kalması da gün geçtikçe zorlaşacaktır (Güngör, 2003: 38).

Bunların yanı sıra Güngör; kültürün dil ile olan bağlantısı noktasında da önemli tespitlerde bulunmuştur. Güngör’e göre; bir milletin nasıl meydana geldiği, nelerden hoşlandığı ve hayat tecrübeleri; tarih denilen süreç içerisinde dil aracılığıyla öğrenilmektedir. Dil; geçmiş ve gelecek arasındaki bağı kuran bir köprü konumundadır. Bugünün insanlarıyla konuşulup anlaşıldığı gibi, geçmişteki insanlarla da anlaşabilmek ve aynı şekilde gelecek nesillerinde bugünün insanıyla iletişim kurabilmeleri gerekmektedir. Tüm bunları sağlayan temel araçta dildir (Akt.: Sevgi: 1998: 73-74). Bu nedenle dilin kullanılmasının ve korunmasının kültürel aktarımdaki yeri ve önemi çok büyüktür.

Elbette ki tüm toplumlarda kültürel bir değişim yaşanmaktadır ama yaşanan gelişim hızının, milli ve kültürel değerlere olan etkisinin hangi oranda olduğunun belirlenmesi oldukça önemlidir. Bu bağlamda ülkenin toplumsal özellikleri göz önüne alındığında bugün yaşanan kültür ve dil sorunları ve değişim karşısındaki dirençsizlikten dolayı milli kültürün korunması noktasında zayıf kaldığını söylemek mümkündür (Sucu, 2014: 124).

Toplumsal kıymet sisteminin korunabilmesi için kişilik ve ahlak alanında yaşanan problemlerin çözümlenmesi ve toplumsal değerlerin, düşüncelere uygun bir biçimde sistemli ve düzenli bir hale getirilmesi gerekmektedir. Değerlere sahip

çıkmanın yolu ahlaki kuralların düzenlenmesinden ve her şeyin olabilir gözüyle değerlendirilmemesinden geçmektedir (Sucu, 2014: 124).

Güngör'e göre; geleneksel ahlakın öğretilmesi insanın toplumla olan dengesini kurmada oldukça önemlidir. Çünkü insanın kişiliğinde oluşan bozukluklar onun ihtiyaçları ve dış dünya arasındaki dengeyi kuramamasından kaynaklanmaktadır. Bir toplumda huzur, güvenlik ve istikrarı sağlayan en önemli nokta o millete ait ahlaki değerlerin nesiller boyunca devam etmesini sağlamaktan geçmektedir. Böylelikle hem geçmişe ait bağlar korunmuş olacak hem de bir arada yaşayan insanların sahip olduğu ortak değerler sayesinde, günlük yaşam daha rahat bir biçimde sürdürülebilecektir (Güngör, 2000: 21).

Netice itibariyle; Güngör'ün görüşleri ile İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan estetik değeri arasında ortak bir fikir birliğinin olduğunu söylemek mümkündür. Her ikisinde de tarihi ve kültürel miras üzerinde durulmuş ve bunların toplumun ortak ürünleri olduğu dile getirilmiştir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında estetik değeri daha çok tarihi eserler, yapıtlar, sanat anlayışı ve günlük yaşamda görünen kültürel özellikler ile ön plana çıkarılmıştır. Güngör ise; sanat anlayışının bilimsel olarak incelenebileceğine ve tıpkı davranışlar gibi etki-tepki çerçevesinde ele alınabileceğine işaret etmiştir. Ayrıca sanat eserinin estetik değer taşımasının nelere bağlı olduğunun açıklığa kavuşturulması gerektiğini ve onu oluşturan unsurlar arasındaki ilişkiyi vurgulamıştır. Bu unsurların arka planında yatan kültür, örf ve adetler, kültürel aktarımda dilin önemi, kültürel bozulmaların nedenleri ve kültürel yapının korunmasına yönelik tespitleri, Güngör'ün çok daha fazla ön plana çıkardığı görülmektedir.

Yani programda estetik anlayışı tarihi, mimari eserlerden ve sanat eserlerinden ve yemek, kıyafet, el sanatları gibi görünen kültürel özelliklerden yola çıkılarak daha çok görsel olarak verilmeye çalışılırken; Güngör estetik anlayışının

arka planında yatan: kültür, kültürü oluşturan unsurlar, kültürel değişimler ve kültürün korunması gibi konuları ön plana çıkarmıştır. Bu noktada kültürel aktarımın sağlanması ve korunması noktasında programda çok fazla ön plana çıkarılmayan örfler ve dil konusunda Güngör, tespitlerde bulunmuştur. Onun; örf ve adetleri toplumsal kontrol araçları olarak görmesi dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra; toplumsal birlikteliğin sağlanmasında, kültürel aktarım ve sürekliliğin gerçekleşmesinde dilin önemine dair yaptığı tespitlerin; programda estetik değeri verilirken göz önünde bulundurulmasının, programa katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.1.3. Tarihsel Mirasa Duyarlılık ve Kültürel Mirasa Duyarlılık

5. sınıf programında Küresel Bağlantılar öğrenme alanında verilmek istenen; tarihi mirasa duyarlılık değeri ve 6. sınıfta; Kültür ve Miras adlı öğrenme alanında verilmek istenen; kültürel mirasa duyarlılık değerleri birbirlerine oldukça yakın değerlerdir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde; tarihsel mirasa duyarlılık ve kültürel mirasa duyarlılık değerlerini birlikte ele alınıp, Güngör'ün görüşleri doğrultusunda ortak bir şekilde incelenecektir.

Ders kitapları incelendiğinde 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının 8. ünitesi olan “Hepimizin Dünyası” ünitesinde tarihsel mirasa duyarlılık değerine yer verilmiştir. Üniteye tarihsel mirasa duyarlılık değerini içine alan 6 kazanım mevcuttur. Bu kazanımlar:

1. “Dünya çocuklarının ortak yönlerini ve ilgi alanlarını fark eder.”
 2. “Ülkeler arasında ekonomik alışveriş olduğunu fark eder”
 3. “Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.”
 4. “Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.”
 5. ” Ortak mirasın tanınmasında turizmin yerini fark eder.”
 6. “ Turizmin uluslararası ilişkilerde ki yeri konusunda bakış açısı geliştirir”
- şeklinde belirtilmiştir (Özensoy ve Aynacı, 2016).

“Hepimizin Dünyası” ünitesinde; “ Dünya Çocukları”, “ Ülkeler Arası Ticaret”, “Uluslararası Ticarete İletişim ve Ulaşım”, “İnsanlığın Ortak Mirası”, “Ortak Miras ve Turizm” ve “ Turizm İnsanları Yakınlaştırır” adlı altı konu bulunmaktadır.

Konuların içeriğinde; dünya çocuklarının ortak yönlerinden, ülkeler arası ekonomik ilişkilerden, ülkeler arası ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkilerinden ve turizmin uluslararası ilişkilerdeki yeri ve konumundan bahsedilmiştir.

Bu konular arasında tarihsel mirasa duyarlılık değerinin; “İnsanlığın Ortak Mirası” ile “Ortak Miras ve Turizm” konularında daha fazla ön plana çıkarıldığı görülmektedir. “İnsanlığın Ortak Mirası” konusunda; Mısır Piramitleri, Çin Seddi, Taç Mahal, Machu Picchu, Paskalya Adası Heykelleri, Uluğ Bey Medresesi, Uluru, Iguazu Şelalesi, Simon Dağları gibi farklı ülkelerde bulunan ve Unesco tarafından belirlenen dünya miras listesine alınan yerler görsellerle birlikte kısaca açıklanmıştır.

Sonrasında dünya miras listesinde yer alan ve Türkiye’de bulunan; “Divriği Ulu camii”, “Safranbolu”, “Hierapolis Antik Kenti” örneklerine yer verilerek, öğrencilerin dünyanın çeşitli yerlerindeki ortak miras öğelerini örneklendirmeleri amaçlanmıştır. “Ortak Miras ve Turizm” konusunda da dünyanın çeşitli yerlerindeki ortak miras alanlarının tanınmasında turizmin öneminden bahsedilmiştir. Kısacası 5. sınıf öğrencileri için tarihsel mirasa duyarlılık değeri verilirken öncelikle ortak miras ve bu mirasın tanınması üzerinde durulmuştur.

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “ İpek Yolunda Türkler” adlı 3. ünitesinde doğrudan verilmek istenen değer kültürel mirasa duyarlılıktır değeridir. Kültürel mirasa duyarlılıktır değeri, ünitenin kazanımlarında şu şekilde yer almıştır:

1. “Destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak Orta Asya ilk Türk devletlerinin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.”

2. “Orta Asya ilk Türk devletlerinin kültürel özellikleriyle yaşadıkları yerlerin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.”
3. “Günümüz Türk Silahlı Kuvvetlerini ilk Türk Devletlerinin orduları ile ilişkilendirerek Türk Silahlı Kuvvetlerinin önemini ve görevlerini kavrar.”
4. “İpek Yolu’nun toplumlar arası siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü fark eder.”
5. “ Görsel ve yazılı materyallerden yararlanarak İslamiyet’in ortaya çıkışı ve yayılışını inceler.”
6. “Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.”
7. “Dönemin devlet adamları ve Türk büyüklerinin hayatlarından yararlanarak ilk Türk-İslam devletlerinin siyasal, sosyal ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.”
8. “ Örnek incelemeler yoluyla kutlama ve törenlerimizde ki uygulamaların kültürümüzü oluşturan unsurlarla ilişkisini değişim ve süreklilik açısından değerlendirir.”
9. “ Orta Asya ilk Türk devletleri ve Türk-İslam devletlerinin Türk kültür, sanat ve estetik anlayışına katkılarına kanıtlar gösterir” (Karabıyık, 2016).

“ İpek Yolunda Türkler” ünitesinde; dokuz konu bulunmaktadır. Bu konulardan; “Belgelerin Dili” konusunda Orhun kitabelerinden ve destanlardan yola çıkılarak İlk Türk Devletleri’nin özelliklerine değinilmiştir. “Orta Asya’da Yaşam” konusunda İlk Türk devletlerinin yaşadığı coğrafyadan, günlük yaşam ve kültürel özelliklerinden bahsedilmiştir. “ Ordu, Millet El Ele” konusunda TSK ‘nın tarihi geçmişinden, öneminden ve görevlerinden bahsedilmiştir. “İpek Yolu” konusunda, İpek Yolundan Yola çıkılarak tarihsel süreçte toplumlar arası yaşanan ekonomik, kültürel ve siyasi ilişkilere değinilmiştir. “İslamiyet ve Türkler” konusunda İslamiyet’in ortaya çıkışı, Hz. Muhammed Mustafa (sav) Dönemi, Dört Halife Dönemi ve Türklerin İslamiyet’i kabulü ile birlikte inançlarında, kültürel ve toplumsal yaşamlarında meydana gelen değişiklikler geçmişle ilişkilendirilerek anlatılmıştır.

“Tarihimizden Kesitler” konusunda İlk Türk-İslam Devlet adamları ve Türk büyüklerinden yola çıkılarak; İlk Türk-İslam Devletlerinin siyasi, sosyal ve kültürel özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. “Geçmişten Günümüze” konusunda düğünler, kutlama ve törenler, Nevruz, Hıdrellez ve müzik aletleri geçmişle karşılaştırılarak, görsellerle desteklenip örnekler verilmiştir. Bu sayede öğrencilerin kültürü oluşturan unsurları değişim ve süreklilik açısından değerlendirmeleri amaçlanmıştır. “Kültür Bir Hazinedir” konusunda da Orta Asya İlk Türk Devletlerine ve İlk Türk-İslam Devletlerine ait nesnelere, tarihi eserler ve duvar resimlerinden bahsedilerek, bu devletlerin Türk kültür, sanat ve estetik anlayışına katkıları hakkında bilgiler verilmiştir.

Özetle kültürel mirasa duyarlılık değeri verilirken; 6. sınıf öğrencilerinin Türk tarihini ve kültürünü yakından tanımaları, kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliği kavramaları hedeflenmektedir. Bunun yanı sıra İslam dininin Türk toplumuna etkilerini, Türk devletlerinde görülen ekonomik faaliyetleri ve TSK'nın önemini ve görevlerini tarihsel süreç içerisinde kavramaları beklenmektedir.

5. ve 6. sınıf kademelerinde, tarihi mirasa duyarlılık ve kültürel mirasa duyarlılık değerleri verilirken; kültür, tarih, din, ekonomi ve Türk toplumu kavramları ana bileşenleri oluşturmaktadır. Bir önceki estetik değerinde Güngör'ün kültür ile ilgili görüşlerini ele alındığı için bu bölümde tekrar ele alınmayacaktır. Ayrıca Güngör'ün ekonomi ile ilgili olan görüşlerine de çalışkanlık değeri kapsamında bir sonraki bölümde yer verilecektir.

Bu nedenle tarihi mirasa duyarlılık ve kültürel mirasa duyarlılık değerleri Güngör'ün görüşleri doğrultusunda incelenirken; Güngör'ün tarih, millet ve din ile ilgili görüşleri ele alınacaktır. Çalışmanın devamında; öncelikle Erol Güngör'ün tarih ile ilgili düşüncelerine yer verilirken hemen sonrasında da millet ve din ile ilgili görüşlerine yer verilecektir. Güngör'ün görüşleri incelendikten sonra tarihi ve kültürel mirası oluşturan: tarih, millet ve din kavramları İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan, tarihi mirasa duyarlılık ve kültürel mirasa duyarlılık değerleri kapsamında değerlendirilecektir.

Güngör, Türk tarihini bir bütün olarak ele almakta ve tarihin sadece belli bir kesitinin seçilerek alınmasını bilimsel açıdan yanlış bulmaktadır. O, Türk milletinin ulaşmak istediği ideal kültürünü tarihte bulabileceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla Türk milli kimliğini ortaya çıkarmak için ona göre; tarihin yeniden incelenip, yorumlanması gerekmektedir. O, birçok düşünürden farklı olarak tarihin tarafsız bir biçimde incelenmesinden yanadır. Onun tarih anlayışında, “ hain- kahraman” nitelendirmelerine rastlanmazken; koşullarla yüz yüze gelerek yapılan değerlendirmeler ön plana çıkmaktadır. Güngör; milli kültürün çıkış noktasını tarih olarak gördüğü için Türk tarihinin gelişim aşamalarını, milli kültürün gelişme aşamalarıyla kıyaslamış ve buna göre incelemelerde bulunmuştur (Yılmaz, 1998: 79-82).

Güngör; ideolojilere dayanan bir tarih anlayışından ziyade, bilime dayanan bir tarih anlayışını savunmaktadır. O; “ değerlerin ve toplumsal pratiklerin arkasındaki dinamik süreçleri yorumlamaya dayanan bir anlayış ve yönetim benimsemiştir”. Güngör; tarihi göstergelerin, simgelerin arkalarında ki anlamlar açıklığa kavuşursa işte o zaman; “ ... o toplumun gerçek dinamik unsurunu, gerçek kimliğini, tarihsel kimliğini, tarih bilincini ve dolayısıyla o topluma kazandırdığı milli kimliği ortaya çıkarabilirsiniz” şeklindeki sözleriyle tarihi olayların arka planının önemini vurgulamıştır (Bilgin, 2009: 42).

Güngör, “insanın nasıl aile kökünü bulduğu zaman kendini belli ve bağımsız bir kimliğe sahip hissederse milletlerde milli tarihlerine bakarak kendilerini bağımsız ve biricik özelliklere sahip topluluklar olarak görürler” demiştir. O, bu sözüyle aynı zamanda ortak bir tarih bilincine sahip olmayı da işaret etmektedir. Ona göre; insanların tarihi kendileriyle içselleştirmesi sonucunda tarihi bağlılık oluşur ve bu bağlılık beraberinde bireylerin tarihi olayları, kendi geçmişleriymiş gibi hissetmelerine vesile olacaktır (Güngör, Akt.; Şen, 2009:13).

Güngör (2007) Sosyal Meseleler ve Aydınlar isimli eserinde tarihin milletler için neden önemli olduğuyla ilgili önemli bilgilere yer vermiştir. Güngör de birçok tarihçi gibi tarihin toplumsal hafıza rolünü ön plana çıkararak özellikle Sosyal

Bilimlerin tarihten ayrı düşünölemeyeceğini belirtmektedir. Dolayısıyla toplumsal olayları kavrayarak onlarla ilgili yorumlarda bulunmak isteyen tüm bireyler mutlaka tarihe başvurmak durumunda kalacaklardır. Tarih nasıl ki bir milletin geçmişiyse, o milletin kazanmış olduğu milli kimlikte tarihin bir ürünüdür. Güngör'e göre: "Bir insan gelecek hakkındaki başarı tahminleri nasıl onun geçmişine ait kanaatlerin bir uzantısı oluyorsa, bir milletin şimdiki ve gelecekteki imkan ve kabiliyetleri hakkında fikir sahibi olması büyük ölçüde onun tarih anlayışına göre belirlenecektir" (Güngör, Akt.: Öz, 2010: 102).

Tarihi bir bütün olarak ele alan Güngör, tarihin milli ahlak ile olan ilişkisine de değinmiştir. Ona göre; Milli ahlak tarihi süreç içerisinde meydana gelen bir bütündür. Bu nedenle bir çocuğa milli ahlakı öğretmenin en iyi yolu, yine onu tarihi süreç içerisinde; masallar, çocuk hikâye ve romanları aracılığıyla genellikle tarihi konulara değinilerek, milli ahlakın temel değerlerinin olaylar halinde verilmesinden geçmektedir.

Tarihle neredeyse içi içe geçmiş olan millet kavramını Erol Güngör şöyle açıklamaktadır. Güngör'e göre millet: "Sosyal organizasyonun bugün ulaşılmış bulunduğumuz en ileri merhalesidir. En küçük sosyal birliği aile olarak kabul edersek, en yüksek sosyal birlik millet dediğimiz bünyedir". " Milleti yekpare bir sosyal bünye yapan şey kültür birliğidir. İnsanlar kültür birliği sayesinde aynı bütünün parçaları olduklarına inanırlar ki birliği sağlayan şey bu ortak inançtır" (Güngör, 2000: 165-168).

Aynı inanca ve aynı bilince sahip olmak bireylerin belli durumlarda ortak özelliklere sahip olmalarından geçmektedir. Bu ortak özellikler arasında: "Aynı dili konuşmak ve yazmak, aynı manevi kıymet sistemine sahip olmak, aynı vatani paylaşmak gibi" unsurlar gelmektedir. Ortak değerler uzun bir zaman içerisinde gerçekleşen birlik ve beraberliğin yani aynı tarihi paylaşmanın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Güngör'e göre; " bir milletin insanları aynı maziye, yani aynı sosyal hafızayı paylaşmalıdırlar." Aynı şekilde, birlik ve beraberlikten doğan ve geçmişten bu yana gelen ortak özellikler ve samimiyet insanların, gelecekte de ortaya çıkacak

durumlarda benzer şekilde hareket etmelerini sağlayacaktır. Buradan yola çıkarak, milletin en bilinen tarifi şu şekilde yapılmıştır; “ millet kökü mazide, gövdesi bugünde, dalları ise istikbale doğru uzanmış bulunan büyük bir çınardır” (Güngör, 2000: 165).

Güngör’ün görüşlerine benzer bir şekilde tarih ve millet konusunda, Ülken de tespitlerde bulunmuştur. Ülken’ göre; milletleri birbirinden ayıran en önemli özellik onların kökenlerinin, dillerinin, teknolojik ve dini etmenlerinin belli bir zaman zarfında sınırlandırılarak, kesin ve net bir şekilde aynı vatana dayanmasından ileri gelmektedir. Tarih bilinciyle birlikte vatan kavramı da, o kadar netleşir ki diğer tüm öğeler onun içerisinde özel bir role bürünürler ve birbirlerine karışıp bir bütün haline gelerek; yeni bir sosyal olgu olan milleti oluştururlar. Ülken’e göre; Tarih şuuru geçmişini tanıyarak bugüne yön verebilmektir. Dolayısıyla ülkenin geçmişini birlikte bugünkü durumunun da en ince ayrıntılarıyla analiz edilmesi gerekmektedir. Ona göre; “ Kendimizi olduğumuzdan başka türlü tanımak, asla tanımak değildir. Böyle bir hareket nefis güvenine değil; hayallere saplanmaya sebep olacağı için, bu yolda atılan adım, hakiki kültür yaratılışının aleyhinedir” (Ülken, 2013: 208-306).

Bunun yanı sıra milli birlik ve beraberlik anlayışı da millet için çok önemli bir husustur. Güngör’e göre; “Bir ülkenin insanlarını birbirlerine yaklaştırmak ve onlar arasında karşılıklı anlayış, saygı ve sevgiyi hâkim kılabilmek için yapılacak ilk iş, onlarda birlik ve beraberlik şuurunu uyandırmaktır.” İnsanlar arasındaki ortak bilinç ancak temel değerlerin, beğenilerin, toplum ve vatan anlayışlarının aynı çerçevede buluşturulmasıyla sağlanabilmektedir. Milleti oluşturan kitlelerin mutlaka ortak bir amacı olmalıdır. Aksi halde milli birlik ve beraberlikten söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla milli kültürün yaygınlaşmasıyla beraber, birlikte yaşayan insanlar arasında hem ortak bir ahlak anlayışı hem de milli dayanışma ortaya çıkmış olacaktır (Güngör, 2000: 167).

Güngör’e göre; Özellikle toplumsal birliğin sağlanması için diğer değerlerin ahlaki değerleri her zaman için öncelikli tutması gerekmektedir. Aksi takdirde toplumsal birliğin sağlanamadığı yerde diğer değerlerden de bahsetmek mümkün

değildir. Çünkü birlik ve beraberliğin olmadığı yerde toplumsal bozulmalar başlar. Böyle bir ortamda ne sanat hayatından ne ekonomik hayattan ne de sosyal hayattan söz etmek mümkün değildir. (Güngör, 2010: 27).

Öyle ki; Ortak tarih ve millet anlayışına sahip olmada dilin işlevi de oldukça önemlidir. Güngör'e göre; milli özellikleri en çok yansıtan sistemler dillerdir. "Dil, tıpkı tarih gibi, o millet tarafından yaşanmıştır, başka bir millet o yaşantıya ortak olamaz." Dolayısıyla bireyler sadece kendi milletlerinin insanlarıyla tam anlamıyla anlaşabilirler. Bu da beraberinde iyi ilişkilerin kurulmasını kolaylaştırıcı bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Güngör'e göre; tarihin ve milletin ayrılmaz bir parçası olan dil; öğretilmesi gereken önemli bir konudur. Ona göre; "çocuk kendi milletinin dilini en güzel örnekleriyle öğrenmeli, onu konuşan ve yazan insanları kendi ailesinin insanları gibi yakın hissetmelidir" (Güngör, 2000: 169). Esasında; çocuğun tüm eğitimi dil aracılığıyla gerçekleştiği için millet sevgisinin oluşturulmasında da dilin sahip olduğu bu büyük önem, bir kez daha gün yüzüne çıkmaktadır.

Güngör, çocukların kendi milletlerine ait olma hissini kazanmalarını dilin yanı sıra tarih eğitimi açısından şu şekilde açıklamaktadır. Ona göre; çocuk, öncelikle kendi çevresinden yola çıkarak; "yakın çevresi, yaşadığı kasaba, sonra civardaki kasabaların insanları derken, hem vatan, hem de millet hakkında bir anlayış kazanır." Dolayısıyla milletini sevmek ve tanımak aynı zamanda onu meydana getiren bireyleri de sevmekten geçmektedir. Unutulmamalıdır ki; bir çocuğun milletini sevmesi, onun milletini tanimasından geçmektedir. Güngör'e göre; "Bu tanıma sadece yaşanan zaman içinde olmaz. Milletin geçmişinin öğrenilmesi bu sevgiyi daha kuvvetle yerleştirir." Bundan dolayı tarih öğretimine bilhassa özen gösterilmesi gerekmektedir. Çocuklara verilen tarih eğitimi ile büyüklere verilen tarih eğitiminin birbirinden farklı olması gerekmektedir. Güngör'e göre; "Okullarda tarih öğretimi milli tarih öğretimi ve milli şuur eğitimi şeklinde olmalıdır." Özünde oturmuş bir eğitim sistemine sahip olan ülkelerde de durum bu şekilde gerçekleşmektedir (Güngör, 2000: 168).

Güngör'ün açıklığa kavuşturmak istediği konulardan bir diğeri de; kültür ve milliyetçilik konusudur. Güngör'ün milliyetçilik anlayışı, batı uygarlığını ırkçılığa dayanan milliyetçilik anlayışından oldukça farklıdır. Onun milliyetçiliği; “ halka, halkın değerlerine dayalı bir milliyetçiliktir (Bilgin, 2009: 44).

Güngör' e göre (1981) ; toplumsal karakter özelliklerini kaybetmek üzere olan toplumlarda, kültürel yapının korunması, o toplumun milliyetçilikle ilgili olan duygularına bağlıdır. Öyle ki; “ milliyetçilik, yani devletlerde milli birlik ve tecanüsün kazanılmasının yanı sıra, Batı kapitalizmine bir reaksiyon hareketi olarak da görülmektedir” (Akt.; Atasoy, 2010: 159). Milliyetçilik anlayışları farklı toplumların, toplumsal hakikatlerine ve kültürel yapılarına göre ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla; Türk milliyetçiliği ve tarihi, Türk kültürüyle bütünleştiği takdirde anlam kazanmaktadır (Atasoy, 2010: 161).

Türk milliyetçiliğinin yanında; İslam dinini, Türk tarihinin ve Türk milletinin ayrılmaz bir parçası olarak düşünen Güngör, İslamiyet i; “ Müslümanların bir cemaat olarak refah ve saadet bulmaları için yol gösteren bir sistemdir” şeklinde tanımlamıştır (Güngör, 2011: 178). Güngör'ün millet anlayışının temelinde İslam inancı vardır. Anadolu'nun fethinden, Osmanlı'nın en zirveye ulaşmasına kadar geçen zamanda göçebe halinde yaşayan Türk boyları, İslamiyet sayesinde millet olma özelliği kazanmışlardır. Bu durum batılı anlamda bir milli kimlik kazanmadan ziyade, İslamiyet'teki ümmet anlayışına yönelik bir milli kimlik kazanma sürecidir. İslamiyet; Türk milleti açısından bu süreçte hem birlikteliği sağlamış hem de Türk milli karakterini korumuştur (Güler, 2012: 8).

Güngör'ün İslam dinine getirdiği yeni görüş açılarından biri de, İslamiyet'i ilim ve din çerçevesinde incelemesidir. Güngör'e göre; bilim ile dini inancın, birbirlerinin yerini alması imkânsızdır. Her ikisi de insanlar için yalnızca birbirlerine yol gösterebilirler. İslam dininin yol gösterici kitabı Kuran-ı Kerim'dir ancak Kuran-ı Kerim, bilimsel alanda yazılan kitaplar gibi değildir. İnsanlar dünyada başı sonu belli olmayan sarsıntılardan kendilerini korumak için değişmez doğrulara tutunmak zorundadırlar (Sezen, 2009: 48).

Erol Güngör İslam dininin bir inanç konusu olmasının ötesinde toplumsal ve kültürel yönleri üzerinde de durmaktadır. Güngör siyasetçiler tarafından değil de, toplumun aydınları tarafından İslam dininin temelleri üzerine oturtulmuş yeni bir medeniyetin kurulması gerektiğini ifade etmektedir (Akt.: Güler. 2012: 7).

Ona göre; en hızlı bir şekilde İslamiyet'in günlük yaşama açılması gerekmektedir. Bu durumda hem İslam dinine hem de modern hayatın yapısına uygun olan hukuk düzeninin oluşturulması gerekmektedir. Çünkü bu durum; İslam dünyasının temel sorunlarından birini oluşturmaktadır. İslam dininin özüne bakıldığında, sosyal ve politik alanlarda herhangi bir ayrıma rastlanmamaktadır. Bu noktada laiklikte inanç ve vicdan özgürlüğü noktasında anlamlı bir hal almaktadır. Dolayısıyla İslam dinini kamusal alandan ayrı tutmak ya da onun dışında tutmak imkânsızdır. Güngör'e göre; İslam dini hem birbiriyle tutarlı değerler sisteminden oluşurken hem de modernleşme açısından önemli bir uygulama alanıdır (Akt.: Güler. 2012: 7). Bunun yanı sıra İslam medeniyetinde ve kültüründe önemli bir yere sahip olan İslam tasavvuf anlayışı da incelemeye değerdir (Güngör, 2011: 13).

Sonuç olarak ders kitaplarında tarihsel mirasa duyarlılık ve kültürel mirasa duyarlılık değerleri verilirken; ön plana çıkan noktalar ile Güngör'n üzerinde durduğu tarih, millet ve din kavramlarının eşleştiği görülmektedir. Ders kitaplarında; ortak miras ve kültürel öğeler tarihsel süreç içerisinde daha çok tarihi ve kültürel örneklerden tanımlamalardan ve karşılaştırmalardan yola çıkılarak verilmiştir. Güngör ise özellikle tarih, millet, kültür ve din öğelerini milleti oluşturan temel unsurlar olarak ele almış ve milli kimlik, milli birlik ve beraberlik ile tarih bilinci ve dil noktalarını çok daha ön plana çıkarmıştır. Bunun yanı sıra Güngör laiklik ile ilgili konulara açıklık getirerek, programdan farklı olarak İslamiyet'in hızlı bir şekilde günlük yaşama açılması ve modern toplum yapısına uygun, İslam dini üzerine kurulu yeni bir medeniyetin oluşturulması gerektiğini vurgulamıştır.

Bu tespitlerin yanı sıra; Güngör'n yapmış olduğu, okullardaki tarih öğretiminin, milli tarih ğretimi ve milli şuur eğitimi şeklinde olmalıdır tespiti

dikkatleri çekmektedir. Bununla birlikte tarihi süreç içerisinde; masallar, çocuk hikâye ve romanları aracılığıyla genellikle tarihi konulara değinilerek, milli ahlakın temel değerlerinin olaylar halinde verilmesine yönelik yapmış olduğu tespitin göz önünde bulundurulmasının da programa katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.1.4. Çalışkanlık Dürüstlük-Akademik Dürüstlük

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında 5. sınıfta verilmek istenen değer çalışkanlıktır. 6. sınıflarda ise; Bilim, Teknoloji ve Toplum adlı öğrenme alanında verilmek istenen değer çalışkanlıktır. 5.sınıfta Bilim, Teknoloji ve Toplum adlı öğrenme alanında verilmek istenen değer akademik dürüstlük iken; 7. sınıfta Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında verilmek istenen değer ise dürüstlüktür. Bu değerlerden çalışkanlık değeri iki kademedede de verilmek istenen ortak değer iken; dürüstlük ve akademik dürüstlük değerleri birbirlerine oldukça yakın değerlerdir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde bu değerler birlikte ele alınıp incelenecektir.

Ders kitapları incelendiğinde 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının 4. ünitesi olan “Ürettiklerimiz” ünitesinde çalışkanlık değerine yer verildiği görülmüştür. Üniteye çalışkanlık değerini içine alan 7 kazanım mevcuttur. Bu kazanımlar:

1. “Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark eder.”
2. “Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetler ile coğrafi özellikleri ilişkilendirir.”
3. “Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlere ilişkin meslekleri belirler.”
4. “Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerini değerlendirir. ”
5. ” Ekonomideki insan etkisini fark eder.”
6. “ İş birliği yaparak üretime dayalı yeni fikirler geliştirir” şeklinde belirtilmiştir (Özensoy ve Aynacı, 2016).

“Ürettiklerimiz” ünitesinde; “Ekonomik Faaliyetler”, “Coğrafi Özellikler ve Üretim”, “Meslekler ve Ekonomik Faaliyetler”, Bölgedeki Ekonominin Ülkedeki Yeri”, “Ekonomik Gelişimde İnsan Faktörü”, “Üretimle İlgili Görüşlerim Var” ve

“Arkadaşlarımızla Üretim Yapıyoruz” adlı yedi konu yer almaktadır. Bu konularda daha çok ekonomik faaliyetler, üretim ve meslekler ön plana çıkarılmıştır.

Güngör; ekonomik anlamda kalkınmanın siyasal, sosyal ve kültürel temelleri üzerinde durmuştur. Bu konuda, kültür ve kalkınma arasındaki ilişkiyi gözler önüne seren ilk sosyal bilimci Weber’dir. Erol Güngör de Weber’i yakından takip etmiş bir isimdir. Güngör’ün ekonomi ile ilgili görüşlerine eserlerinin tümünde ana hatlarıyla rastlamak mümkündür; ancak daha çok tercüme için seçtiği eserler, onun ekonomi ile ilgili görüşlerinin daha net bir şekilde anlaşılmasında yol gösterici konumdadır. Güngör ekonomik kalkınmanın ideoloji haline getirilmesine karşıdır. Onun ekonomik kalkınma konusundaki düşüncelerini en net bir biçimde “iktisadi gelişmenin merhaleleri” ve “ sanayileşmenin kültür temelleri” adlı tercüme eserlerinde görmek mümkündür. (Muhitoğlu ve Gözcü, 2010: 311-320).

W. W. Rostow’a ait; “ İktisadi Gelişmenin Merhaleleri” isimli eser 1966 yılında Güngör tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bu eserde Rostow, gelişmiş ülkelerin gelişme yolundaki düşüncelerini daha ileri bir noktaya taşımıştır. Ayrıca geleneksel toplumlar olarak adlandırdığı toplumlarında gelişmelerinin önündeki engelleri kaldırıp, modern ekonomik ve sosyal kurumları kabullenerek atağa geçmeleri gerektiğini belirtmiştir (Karakaya, 2009: 28).

Güngör’e göre; normal akışında devam eden siyasi dönemlerde hükümetlerin, kalkınma konusundaki uygulamalarını göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Gelişime ve yenileşmeye açık olan ve geleceği ön planda tutan iktidarlar ekonomik kalkınma ile adeta bütünleşmektedirler. Pasif, güçsüz, işini iyi yapamayan hükümetler, esasında kendilerini belirsiz bir durumla karşı karşıya bırakmaktadırlar. “ Darbeler, ayaklanmalar ve şiddet ürkek olan sermayeyi köşesine iter, yatırımları durdurur, iktisadi hayatı felce uğratar” (Güngör, 1986, Akt; Yazıcı: 307). Netice itibariyle Güngör daha çok ekonomik kalkınma ve ekonomik faaliyetlerin arka planında yatan düşünce sistemi üzerinde durmuştur. Bununla beraber modern, ekonomik ve sosyal kurumların kabullenilerek, ekonomik anlamda atağa

geçilebileceğini belirtmiştir. Ayrıca iktidarların ülke yönetiminde ekonomik kalkınmayla bütünleşmeleri gerektiğini belirtmiştir.

Bu noktada Ülgener de ekonomi ile ilgili önemli tespitlerde bulunmuştur. O, ekonomik faaliyetleri: “ iktisadi faaliyet en başta insanla madde arasında ilişki kurmakla başlayan bir sıra fiil harekettir.” “ İktisadi faaliyet, başka bir görüntüsünde kişiyi üretici, tüketici ve mübadele tarafı olarak en yakın komşuluktan en uzak çevreye kadar başkaları ile ilişki kurmaya götüren fiil ve hareketlerdir” ve “ iktisadi faaliyet nihayet, bir başka açıdan, kıt kaynakları bugünkü ve gelecekteki ihtiyaçlara bölüştürme” şeklinde açıklamıştır. (Ülgener, 2006 a: 29). Ona göre; hayatın amacı huzurlu ve mutlu bir ömür sürdürmektir. Ekonomik faaliyetlerde hayatın bu amacını yerine getirmek için gerekli araçları ve geçim şartlarını hazırlamakla yükümlüdür (Ülgener, 2006 b: 85).

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının 7. ünitesi olan “Elektronik Yüzyıl” ünitesinde çalışkanlık değerine yer verilmiştir. Üniteye çalışkanlık değerinin verildiği 5 kazanım mevcuttur. Bu kazanımlar:

1. “Sosyal Bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle Sosyal Bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir.”
2. “Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin yaratıcı fikirleri ileri sürer.”
3. “Tıp alanındaki buluş ve gelişmelerle insan hayatı ve toplumsal dayanışma arasındaki ilişkiyi fark eder.”
4. “Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur. ”
5. ” Uygulama ve eserlerinden yola çıkarak Atatürk’ün akılcılığa ve bilime verdiği önemi fark eder” şeklinde belirtilmiştir (Karabıyık, 2016).

“Elektronik Yüzyıl” ünitesinde; “ Belgelerin Dili”, “Bir Buluş Yaptım Hayatım Değişti”, “El Ele”, “Patent Hakkı Bende Saklı” ve “Atatürk’ün Aydınlığı” isimli beş konu bulunmaktadır. Bu konularda; Sosyal Bilimlerdeki bilimsel

çalışmaların toplum hayatına etkilerinden, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecek yaşam üzerindeki etkilerine yönelik fikirlerden, tıp alanındaki buluşların toplumsal dayanışmadaki yerinden, telif ve patent haklarından, Atatürk'ün akılcılığa ve bilime verdiği önemden bahsedilmiştir. Kısacası 6. sınıf öğrencileri için çalışkanlık değeri verilirken özellikle bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler üzerinde durulmuştur.

Bunun yanı sıra; akademik dürüstlük ile dürüstlük değerleri; 5. ve 7. sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer almaktadır. Akademik dürüstlük değeri, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “ Gerçekleşen Düşler” isimli 5. ünitesinde verilmektedir. Ünite de akademik dürüstlük değerini kapsayan 6 kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlar:

1. “Buluşlarla teknolojik gelişmeleri ilişkilendirir.”
2. “Buluşların ve teknolojik ürünlerin toplum hayatımıza etkilerini tartışır.”
3. “Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerinin farkına varır. ”
4. ” Kanıtlara dayanarak Atatürk'ün bilim ve teknolojiye verdiği önemi gösterir.”
5. “ Bilim ve teknoloji ile ilgili, düzeyine uygun süreli yayınları tanır ve izler.”
6. “ Yaptığı çalışmalarda yararlandığı kaynakları gösterir” şeklinde belirtilmiştir (Özensoy ve Aynacı, 2016).

Gerçekleşen Düşler ünitesinde; Buluşlar Dünyamızı Değiştiriyor, Teknoloji ve İnsan Hayatı, Bilim İnsanları, Uygarlığa Giden Yol, Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk ve Güvenilir Bir Çalışma İçin adlı altı konu yer almaktadır. Bu konularda; buluşlarla teknolojik gelişmeler arasındaki ilişkiden, buluş ve teknolojik ürünlerin toplum hayatına etkilerinden, bilim insanlarının ortak özelliklerinden, Atatürk'ün bilim ve teknolojiye verdiği önemden, bilim ve teknoloji ile ilgili süreli yayınlardan bahsedilmiştir. Kısacası 5. sınıf öğrencileri için akademik dürüstlük değeri verilirken özellikle bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile kaynakça kullanımına bağlı olarak oluşan bilimsel dürüstlük üzerinde durulmuştur.

Dürüstlük değerine, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının; “Ekonomi ve Sosyal Hayat” isimli 5. ünitesinde verilmektedir. Üniteye dürüstlük değerini kapsayan 6 kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlar:

1. “Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.”
2. “Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir.”
3. “Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir. ”
4. ” Vakıfların çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir.”
5. “ Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır.”
6. “ Eğitimde meslek edindirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar” şeklinde belirtilmiştir (Evirgen, 2016).

“ Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesi; “Üretimde Ve Yönetimde Toprak”, “Zenginlik Kaynakları”, “Tarihten Günümüze Üretim Araçları”, “Vakıf Medeniyeti, “Nasıl Meslek Edindiler” ve “Mesleğimi Seçiyorum” isimli altı konudan meydana gelmiştir. Bu konularda geçmişten bugüne; üretimde toprağın önemine, kaynakların ve ticaret yollarının devletlerin gelişimine olan etkilerine, üretim teknolojisinin sosyal ve ekonomik hayata olan etkilerine, vakıfların sosyal yaşamdaki rolüne meslek edinme ve meslek etiği konularına yer verilmiştir.

Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde çalışkanlık, akademik dürüstlük ve dürüstlük değerlerinin ana bileşenlerini oluşturan; bilimsel-teknolojik gelişmeler ve meslek seçimi konularını Erol Güngör’ün görüşleri doğrultusunda ele alınıp incelenecektir.

Ekonomik gelişmelerle yakından ilişkili olan bilimsel ve teknolojik gelişmelerle ilgili olarak, Güngör teknolojinin tanımını yaparken, Mc Dermott'un teknoloji tanımından yola çıkmıştır. Güngör'e göre teknoloji; “ somut ve ampirik anlamda, esas itibariyle, organizasyonel hiyerarşi yoluyla çalışan ve teknik maharet sahibi bulunan küçük grupların büyük insan grupları, olaylar ve makineler üzerinde kurdukları rasyonel kontrol sistemleridir” (Akt.; Karakaya, 2009: 340).

Güngör; daha çok bilim ve teknolojinin, günlük hayata olan etkileri üzerinde durmuştur. Ona göre; insan eli değmeden işlerin otomatik olarak belli başlı araçlar aracılığıyla eğitimden toplumsal hayata, idareden uluslararası ilişkilere kadar birçok alanda etkilerini görmek mümkündür. Özellikle eğitim ve toplumsal hayatta meydana gelen değişimler ahlak açısından daha fazla dikkatleri çekmektedir.

Hayat standartlarının yükselmesine bağlı olarak modern teknolojiye toplumsal hayat üzerinde etkilerini göstermeye başlamıştır. Önceleri belli grupların elinde ayrıcalıklı gibi düşünülen üretim ve hizmet gücü, gelişmiş sanayi ülkelerinde üretimin hızla artmasına bağlı olarak geniş alanlara yayılmaya başlamıştır. Bu nedenle toplumdaki bireylerin sahip olduğu imkânlar arasındaki belirgin farklarda gitgide kapanmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra insanların düşünce ve yaşam tarzlarının, teknolojinin beraberinde getirdiği gelişmelerden önemli ölçüde etkilendiği de görülmektedir (Güngör, 2000: 195-197).

Bugün gelişen teknolojinin adeta toplumsal hayatla iç içe geçmiş olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla; bu durumun toplumsal değişimlerden ayrı tutulması imkânsızdır. Güngör'e göre teknolojiyle düşünce yapısı ve inançlar arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Her ikisinin de birbirini etkilediği ve birbirinden etkilendikleri yönler bulunmaktadır (Güngör, 2000: 191-199).

Ona göre; teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği makineleşme aynı zamanda yeni değerleri de ortaya çıkarmış ve eskiden sahip olunan ahlaki değerleri de büyük ölçüde olumsuz yönde etkilemiştir. Teknolojinin insani değerlere etkisi noktasında tespitlerde bulunan Güngör'e göre; eğer teknolojik gelişme hızı toplumsal

gelişmenin çok daha fazla önüne geçerse o zaman toplumsal değerler büyük bir sorunla karşı karşıya gelmiş demektir (Güngör, 2000: 191-199).

Güngör'e göre; maddi ve manevi değerler arasında kurulan karşılıklı ilişki makineleşmenin getirdiği olumsuz sonuçlardan korunmaya yardımcı olmaktadır. İnsanların modernleşme, teknoloji ve sanayi alanındaki gelişmelerden kaynaklı olan yakınlaşmaları, yaşanan bu gelişmelerin değişmez sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Elbette ki tüm bu gelişmelerin öncesine dönüşü savunmak hem çok yersiz hem de gerçekleşmesi mümkün olmayan bir durumdur. Mutlaka her dönemde yaşanan gelişmelerle toplumsal yapı arasında bir denge kurulmaya çalışılmaktadır. Makineleşmenin olumsuz etkilerinden korunmak için onun günlük hayata getirdiği rahatlıklardan vazgeçmek hiç de kolay değildir. Dolayısıyla teknolojik gelişmelerin yaşanmaya başlandığı günden bu yana geriye dönüş olmamıştır. Örneğin hiç kimse arabadan vazgeçip at arabasına dönmediği gibi, "buhar gücünden" "kol gücüne" de geri dönmemiştir (Güngör, 2000: 201).

Güngör'ün teknolojinin insan hayatına getirdiği olumsuzlukları en aza indirmek ve durumu olumlu yöne çevirmek için öne sürdüğü tespit şöyledir; ona göre; asıl yapılması gereken, hayatın gerçek amacı olan insani değerlere ulaşırken, modern teknolojiyi en yararlı şekilde kullanabilmektir. Çünkü maddi gelişmeler manevi gelişmelerin önüne geçerse insanlar arasındaki bağlar bozulabilmektedir (Güngör, 2000: 201).

Güngör'e göre; teknoloji ile birlikte "sahte değerler" adı verilen değerlerde hayatın içerisinde hızlı bir şekilde yerini almıştır. Bu süreçte araçlar amaçlara dönüşerek, İnsanlar kendi amaçlarından uzaklaşarak, araçları geliştirmeye ve onlarla uğraşmayı yaşam şekli haline getirmeye başlamışlardır. Bunun yanı sıra, başarı adı altında sonsuz bir yolda hep daha iyiye, en iyiye ulaşmak için gayretler sarf edilmektedir. Dolayısıyla; gerçek amaçlar arka planda kaldıkça insanlarda birbirlerinin başarısını belli araçlara göre yorumlayacaklardır. Örneğin büyük bir çoğunluğun arabası varken arabası olmayan bir kişi ya aklını kullanamadığı için ya da tembelliğinden dolayı araba sahibi olamamıştır. Maalesef toplumda bu pozisyona

erişemeyenler kendi öz benlik algılarını da kaybetmeye başlamışlardır (Güngör, 2000: 200).

Netice itibariyle Güngör; bilim ve teknolojinin günlük yaşama olan etkilerini ele alırken daha çok bu etkilerin; hayat standartlarında yaptığı olumlu değişikliklerin yanı sıra, toplumsal ve ahlaki değerler üzerindeki izlerine ve birtakım olumsuz etkilerine değinmiştir.

Güngör'ün üzerinde durduğu bir diğer konuda meslek seçimidir. Ona göre; bireylerin ilgi ve seçimleri toplumsal değerlere bağlı olarak gelişmektedir. Mesleklerin seçimi kişilerin ilgi ve seçimlerine bağlı olmakla beraber her zaman kişinin o meslek için uygun olduğu anlamına gelmemektedir. Son zamanlarda gelişmiş toplumlarda insanların ilgi ve yetenekleri doğrultusunda mesleki yönlendirmeler yapılmaya başlanmıştır. Bu durumun haricinde, hangi meslek ön plandaysa insanlar genellikle o mesleğe doğru yönelmekte ve hayatlarını da o şekilde devam ettirmeye çalışmaktadırlar.

Ona göre; makineleşmeyle beraber ortaya çıkan teknolojik gelişmeler; toplumların değer sistemlerini kendilerine göre değiştirmelerine neden olmasından dolayı, meslek alanlarının ilgi çekiciliği de bu doğrultuda değişikliğe uğramıştır. Geçmişte olduğu gibi bugünde insanların meslek seçiminde toplumsal saygınlığı ön planda tuttuklarını söylemek mümkündür. Bu bağlamda insanların sahip oldukları mesleklerin onlara kazandırmış olduğu ekonomik düzeyde onların toplumsal saygınlıklarını oluşturan temel faktördür (Güngör, 2000: 203-204).

Güngör'e göre; Ahlaki yönden meslek seçiminde öncelikle göz önünde bulundurulması gereken en önemli gerçeklik; o mesleğin insanlara hangi oranda yarar sağlayacağıdır. O; “ Bu gayeye ulaşabilmek üzere her meslek dalı kendi içinde bir ahlak düzeni kurmaya çalışır ki, biz buna meslek ahlakı diyoruz” şeklindeki sözleriyle meslek seçiminin, ahlaki gerçeklikle olan bağlantısını, faydalı olması bakımından açıklamıştır (Güngör, 2000: 204). Güngör; getirisi az ama faydası

yüksek olan işlerde çalışmayı, o işlerde çalışan insanların fedakârlığı olarak değerlendirmektedir.

Güngör; insanların meslek seçimini hırs ya da fedakârlıklar üzerine kurmalarının önlenmesinin, o toplumun bir görevi olması gerektiğini önemle vurgulamaktadır. Ona göre; “ Yüksek ahlaki değeri olan meslek sahaları her zaman para olmasa bile saygı kazandırabilmeli, geliri az olanlar aptal yerine konmamalıdır” (Güngör, 2000: 205).

Netice itibarıyla Güngör; meslek seçiminde bireysel ilgi ve istekleri ön plana çıkarırken aynı zamanda bu seçimlerin toplumsal değerlere uygun olmasının ve toplumsal fayda sağlaması gerektiğinin üzerinde durmaktadır.

Sonuç olarak Erol Güngör’ün; ekonomi, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ve meslek seçimiyle ilgili görüşlerinin İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan çalışkanlık, dürüstlük ve ekonomik dürüstlük değerlerinin verildiği ünite konularıyla benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Her ikisinde de; ekonomide insan etkisi, ekonomik faaliyetler ve ekonominin meslek seçimine olan etkileri ile bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplum hayatını kolaylaştırıcı etkileri üzerinde durulmuştur. Ders kitaplarında daha çok bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecek yaşam üzerindeki ve toplumsal hayat üzerindeki etkileri üzerinde durulduğu görülmektedir. Ders kitaplarından farklı olarak Güngör; bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplumsal ahlak ve değerler üzerindeki tahrip edici etkilerini ve bu etkilere karşı tedbirli olunması gerektiğini çok daha fazla ön plana çıkarmıştır.

Bu bağlamda İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bilimsel ve teknolojik gelişmelere yer verilirken, Güngör’ün tespitlerinde yer alan, teknolojik gelişmelerin olumsuz yanlarının, ahlaki ve toplumsal değerler açısından da ele alınmasının program açısından faydalı olacağını söylemek mümkündür. Ayrıca ders kitaplarında bilimsel ve teknolojik gelişmelerin tahrip edici etkilerine karşı, toplumsal ve ahlaki değerlerin korunmasına yönelik olan etkilerinin

zenginleştirilerek, ön plana çıkarılmasının da programa katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.1.5. Dayanışma

Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler adlı öğrenme alanına sadece 5.sınıf sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer verilirken, 6. ve 7. sınıfların programlarında bu öğrenme alanı bulunmamaktadır. 5.sınıf öğrencileri için bu alanda verilmek istenen temel değer dayanışmadır (MEB, 2005). Dayanışma değerine, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “ Toplum için Çalışanlar” isimli 6. ünitesinde yer verilmektedir. Üniteye dayanışma değerini kapsayan 5 kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlar:

1. “Toplumun temel ihtiyaçlarıyla bu ihtiyaçlara hizmet eden kurumları ilişkilendirir.”
2. “Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur.”
3. “Sivil toplum kuruluşlarını etkinlik alanlarına göre sınıflandırır. ”
4. ” Sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin sonuçlarını değerlendirir. ”
5. “ Bireylerin rolleri açısından sivil toplum kuruluşlarını resmi kurum ve kuruluşlarla karşılaştırır” şeklinde belirtilmiştir (Özensoy ve Aynacı, 2016).

Toplum için Çalışanlar ünitesinde; “İhtiyaçlar ve Kurumlar”, “Kurumlar Hepimiz İçin”, “Sivil Toplum Kuruluşları”, “Sivil Toplum Çağdaş Toplum” ile “Gönüllüler ve Görevliler” adlı beş konu bulunmaktadır. Konuların içeriğinde; toplumsal ihtiyaçlardan ve bunlara hizmet eden; hastane, sağlık ocağı, emniyet müdürlüğü, polis karakolu, toki, okul, çocuk yuvası gibi kurumlardan bahsedilmiştir. Ayrıca sivil toplum kuruluşları ve vakıf örneklerinden yola çıkılarak, toplumsal dayanışma ön plana çıkarılmıştır. Kısacası 5. sınıf öğrencileri için dayanışma değeri verilirken özellikle sivil toplum kuruluşlarının yardımlaşma ve dayanışma konusunda yapmış oldukları faaliyetler ön plana çıkarılarak, dayanışma değerinin önemini vurgulanmıştır.

Dayanışma sözlük anlamı olarak: “Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2017). Güngör dayanışma ile ilgili görüşlerini hukuk

ekseninde ele almaktadır. Ona göre; insanlar arası kurulan ilişkilerde eşitliğin sağlanmasının diğer bir adı da dayanışmadır. Esasında dayanışma; insanların birbirine yardım ederek aralarındaki eşitliği sağlamak istemeleridir. Kim olursa olsun tek başına yaşamını devam ettirmesi ya da ihtiyaçlarını karşılayabilmesi mümkün değildir (Güngör, 2000: 112).

Güngör'e göre; belli bir çevrede yaşayan insanlar çoğu zaman hak ve sorumlulukların daha da ötesine geçerek, aralarında belli bir ilişki düzeni oluşturmaktadırlar. Bu durum kanunların insan ilişkilerinde farklı bir anlam kazanmasına neden olmaktadır. Öyle ki; insanlar “ sizinle bunca yıllık hukukumuz var” derken aslında yıllardan beri aralarında meydana getirdikleri dayanışmadan söz etmektedirler. Güngör; dayanışmanın insan hayatında ve çevresinde yakından uzağa doğru bir gelişme çizgisi oluşturduğunu belirtmektedir. Yani insanlar yakın çevreleriyle daha fazla dayanışma içerisindeyken halka genişledikçe bu durum halkanın son çizgisinde gittikçe azalmaktadır.

Dolayısıyla sıkı ilişkilerde dayanışma çok daha fazla yer aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Güngör; sadece aynı çevrede ya da aynı ortamda bulunmanın dayanışma için yeterli olmadığını dile getirmektedir. Ona göre; “fiziki veya coğrafi yakınlık bir sosyal yakınlık şeklini aldığı zaman dayanışma başlar.” Dolayısıyla insanlar arasında görünen yakınlaşmalar toplumsal yakınlaşmanın gerçekleşmesi için birer aracı konumundadırlar. Esasında dayanışmanın ortaya çıkmasındaki temel faktör birlik ve beraberlik bilincinin oluşmasıdır (Güngör, 2000: 112- 114).

Bu bilinç insanların ortak noktalarını ve benzerliklerini keşfetmesiyle ortaya çıkmaktadır. Öyle ki dayanışmanın ortaya çıkmasında insanların benzer manevi özelliklere sahip olduklarını hissetmeleri oldukça önemlidir. Dayanışmanın meydana gelmesi için oluşması gereken en önemli dayanaklar, insanların ortak tarihi bir geçmişe ve ortak duygulara sahip olmalarından geçmektedir (Güngör, 2000: 113).

Güngör dayanışmanın ahlaki boyutunu: “Ahlakın sınırları bir bakıma dayanışmanın sınırları demektir. Bir ülkede millet çapında dayanışma mevcutsa, orada milli ahlakta vardır diyebiliriz” sözleriyle gözler önüne sermiştir (Güngör, 2000: 113- 114).

Güngör’e göre toplumsal hayatın ve dayanışmanın ortaya çıkış sebeplerini ortak kabul etmek mümkündür. Her ne kadar bazı milletlerin toplumsal hayatlarında rekabet söz konusu olsa da, sağlıklı bir toplum hayatı insanlar arasında dayanışmayla kurulacak ilişkilerin yoğunluğuna bağlıdır. Dayanışma arttıkça toplumsal gelişmede artacaktır. Rekabet durumunun dayanışma ortamını büyük ölçüde sarstığını söylemek mümkündür (Güngör, 2000: 114).

Güngör’e göre; toplumların ilerlemesi noktasında toplumsal rekabetin mi, yoksa toplumsal dayanışmanın mı daha fazla yarar getireceği konusu tartışılabilir. Böyle bir durumda dayanışmayı ön plana çıkaranlar mutlaka toplumda var olan rekabetin sınırlarının da iyi belirlenmesi gerekmektedir. Doğu toplumlarında geçmişten gelen ortak toplumsal birliktelik bilinci daha çok dayanışmayı ön plana çıkarırken; batı toplumlarında rekabet çok daha fazla ön plana çıkmaktadır. Batı toplumlarında sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik çıkarlar daha da ön plana çıktığı için, toplumsal yaklaşma yerini toplumsal uzaklaşmaya devretmektedir. Rekabetin ekonomik çıkarla olan ilişkisi doğru orantılı olarak düşünüldüğünden, bu toplumlarda dayanışma gittikçe önemini kaybetmiştir (Güngör, 2000: 114).

Özetle İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok kurumlar ve sivil toplum kuruluşları ön plana çıkarılarak, toplumsal ihtiyaçlar açısından dayanışma değeri doğrudan verilmeye çalışılmıştır. Bu noktada Güngör’de, programdaki gibi dayanışmayı insanlar arası ilişkiler ve ihtiyaçlar açısından toplumsal olarak ele aldığı için programda verilen dayanışma değeri ile Güngör’ün görüşlerinin uyduğunu söylemek mümkündür.

Ders kitaplarından farklı olarak Güngör; dayanışmanın, ahlaki boyutuna, ortak tarihi geçmişle birlikte ortaya çıktığına, dayanışmanın milli birlik ve beraberlikle, ortak manevi değerlere bağlı olarak oluştuğuna değinmiştir. Ayrıca o; toplumsal birliktelik ve toplumsal rekabet açısından karşılaştırma yaparak da dayanışma değerini ele almıştır. Güngör'ün; ekonomik çıkarlara bağlı olarak ortaya çıkan rekabetin toplumsal dayanışmayı zayıflattığı, toplumsal birlikteliğin dayanışma sayesinde meydana geldiği ve dayanışmanın milli tarih şuuru ve ortak manevi değerler ile ortaya çıktığı yönündeki tespitlerinin, ders kitaplarında uygun bir şekilde verilmesinin programa katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.1.6. Farklılıklara saygı, Hak ve Özgürlüklere saygı, Adil olma, Bayrağa ve İstiklal Marşına Saygı

Güç, Yönetim ve Toplum adlı öğrenme alanında verilmek istenen değerler 5. sınıfta adil olma, Bayrağa ve İstiklal Marşına saygı iken 6.sınıfta; hak ve özgürlüklere saygıdır 7. sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında, “Birey ve Toplum” adlı öğrenme alanında verilmek istenen temel değer ise farklılıklara saygıdır. Bu değerler; öğrenme alanları ve kazanımları açısından birbirlerine oldukça yakın değerler olduklarından dolayı birlikte ele alınarak, inceleneceklerdir.

Farklılıklara saygı değerine, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının; “İletişim ve İnsan İlişkileri” isimli 1. ünitesinde yer verilmektedir. Ünite; farklılıklara saygı değerinin verilmek istendiği 6 tane kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlar:

1. “İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır.”
2. “İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder.”
3. “ İnsanlar arası iletişimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır. ”
4. ” Doğru bilgi alma hakkı, düşüncüyü açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder.”
5. “ Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını, birbiriyle ilişkileri çerçevesinde değerlendirir.”

6. “ Atatürk’ün iletişime verdiği öneme kanıtlar gösterir” şeklinde belirtilmiştir (Evirgen, 2016).

İletişim ve İnsan İlişkileri ünitesinde; “Bir Arada Yaşamının Temeli İletişim”, “Kitle İletişiminin Hızı Baş Döndürüyor”, Doğru Bilgi Almak Hepimizin Hakkı”, “Bana “Özel” Başkalarına “Gizli”, “Anadolu’dan Haber Var”, adlı beş konu yer almaktadır. Bu konularda; iletişimi etkileyen olumlu ve olumsuz davranışlar, insan ilişkileri, uzlaşma, kitle iletişim araçları, doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama ve kitle iletişim özgürlüğü, özel hayata saygı ve Atatürk’ün iletişime verdiği önem konuları üzerinde durulmuştur. Kısacası 7. sınıf öğrencileri için farklılıklara saygı değeri verilirken özellikle iletişim, hak ve özgürlükler konusu üzerinde durulmuştur.

Güngör’e göre; insanlar arası ilişkilerin bir tarafında kendisi diğer tarafında da başka insanlar yer almaktadır. Bu nedenle insanlar arası ilişkilerde her iki tarafında razı olması için insanların birbirlerine saygı duyması gerekmektedir. Saygının olmadığı ilişkilerde insanların bir arada olmasından söz etmekte mümkün değildir. Bu noktada ahlaki davranışın en önemli amaçlarından biride insanların bir arada uyumlu bir şekilde yaşamalarını sağlamaktır (Güngör, 2000: 70).

Hak ve özgürlüklere saygı değerine, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının Demokrasinin Serüveni isimli 6. ünitesinde yer verilmektedir. Ünite; hak ve özgürlüklere saygı değerinin verilmek istendiği 5 tane kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlar:

1. “Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.”
2. “ Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır.”
3. “ Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur. ”
4. ” Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder. ”

5. “ Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar” şeklinde belirtilmiştir (Karabıyık, 2016).

Demokrasinin Serüveni isimli ünite; “En İyi Demokrasi”, “Tarihten Günümüze Demokrasi”, “Haklarımız Var”, “Tarihten Günümüze İnsan Hakları” ve “Türk Toplumunda Kadının Yeri” isimli beş konu yer almaktadır. Bu konularda; yönetim şekillerinden, demokrasinin tarihi gelişiminden, kişi hak ve özgürlüklerinden, insan haklarının ve kadın haklarının gelişiminden bahsedilmektedir.

Güngör’ göre; bir insanın herhangi bir hakka sahip olması demek başkalarının da aynı haklara sahip olması anlamına gelmektedir. İnsan haklarının kabul edildiği, eşitliğin var olduğu bir toplumda, kişiler arasında yaşanan ayrıcalıkların görülmesi beklenmemektedir. Bunun yanı sıra, elbette ki her hak beraberinde aynı zamanda bir sorumluluğu da getirmektedir (Güngör, 2000: 84).

Güngör’ göre; hak ve haksızlık kavramlarının kaynağı ile hukukun kaynağı aynıdır. Bu kaynaklardan olan örf ve adetler davranışın doğruluğu veya yanlışlığı tartışılarak ortaya çıkmaktan ziyade uygulamaya yönelik temelleri oluşturmaktadırlar. Örflere göre doğru kabul edilen şeyler kökü çok eskiye dayandığı için tartışma konusu bile edilmeden çoğunluğun kabul ettiği durumlar olmasından dolayı hakiki gerçekler olarak kabul edilmektedir. Örf ve adetlerin modern hukuk kurallarına göre daha baskın olmaları da buradan kaynaklanmaktadır. Çünkü örf ve adetler geçmişten buyana toplumun tüm ihtiyaçlarından doğmuş ve bunlara cevap veren kurallar olarak kabul edilmişlerdir (Güngör, 2000: 118).

Güngör’e göre; toplum içindeki uygulama alanına bakıldığında örf ve adetlerin haklı kabul ettiği durumların haklı, haksız kabul ettiği durumlarında haksız olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu düşüncenin hatalı veya eksik olduğunun söylenmesi kaçınılmazdır. Çünkü örf ve adetler toplumsal değişim hızının gerisinde kaldıkları için toplumsal ihtiyacı tam anlamıyla karşılamaları güçleşmektedir. Bu

durumun bir diğeri bir sebebi de örf ve adetlerin toplumu temel almalarından dolayı, kimi zaman bireyleri korumaktan aciz kalabilmelerinden kaynaklanmaktadır.

Güngör'e göre; örf ve adetler ülkelere, insanlara, yer ve zamana göre değişiklik gösterebildiklerinden dolayı onların sahip olduğu, hak ve haksızlık anlayışı da değişmektedir. Hukuk kuralları her geçen gün evrensel değerlere göre düzenlense de; hak ve haksızlık kavramları ülkelere insanlara ve zamana göre değişkenlik gösteren kavramlar olarak kalmaya devam edeceklerdir (Güngör, 2000: 118-119).

Hak ve özgürlüklerin en iyi şekilde temsil edildiği yönetim şekli olan demokrasi konusunda Güngör şu tespitlerde bulunmuştur. O; Lincoln 'un yapmış olduğu demokrasi tanımını benimsemiştir. Bu tanıma göre demokrasi; " halkın, halk tarafından halk için idaresidir" (Güngör, 2000: 178).

Güngör'e göre; demokrasinin hürriyet temeline dayanmasından dolayı, demokrasinin beraberinde getirdiği kurumlarda insanların özgür seçimlerine göre kurulmaktadır. Zaten demokrasiyle yönetilen tüm toplumlarda serbest seçim sistemini kullanılmaktadır. Halk istediği biçimde kendi yöneticilerini seçme özgürlüğüne sahiptir. Böylece demokrasi sayesinde yönetenlerle yönetilenler arasındaki sınıf farkı da kendiliğinden ortadan kalkmış olacaktır. Demokrasinin en çok göze çarpan özelliklerinden biri de seçme özgürlüğüdür. Ancak demokrasiyi ayakta tutan en önemli nokta özgürlükleri ayakta tutan güçlü kurumların var olmasından geçmektedir. Güngör'e göre; " Demokrasi rejim olarak bir çeşit menfaat uzlaşmasıdır. Fertler ve sosyal gruplar birbirlerinin varlığına saygı duyarak bir arada yaşamayı öğrenirler" (Güngör, 2000: 179-180). Ona göre; demokrasi öncelikle siyasi ve ahlaki yönden bir terbiye konusunu oluşturmaktadır. Güngör demokrasi ile ilgili görüşlerine şu sözleriyle devam etmiştir:

Unutmamalıyız ki, demokrasi kendi başına bir kıymet taşımaz. O sadece hürriyet ve refah için bir vasıttan ibarettir. Hürriyet ve refah ise insan için aranan şeylerdir. Burada insanın gaye olduğunu hatırdan çıkardığımız takdirde, hürriyet ile başıboşluk aynı anlama

gelir. Baskı rejimleri, demokratik hürriyetlerin yanlış ve kötü şekilde kullanılması sonucunda, insanlar tarafından istenir hale gelmektedir (Güngör, 2000: 180-181).

Netice itibariyle demokrasi insan için bir araçtır. Demokrasiye verilen önem ve gösterilen sevgi insan sevgisiyle birlikte gelişme göstermektedir. İnsanları sevip, onlara saygı duymayı öğrenenler demokrasinin dışında hiçbir yönetim şeklini ve hayat tarzını benimseyemezler (Güngör, 2000: 181).

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “ Demokrasinin Serüveni” isimli 6. ünitesinde; hak ve özgürlüklere saygı değerine yer verilirken daha çok temel haklar ve insan haklarının özellikleri ve kadın haklarından bahsedilerek, demokrasi açısından ele alınmıştır. Güngör’de benzer şekilde demokrasiyi hak ve özgürlükler açısından ele almış, bu sayede insanların birbirine saygı duyarak yaşamayı öğrendiklerini vurgulamıştır. Aynı zamanda O; demokrasiyi hem siyasi hem de ahlaki yönden terbiye konusu olarak görmüştür. Hak ve özgürlükler konusunda Güngör; programdan farklı olarak, hak ve haksızlık kavramlarını örf ve adetlerle ilişkilendirmiştir. Güngör, örf ve adetlerin toplumsal ihtiyaçlardan doğduğunu belirterek, çoğu zaman örfere uyan durumların haklı, uymayanların ise haksız olarak kabul edildiği gerçeğini vurgulamıştır.

Aynı şekilde 5. sınıfta adil olma, bayrağa ve İstiklal Marşına saygı değerleri verilirken de demokrasi ile ilgili kazanımlar üzerinde durulmuştur. Hem İlgili kazanımlarda hem de Erol Güngör’ün demokrasi ile ilgili görüşlerinde, demokrasinin insan hakları ve milli egemenlik açısından en iyi yönetim şekli olduğu üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda programda yer alan demokrasi kazanımlarıyla Güngör’ün görüşlerinin genel anlamda örtüştüğünü söylemek mümkündür.

Adil olma, bayrağa ve İstiklal Marşına saygı değerlerine, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “ Bir Ülke Bir Bayrak” isimli 7. ünitesinde yer verilmektedir. Ünite; adil olma, bayrağa ve İstiklal Marşına saygı değerlerinin verilmek istendiği 5 tane kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlar:

1. “Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.”
2. “ Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir.”
3. “ Merkezi yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir. ”
4. ” Demokratik yönetim biçimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar. ”
5. “ Ulusal egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir” şeklinde belirtilmiştir (Özensoy ve Aynacı, 2016).

Bir Ülke Bir Bayrak ünitesinde; “Birlikte Yaşamak İçin”, Yaşadığım İlin Yönetimi”, “Ulusal Egemenlik Ve Yönetim”, “Merkezi Yönetim” ve “Ulusal Değerlerimiz” isimli beş konu yer almaktadır. Bu konularda; toplumsal yasa ve kurallardan, yönetim birimlerinden, demokrasilerdeki ulusal egemenlik anlayışından, merkezi yönetim birimlerinin görevlerinden, bağımsızlık sembollerinden olan; bayrak, dil, başkent, İstiklal Marşı ve Türk parası gibi ulusal değerlerden bahsedilmiştir.

İnsanların toplumda uyumlu ve huzurlu bir şekilde yaşamalarında hak, adalet ve hukuk kuralları da çok önemli bir işleve sahiptir. Güngör’e göre; adalet denilince akla eşitliğin yanı sıra hak ve insafli davranmak gibi kavramlar gelmektedir. O; adaleti tanımlarken şu ifadeleri kullanmıştır: Adalet davranışların toplum ya da toplumu temsil eden kurumlar tarafından uygun şekilde karşılanmasıdır. Aslında burada önemli olan uygun şekilde karşılanmanın nasıl olacağına belirlenmesidir. Adaletin sağlanması da, uygulanması da, neredeyse imkânsızdır. Bunun böyle olması insanları engellememelidir. Kesin bir adalet bulunmasa da, bu yolda devamlı olarak ileri doğru adımlar atmak gerekmektedir. Adaletle dair bir hedef olduğu için insanların bu yolda bir ilerleme gösterdiği, bilinmesi gereken bir durumdur (Güngör, 2000: 105).

Ona göre; hukuk yaptırım gücü olan kurallar bütünüdür. Bir ülkenin kanunları o ülkenin hukuk sistemini oluşturmaktadır. Diğer bir anlayışa göre de hukuk; hak ve

haksızlığı araştırdığı için aynı zamanda bir ahlak sistemidir ve bazı yönleriyle örf ve adetlerden ayrılmaktadır (Güngör, 2000: 117). Güngör'e göre; bir ülkenin kanunları, o toplumun ahlaki değerlerinin resmileşmiş hali olmalıdır. Kanunlarla ahlak kurallarının uyuşmadığı durumlarda insanlar bunlardan birini mutlaka ezip geçmek mecburiyetinde kalmaktadırlar (Güngör, 2000: 86).

Güngör hukuk ile ilgili tespitlerinin yanı sıra; bireyler devletten hem kendilerini korumasını hem de kendilerine yardım etmesini beklediklerini belirtmektedir. Bu durumda beraberinde yargı adaletinin yanı sıra sosyal adaleti de ortaya çıkarmaktadır. İnsanlar arasındaki toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ve insanlara fırsat ve imkân eşitliğinin verilmesi noktasında devletin attığı adımlar sosyal adaleti sağlamak demektir. İnsanlar kusursuz bir adalet için ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar; kusursuz olan adalet insanların ahlaki davranışlarının başlıca temellerinden olan ilahi adalettir (Güngör, 2000: 108).

Özetle; ders kitabında toplumsal düzenin gerekliliği için hukuk kurallarından ve yasalardan bahsedilmiştir. Güngör'de ders kitaplarına benzer bir şekilde adaleti; hukuk ve ilgili kurumlarla eşleştirmiştir. 5.sınıf ders kitabından farklı olarak Güngör; hukuku ahlaki değerlerle eşleştirmiş ve hukuk kurallarının, ahlaki değerlerden yola çıkılarak hazırlanması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca 5. sınıf ders kitabından farklı olarak adalet ile ilgili görüşlerinde sosyal adalete ve ilahi adalete de değinmiştir.

İlköğretim 5. sınıf programında yer alan bayrağa ve İstiklal Marşına saygı değerinde bağımsızlık sembollerinden olan; bayrak, dil, başkent, İstiklal Marşı ve Türk parası gibi ulusal değerlerden bahsedilmiştir. Güngör'ün bu noktadaki düşüncelerine daha önceki bölümde yer alan millet ve milliyetçilik ile ilgili bölümde yer verilmiştir. Bu nedenle çalışmanın bu kısmında, Erol Güngör'ün ulusal değerlerin kazanılmasında etkili olan; kimlik-şahsiyet ile ilgili düşünceleri ele alınacaktır.

Güngör, şahsiyetin en önemli vasıflarının, kişinin ailesinde yüklendiği roller aracılığıyla ortaya çıktığını belirtmektedir. Ayrıca Güngör tüm bunların yanı sıra;

“şahsiyetin kültürel, tarihi, milli bir değer olduğunu söyler ve şahsiyeti bir değer sistemi olarak görmektedir” (Akt.: Sözen, 2009: 256-257).

Güngör’e göre şahsiyet; her bir bireyin kendine has özelliklerinden ortaya çıkan canlı bir bütündür. Her davranışın arka planında o toplumun ahlak, gelenek, görenek ve vicdanı bulunmaktadır. Öyle ki toplumun sahip olduğu kültürel yapı ve değerler sistemi aynı zamanda insanlarda bir düşünce yapısı oluşturmaktadır (Akt.; Sezen, 2009: 250).

Karpat ‘a göre; (1995); “Kimlik, kişinin içinde yaşadığı çeşitli gruplarla olan ilişkilerini ve bu gruplara olan ödev, hak ve bağlılık derecelerini tayin eder” (Akt.: Karaca, 2010: 466). Ülken’e göre şahsiyet; “ bütün manevi ve ruhi vasıfların öyle yüksek bir vahdetini anlamalıyız ki, o vasıta ile insan kendini diğer insanlardan müstakil ve bununla beraber yine kendi insanlığının mahiyetine tabi görecektir” (Ülken, 2013: 19).

Güngör hayali ya da hedeflenen bir insan modeli yerine bu insan modelinin yeniden yapılanmasını amaçlamaktadır. Dolayısıyla toplumda ortaya çıkacak bu yeni insan modeli geçmişle, geleceğiyle, gelenekleriyle, kutsal değerleriyle, dini inançlarıyla ve kültürüyle uyum içinde olan bir modeldir. Aynı zamanda bu yeni insan modeli toplumda ahlaki sınırlar dâhilinde ortaya çıkmış olacaktır.

Güngör’e göre, şahsiyet sadece kişisel ya da toplumsal özelliklerle sınırlandırılmamalı, aynı zamanda medeniyeti ortaya çıkarabilecek bir insan modeli olarak planlanmalıdır. Onun ders notlarında; insanların çevresinden aldığı yetersiz öğütlerin, kültürel aktarımların ve dünya görüşlerinin istenilen şahsiyetleri ortaya çıkaramayacağına yönelik yazılar yer almaktadır. Toplumsal öğütlerin yetersiz kaldığı durumlarda bir bireyin sosyal bir kişilik olarak var olması imkansız hale gelmektedir (Akt.; Sözen, 2009: 256-257).

Sonuç olarak; ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan İstiklal Marşına Saygı değeri verilirken, İstiklal Marşının yazılma nedenleri ve

oluşturduğu duygular, onur ve sevinç ön plana çıkarılmıştır. Bu bağlamda Güngör'ün kimlik algısında ön plana çıkardığı; kutsal değerleriyle ön plana çıkmış birey anlayışının ve şahsiyetin kültürel, tarihi, milli bir değer olduğu gerçeğinin programda verilen İstiklal Marşına Saygı değeri ile benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür.

5.1.7. Vatanseverlik

İnsanlar, Yerler ve Çevreler isimli öğrenme alanında; 6 ve 7. sınıflarda öğrencilere bütünsel bir bakış açısı kazandırılarak çeşitli kavramlar aracılığıyla, daha özele inmeleri ve bu sayede; birçok coğrafi olayı kolayca anlamaları amaçlanmaktadır. Bu öğrenme alanı aynı zamanda “Kültür ve Miras”, ”Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ile “Küresel Bağlantılar” isimli öğrenme alanlarıyla da yakından ilişkilidir. Bu öğrenme alanında verilmek istenen başlıca değerler 5. ve 6. sınıflarda doğal çevreye duyarlılık, 7.sınıfta ise vatanseverliktir (MEB, 2005).

Vatanseverlik değerine, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının; Ülkemizde Nüfus isimli 2. ünitesinde yer verilmektedir. Üniteye vatanseverlik değerinin verilmek istendiği 5 tane kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlar:

1. “Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye’ de nüfus dağılışının neden ve sonuçlarını tartışınız .”
2. “ Tablo ve grafiklerden yararlanarak ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.”
3. “ Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir. ”
4. ” Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır. ”
5. “ Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar” şeklinde belirtilmiştir (Evirgen, 2016).

“Ülkemizde Nüfus” ünitesinde; “Nüfusumuzun Dağılışı”, “Nüfusumuzun Özellikleri”, “Eğitim Ve Çalışma Hakkı”, “Nedenleri Ve Sonuçları İle Göç”, “Yerleşme Ve Seyahat Özgürlüğü” olmak üzere beş konu yer almaktadır. 7. sınıf

öğrencileri için vatanseverlik değeri verilirken; özellikle nüfus, yerleşme ve göç kavramları üzerinde durulmuştur. İlk bakışta ön plana çıkan bu kavramların vatanseverlik değeriyle doğrudan ilişkisini kurmak biraz zor görünmektedir. Fakat üniteye yer alan göç konusuyla vatanseverlik değerini ilişkilendirmekte mümkündür. Ancak vatanseverlik değerinin kültür ve miras öğrenme alanında tarihi ve kültürel mirasa duyarlılık değerleri ile birlikte verilmesinin; bu değeri çok daha fazla ön plana çıkaracağı düşünülmektedir.

Netice itibariyle 7. sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında, vatanseverlik değeri ön plana çıkarıldığı için bu değer; Güngör'ün vatan ile ilgili görüşleri doğrultusunda ele alınıp incelenecektir.

Güngör'e göre “ Vatan, üzerinde yaşayan insanlarla çok sıkı bir münasebet halinde oluşunun devamlı izlerini taşıyan topraktır.” Bundan dolayı vatan kelimesi toplumların yerleşik hayata geçmeleriyle daha da önemli bir hal almıştır. Yazlık ve kışlıklarda yaşayan, hayvancılıkla uğraşan toplumların bu topraklarını kaybetse de başka bir yere yerleşerek faaliyetlerini devam ettirebilirler. Fakat şehirlerde ve köylerde yerleşik hayata geçmiş kişilerin bu topraklarda kendilerine ait kültürlerini yansıtan eserleri kendi emekleriyle meydana getirdikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra bu topraklar üzerindeki insanların kendi emekleriyle meydana getirdikleri eserleri, vatan adı verilen toprakla birleşince aynı zamanda vatan kavramı da tarihle birleşmektedir. Böylece vatan artık sadece toprak olmaktan çıkıp; İnsanların bu topraklar üzerinde meydana getirdikleri eserlerle beraber büyüdüğü bir toprak halini almaktadır. Güngör bu noktadaki görüşlerini şu sözleriyle dile getirmektedir:

“Evimiz yalnız bir çatı altı değildir, kendilerine çok bağlı olduğumuz yakınlarımızın ve kendimizin hatıralarıyla doludur. Cami, çeşme, okul, kışla, meydan, deniz, gök... bizi hem kendine, hem de bunların etrafında bizim gibi yaşayan insanlara bağlar” (Güngör, 2000:160-161).

Güngör'e göre; Bağımsızlık mücadelesi verilen kurtuluş savaşında “vatanın bölünmezliği” düşüncesiyle hareket edilmemiş olsaydı şu anda Türkiye; Konya ve çevresi ile sınırlı kalmış olacaktı. Diğer devletlerin saldırısıyla parçalanan vatanda yaşayan insanlar yabancı kültürün etkisinde kalarak kendi milli benliklerini kaybetmektedirler. Mesela Kuzey Kıbrıs, Türkiye tarafından muhafaza edilmemiş olsaydı orda yaşayan Türkler, dillerini de dinlerini de kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalacaklardı. İnsanlar vatanlarını kaybetse de, sahip oldukları milli değerlerin getirdiği güçlerle milletlerini dağılmaktan kurtarabilmektedirler. Şiirlerde, romanlarda, bestelerde düşünce yazılarında bu eseri meydana getirenler; vatana kavuşma arzusunu oluşturarak milleti, milli birlik ve beraberlik düşüncesi etrafında toplamaktadırlar. Bütün bunlar yaşanırken vatan ile ilgili hatıraların hafızalarda tazelenmesini sağlamak oldukça önemlidir. Öyle ki, ona göre; “milletin hafızasında yeri olmayan bir toprak, vatan olamaz” (Güngör, 2000: 160-163).

Güngör'e göre; “Vatanın bölünmezliği milletin bölünmezliği ile eş anlamlıdır. Bizim anayasamızda Türkiye, ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütündür hükmü vardır.” İnsanlar herhangi bir yerde yaşayabilecekleri bir ev bulup, hayatlarını devam ettirebilmektedirler. Ancak onurlu ve huzurlu bir yaşam, milletin bir arada olduğu durumlarda sağlanmaktadır. Vatan toprağı üzerinde yaşayan bir millet için, herhangi bir saldırı ve dağılma durumu olmadığı takdirde böyle bir yaşam şekli meydana gelmektedir. Türk tarihinde vatanın bütünlüğünün ne kadar önemli olduğunu gösteren birçok olay yer almaktadır. Bugün, bu vatan toprağı üzerinde bağımsız ve özgür bir şekilde yaşanabilmesi, geçmişte kazanılan başarılarla bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle gelecek nesillere, hem parçalanmamış bir vatan bırakılmalı hem de “vatanın bölünmezliği” duygusu onlara en etkili bir şekilde kazandırılmalıdır (Güngör, 2000:162).

Güngör'e göre; Türk toplumunda vatan her şeyden daha önemli ve daha kıymetlidir. Bu nedenle vatandaşlıkla ilgili sorumluluklar daha ön planda tutulmaktadır. Örneğin; askerlik bir vatan görevidir, askerden kaçmak suç olduğu gibi aynı zamanda çok büyük bir ayıp olarak algılanmaktadır (Güngör, 2000: 137). Güngör vatanseverliğin ahlaki boyutunu da ele almıştır. Ona göre; ahlak eğitimi

verilirken vatanla ilgili; ilk olarak vatandaşlık duygusunun kazandırılmasının esas alınması gerekmektedir. Esasında vatanseverlik birçok faydayı da beraberinde getirmektedir (Güngör, 2000: 137-163).

Erol Güngör, milletlerde ilk olarak çocuklara vatanlarını sevmelerine yönelik bir eğitimin verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ona göre; düşmana karşı yapılacak olan vatan savunması ancak vatan sevgisiyle ve vatana olan bağlılığa, bağlı olarak gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle bu eğitimin oldukça erken dönemde verilmesi çok önemlidir. O; “Çocukluğunda böyle bir ahlak terbiyesi almamış olan kimseler karnımın doyduğu yer vatandır diyerek kendi memleketleri ve başka ülkeler arasında fark gözetmeyecek kadar maddeci olurlar” şeklinde bir tespitte bulunmuştur (Güngör, 2000: 161).

Güngör’e göre; bireyler çok küçük yaşlardan başlayarak, vatanın işlevleri öğretilerek büyütülmelidir. Bu durum ilerleyen yaşlarında, çocuğun karakterinin ayrılmaz bir parçasını oluşturursa; aynı zamanda, onun hem vatanına olan sevgisinin hem de bağlılığının artmasına vesile olacaktır. Çocuk tıpkı ailesini sevdiği gibi vatanını da sevmelidir. Bundan dolayı vatanının tüm özelliklerini bilmeli ve onunla özdeşleşmiş bir şekilde yaşamaya devam etmelidir. Ancak bu şekliyle birey için vatan denilen toprak parçası bir anlam kazanır ve dünyanın herhangi bir yerindeki herhangi bir toprağa benzemekten kurtulur.

Güngör vatanseverliğin aslında bir nevi fedakârlık olduğunu dile getirerek, bunu Namık Kemal’in söylediği “Vatan sevgisinden maksat toprağa değil, onun üstünde yaşayan insanlara duyulan sevgidir” sözleriyle de desteklemektedir. Güngör vatan için harcanan tüm çabaların, vatanın asıl sahibi olan millet için gerçekleştirildiğini dile getirmektedir. Ona göre “ Vatanın güzel, bereketli, mamur olması bütün milletin refahını sağlar, harap olması halinde ise bütün millet birden zarar görür” (Güngör, 2000: 163-164).

Ayrıca Güngör vatanın korunmasında vatandaşların üzerine düşen vatandaşlık görevini şu sözleri ile açıklamaktadır. Ona göre; “Evimizi hırsıza karşı korurken asıl

düşündüğümüz kendimizdir, fakat vatanın korunmasında sadece millete karşı vazife duygusu rol oynar.” Bundan dolayı da vatan savunmasında görev alan insanlar her zaman o vatani işgal eden güçlerden çok daha cesaretli, inançlı ve fedakârlık duyguları çok daha ileri seviyededir. Bu duygu herhangi bir tüccarın mallarını korumak için sahip olduğu duyguda çok farklıdır. Ona göre; “Vatanını savunan insan tıpkı annesini, babasını, sevgilisini ölümden kurtarmak için çırpınan kimseye benzer.” İnsanlar, ortak duyguları ve aynı zevkleri paylaşan yakınlarının varlığı sayesinde hayata bağlanmaktadır. Bu durumda ortaya çıkan diğer önemli bir gerçeği Güngör; “ Vatan için yaptığımız fedakârlık bizim de mutluluğumuz için bir garantidir, çünkü tek başına ne hayat ne mutluluk bahis konusu olabilir” sözleri ile daha net bir şekilde vurgulamaktadır (Güngör, 2000:164).

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının; Ülkemizde Nüfus isimli ünitesinde vatanseverlik değerinin verilmek istendiği kazanımlar, daha çok nüfus ve göç konularına yönelik kazanımlardır. Bu nedenle vatanseverlik değerinin verilmesinde bu ünitenin ve ilgili kazanımlarının zayıf kaldığını düşünülmektedir. Oysaki Güngör’ün üzerinde detaylı bir şekilde durduğu vatan konusunun, İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, daha uygun bir üniteye belli başlı bir konu olarak ele alınıp etkinliklerle zenginleştirilmesi halinde, vatanseverlik değerinin çok daha etkin bir şekilde verileceği düşünülmektedir.

5.1.8. Barış

Barış değeri 7. sınıf ilköğretim Sosyal Bilgiler Programında küresel bağlantılar adlı öğrenme alanında yer almaktadır (MEB, 2005).

Barış değerine, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının; Ülkeler Arası Köprüler isimli 7. ünitesinde yer verilmektedir. Üniteye bu değeri kapsayan 4 tane kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlar:

1. “ 20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasi ve ekonomik yapısıyla, 1. Dünya Savaşı’nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir.”
2. “Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir.”

3. “ Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder”

4. ” Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır” şeklinde belirtilmiştir (Evirgen, 2016).

Ülkeler Arası Köprüler ünitesinde; “I. Dünya Savaşı”, “Dünya Alarm Veriyor”, “Küresel Sorunlara Bireysel Çözüm” ve “Ortak Mirasın Nöbetçileri” adlı dört konu yer almaktadır.

7. sınıf öğrencileri için barış değeri verilirken özellikle 1. Dünya Savaşı ve Küresel sorunlar üzerinde durulmuş ve ders kitabında dünya barışı ile ilgili bölümler ön plana çıkarılmıştır. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. sınıf programında yer alan barış değeri; Erol Güngör’ün barış ile ilgili görüşleri doğrultusunda incelenecektir.

Güngör, barış konusunu ahlaki boyut çerçevesinde ele almıştır. Ona göre; ahlakın bir amacı da insanların yaşamlarını, herkesin ortak noktada anlaştığı kurallara adapte etmektir. Bu kuralların güçlüler tarafından güçsüzlere kabul ettirilmesi savaşı doğurmaktadır. Ona göre; “ Ahlaklı bir insan kuvveti en sonra kullanmayı düşünür, kullanırken de şahsi duygularından ziyade toplumun emir ve yasaklarını göz önünde tutar. İş bu safhaya gelince, kuvvete kuvvetle karşılık vermek ahlaklı olur.” İnsanlar şahsi sorumluluklarının yanında toplumsal sorumlulukta taşımaktadırlar. İnsanlar kendi şahıslarına yönelik saldırıları affetseler de, aynı saldırı topluma yapıldığında bu durumu, toplumsal ahlaka ve toplumsal hukuka karşı yapılmış bir suç olarak kabul etmektedirler. Dolayısıyla bu müdahalenin karşılığının mutlaka verilmesi gerekmektedir (Güngör, 2000: 185-186).

Güngör’e göre; İnsanlara barışa dayanan bir ahlak eğitimi verilmesi, savaşın engellenmesini sağlayacak en önemli adımdır. Aynı zamanda bu şekilde verilecek olan eğitim beraberinde savaş sebeplerini de ortadan kaldıracaktır. Bir toplumun sahip olduğu ortak inanç sistemi ne kadar güçlüyse, insanların barış içerisinde yaşama ihtimalleri de o derecede güçlü olmaktadır(Güngör, 2000: 186).

Güngör; Tarihte, İslam dünyasında uzun süren bir barış döneminin hâkim olduğu görülürken; Avrupa’da mezhepler yüzünden çıkan savaş örneklerine rastlandığını belirtmektedir. Ona göre; kimi zamanlarda, insanlar savaşın yıkıcı etkisiyle bir daha karşı karşıya kalmamak için, barış içinde yaşamaya büyük önem vermişlerdir. Bugüne kadar gelen deneyimler, inançlar, bilgiler, yaşam şekilleri, ulaşılan ekonomik düzey ve yaşanan toprakların hepsi insanlar arasında ortaya çıkan sorunların çözülmesini oldukça güçleştirmektedir. Bu durum devam ettiği sürece hem insanlar hem de toplumlar arasındaki çatışmaların devam etmesi kaçınılmazdır. Elbette ki bu durumun savaş noktasına gelmeden önlenmesi de mümkündür (Güngör, 2000: 186-187).

Güngör’e göre; barış ahlakın tek amacı değil, temel kaidelerinden biridir. “ Barış insanları daha mutlu kılacak işlerin yapılması için gerekli olan ortamı sağlar, yoksa kendi başına mutluluk vermez.” Güngör’e göre; önemli olan esas nokta barış zamanlarında o toplumların nelerle meşgul olduklarıdır. Öyle ki Türk milleti geçmişte sürekli düşmanlarla mücadele halinde olduğu için kalkınmaya yönelik planları hep geri planda kalmıştır. Ancak Türk milletinin geçmişte verdiği özgürlük ve bağımsızlık mücadeleleri, bugün bu konudaki hassasiyetinin temelini oluşturmaktadır. Bu durumda, Türk milleti ilgili olarak kesinlikle göz önünde bulundurulması gereken çok önemli bir gerçekliktir (Güngör, 2000: 187-188).

İlköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında barış değeri verilirken özellikle 1. dünya savaşı, küresel sorunlar ve bu sorunların çözümü ile ilgili kazanımlara ve konulara yer verilmiştir. Güngör de barış konusunu ele alırken öncelikle savaştan ziyade sorunların çözümüne yönelik tespitlerde bulunmuştur. Bundan dolayı ilköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde verilmek istenen barış değeri ile Erol Güngör’ün görüşleri arasında benzerlikler olduğunu söylemek mümkündür. Ders kitaplarında daha ziyade olaylar ile ilgili bilgiler ön plana çıkarken; Güngör daha çok barışın sağlanmasına yönelik verilecek ahlak eğitimi ön plana çıkarmış ve bu şekilde verilen eğitimin savaş nedenlerini ortadan kaldıracağına yönelik tespitlerde bulunmuştur. Aynı zamanda toplumsal ortak inanç sisteminin

güçlendirilmesinin barış ortamını da güçlendireceğine değinen Güngör'ün; bu tespitlerinin barış değeri verilirken göz önünde bulundurulmasının, programa katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.1.9. Sosyal Bilgilerde Değer Öğretimi Açısından Dilin Önemi

İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitapları incelendiğinde dil konusuna 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “ İletişim ve İnsan İlişkileri” adlı 1. ünitesinde yer verildiği görülmektedir. Bu üniteye yer alan “ Bir Arada Yaşamın Temeli: İletişim” konusunda iletişim kurmada en çok izlenen yolun konuşma olduğu ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca iletişimde kullanılan dilin bireysel ve toplumsal hayatta önemli bir yere sahip olduğu, duygu ve düşüncelerin konuşma ile ifade edildiği, iletişimin konuşma (dil) aracılığıyla gerçekleştiği ve sorunların çözümünde dilin önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu noktada Güngör de, problem yaşayan taraflar arasındaki anlaşmanın, dil aracılığıyla gerçekleştirilebildiğini belirtmiştir (Güngör, 1998: 59). Ayrıca programda; iletişimi olumlu ve olumsuz yönde etkileyen “sen dili” ve “ben dili” kullanımına da vurgu yapılmıştır.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Atatürkçülükle ilgili kazanımlarında da dil vurgusuna rastlanmaktadır. Atatürkçülükle ilgili kazanımlarda dil vurgusu; Atatürk'ün Türk diline verdiği önem ve milli kültürün korunmasında dilin önemi şeklinde yer almaktadır (Özensoy ve Aynacı, 2016: 25). Bu bağlamda Atatürkçülüğün dil ile ilgili kazanımlarında; öğrencilerin Atatürk'ün Türk diline verdiği önemi; TDK ve Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi gibi kurumların kuruluşuna öncülük etmesinden yola çıkarak kavramaları beklenmektedir.

Bunun yanı sıra 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının 2. ünitesinde yer alan “ Yeni Türk Devletinin Temelleri” adlı konuda; Atatürk ilkeleri konusu anlatılırken dil bilincini kazanma noktası, milliyetçiliğin tanımında kısaca ön plana çıkarılmıştır. Milliyetçilik ilkesinin anlatıldığı bu kısımda milliyetçilik; “ milli tarih ve dil bilincinin kazandırılmasını, milli kültürün geliştirilmesini esas alır” şeklinde tanımlanmıştır (Özensoy ve Aynacı, 2016: 47). Bu ifade ile milli kültürün geliştirilmesi noktasında dil bilincine vurgu yapılmıştır.

Sosyal Bilgiler Eğitiminin ve programda yer alan değerlerin dil ile olan bağlantısını şu şekilde açıklamak mümkündür. Öncelikle unutulmaması gereken en önemli noktalardan biri de; insanlar arası anlaşmayı sağlayan ve insanları bir arada tutan temel aracın dil olması gerçeğidir. Bu durumu Güngör şu şekilde belirtmektedir. Ona göre; insanları bir arada tutan maddi değil manevi değerlerdir. Örneğin; insanların birbiriyle başlıca anlaşma aracı olan dil manevi bir bütündür (Güngör, 2000: 15-20).

Chomsky'e göre; günlük yaşamda dil denilince; o toplumun ortak ürünü olan, bir çeşit sosyal olgu akla gelmektedir. Dil; düşüncelerin açıklanması, insanlar arası etkileşim, oyun oynama, iletişim dışı diğer istekler ve bunlar gibi, insanlara ait birçok amaç için kullanılmaktadır (Chomsky, 2009: 50-51). Dolayısıyla dil olmadan ne günlük yaşamdan, ne tarihten, ne kültürel aktarımdan, ne millettten, ne de bilimden söz etmek mümkün değildir.

Bu bağlamda Umberto Eco; ortak yaşam alanını oluşturmak için; duyumları fikirlere, fikirleri de seslere dönüştürmeyi sağlayan bir dil yeteneğinin varlığından bahsetmektedir. (Eco, 2009: 75). Neredeyse tüm insanların var olan duygu ve düşüncelerini özgürce anlatabilmesi dil vasıtasıyla gerçekleşmektedir (Chomsky, 2014a: 162). Öyle ki dil; düşünce tarzlarına ve algılara derin bir şekilde etki ederek insan varlığının temel bölümlerinden birini oluşturmaktadır (Chomsky, 2009: 53).

Geçmişin, geleceğe dil vasıtasıyla aktarılan yaşantılar ve değerler sayesinde bağlandığı ve kalıcı hale geldiği görülmektedir. Güngör'e göre; bir milletin nasıl meydana geldiği, nelerden hoşlandığı ve hayat tecrübeleri; tarih denilen süreç içerisinde dil aracılığıyla öğrenilmektedir. Dil; geçmiş ve gelecek arasındaki bağı kuran bir köprü konumundadır (Akt.: Sevgi: 1998: 72-74). Bu nedenle çalışmada incelenen değerlerin aktarılmasında ve anlaşılmasında dilin en önemli vasıta olduğu görülmektedir. Dil olmadan konuşma olmadığı gibi, konuşma olmadan da yapılan aktarımlar eksik kalmaktadır. Saussure'e göre; Bütün toplumlarda insanların kendilerini ifade etmelerinin zorunlu bir şekilde ortaya çıkmasından dolayı dil;

toplumun ortak malıdır (Saussure, 2014: 178). Dolayısıyla; tüm alanlarda olduğu gibi Sosyal Bilgiler Eğitiminde de vazgeçilmez unsurların başında dil gelmektedir.

Ancak bugünün gençliğinin büyük bir kısmının, Türk dilini çok hor kullandıkları ve adeta yabancı kelimelerin, anlamsız kısaltmaların istilasını günlük konuşma diline, sanki olağan şekli buymuş gibi taşıdıkları görülmektedir. Bu nedenle Türkiye'deki eğitim sisteminde dil konusunun ön plana çıktığı Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerinde Türk dilinin ayrıca önem kazandığı görülmektedir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında özellikle kültür ile ilgili konular anlatılırken; dil konusuna daha çok vurgu yapılmasının ve ilgili etkinliklerin zenginleştirilerek ön plana çıkarılmasının, milli ve kültürel konuların daha etkili bir şekilde verilmesine ve programa katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Aynı zamanda, Güngör'ün tespitlerinde olduğu gibi dilin öneminin, dil hâkimiyetinin ve sürekliliğinin sağlanması noktasında, öğrencilerde farkındalık oluşturulmasının Sosyal Bilgiler Eğitiminin bu noktadaki verimliliğini artıracığı düşünülmektedir. Özellikle, programda dilin toplumsal değerlerin aktarımındaki ve korunmasındaki öneminin ön plana çıkarıldığı ayrı bir konunun yer almasının, bir nebze de olsa toplumda özellikle gençler arasında yaşanan dil erozyonu karşısında öğrencileri bilinçlendireceği düşünülmektedir. Bu bağlamda; Sosyal Bilgiler Eğitiminde ayrı bir şekilde ele alınacak olan dil konusunun, değerlerle birleştirilerek, duyuşsal alana hitap eden etkinliklerle zenginleştirildiği takdirde, değer öğretimi açısından dilin öneminin bir kez daha ön plana çıkacağı ve öğrencilerde kalıcı bir farkındalık ve bilinç oluşturacağı da düşünülmektedir.

6. Sonuçlar ve neriler

6.1. Sonuçlar

Bu alışmada Erol Güngör'n dil ve değerler ile ilgili görüşleri doğrultusunda ilköğretim 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada ncelikle Erol Güngör'n hayatı, eserleri, şahsiyeti, dil, değerler ve eğitimle ilgili görüşleri ele alınmıştır. Sonrasında da değerler eğitimi ve ilköğretim Sosyal Bilgiler Programında doğrudan verilmek istenen değerler öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilerek incelenmiştir. Son bölümde ise 5, 6 ve 7. sınıf ilköğretim Programında yer alan ve doğrudan verilmek istenen değerler; ders kitaplarında yer alan üniteler ve ilgili kazanımlardan yola çıkılarak incelenmiştir. Çalışmada 5, 6 ve 7. sınıf ilköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan; sorumluluk, estetik, tarihsel ve kültürel mirasa duyarlılık, alışkanlık, dürüstlük, akademik dürüstlük, dayanışma, farklılıklara saygı, hak ve özgürlüklere saygı, adil olma, bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygı, vatanseverlik ve barış değerleri, Erol Güngör'n değerlerle ilgili görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Bunun yanı sıra Sosyal Bilgiler Eğitiminde dilin yerine ve önemine değinilmiştir.

Erol Güngör'n eserleri, ilköğretim Sosyal Bilgiler Programı ve Sosyal Bilgiler ders kitapları başta olmak üzere; konuyla ilgili dergi, makale ve kitaplarla sınırlı olan bu çalışmada veriler doküman analizi ile toplanmıştır. Elde edilen veriler, Güngör'n dil ve Sosyal Bilgiler Eğitiminde de yer alan değerler konusunda oldukça zengin ve bilimsel analizlere dayanan bir fikir dünyasına ve bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. Çalışmada dil ve değerler konusunda ele alınan her bir bölümün kendi içinde zengin bir alt yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Çalışmadan elde edilen sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

- Güngör; Türk Milletinin inandığı değerlerinin, gayelerinin, karakteristik özelliklerinin ve Türk kültürünün varlığının devam etmesi noktasında dil konusu üzerinde önemle durmuştur. Bu nedenle ilköğretim Sosyal Bilgiler dersinin ilgili

konularında ve Atatürkçülük ile ilgili kazanımlarında; Türk dilinin öneminin vurgulanması, Güngör'ün bu noktadaki görüşleri ile uyumluluk göstermektedir.

- Ahlakı vazgeçilmez bir sistem olarak gören Güngör; insanın toplumsal bir varlık olarak gelişebilmesinin, onun ahlaki gelişimine bağlı olarak gerçekleştiğini belirtmektedir. Ona göre; sosyal varlık olmanın temelini, diğer insanlarla karşılıklı olarak kurulan ilişkiler oluşturduğundan dolayı, toplumsal hayatın ahlaki değerlere dayanması da kaçınılmazdır. Sosyal Bilgiler dersi bireylerin, yaşadığı topluma uyum sağlamasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinin amacı, Güngör'ün bu noktadaki görüşleriyle benzerlik göstermektedir.

- Güngör'e göre; gençleri ve çocukları geleceğin yetişkinleri olarak hazırlamada kendi milletlerine özgü kaidelerin öğretilmesi, bu noktada atılacak en önemli ve en büyük adımdır. Bu noktada, Sosyal Bilgiler dersinin programdaki ilk amacı olan; "Yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden: şerefli bir geçmişi olan, büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar; milletin geleceğine olan güveni artırır ve Türk Milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar" ifadesi, Güngör'ün bu görüşleriyle uyumluluk göstermektedir.

- Güngör'e göre; bir toplumda huzur, güvenlik ve istikrarı sağlayan en önemli nokta o millete ait ahlaki değerlerin nesiller boyunca devam etmesini sağlamaktan geçer. Değerler toplum tarafından desteklendikçe güçlenir, aksi takdirde değişime ve bozulmaya mahkûm olurlar. Sosyal Bilgiler dersi; demokratik değerlerin bireylere aktarılması ve yaşam şekli haline gelmesinde sorumluluğu çok yüksek olan derslerin başında gelir. Bu nedenle; İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında değerlere özellikle yer verilmesi, Güngör'ün bu görüşlerini destekler niteliktedir.

- Güngör değerleri ele alırken bu konudaki düşüncelerini ahlak eksenine üzerine oturtmuş ve buna göre tespitlerde ve değerlendirmelerde bulunmuştur. O; ahlaki değerlerin toplumu ayakta tutan temel değerler olduğunu belirtmiştir. Ayrıca toplumsal bunalım ve çöküşlerin önüne geçmek için de ahlaki değerlerin korunması

gerektiğini önemle vurgulamıştır. Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarından biri de kültürel mirasına ve değerlerine sahip çıkan, onları yaşatan ve gelecek nesillere aktaran bireyler yetiştirmektir. Bundan dolayı İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında, Sosyal Bilgiler dersinde doğrudan verilmesi hedeflenen değerlerde yerini almıştır. Güngör'ün bu düşünceleri ile İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin amaçları arasında benzerlik bulunduğu görülmektedir.

- Güngör'e göre; sorumluluk ancak ahlaki değerleri taşıyan varlıklar için söz konusudur ve sorumluluğun esas kaynağını da toplumun kendisi oluşturmaktadır. Güngör'ün sorumlulukla ilgili görüşleri ile İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içerdiği sorumluluk değeri arasında ortak bir fikir birliğinin olduğunu söylemek mümkündür.

- Güngör'e göre; toplumsal hayatın temellerini oluşturan; kurallar, değerler, gelenekler ve inanç şekilleri çocuğa aile tarafından aktarılmaktadır. Toplum kişilik eğitiminin temellerinin atıldığı ailelerin yetiştirdiği bireylerden oluşmuştur. Bunun yanı sıra; ailenin ahlaki kişilik üzerindeki etkisi okulun etkisinden çok daha önemlidir. İlköğretim 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında aile ve ailenin toplumdaki önemi ile ilgili kazanımların ve bu kazanımlara yönelik çalışmaların yetersiz kaldığı düşünülmektedir.

- Güngör'e göre; aynı inanca ve aynı bilince sahip olmak bireylerin belli durumlarda ortak özelliklere sahip olmalarından geçmektedir. Ortak değerler uzun bir zaman içerisinde gerçekleşen birlik ve beraberliğin yani aynı tarihi paylaşmanın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler; diğer disiplinlerle bir bütün halinde olan, geçmişle gelecek arasında bağlantı kuran, bugününü anlamlandıran, hem dünyaya hem toplumuna hem de kendi tarihi ve kültürel mirasına duyarlı, demokratik ve etkin vatandaşlar yetiştirmeyi hedefleyen bir İlköğretim dersi. Güngör'ün kültür konusundaki düşünceleri ile İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının içeriği arasında ortak bir anlayışın olduğunu söylemek mümkündür.

• Güngör, eserlerinde kültürel alanda yaşanan tahribatların topluma çok büyük zararlar verdiğini dile getirmektedir. Bu bağlamda İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında da kültür konusunun üzerinde titizlikle durulmuştur ancak kültürel bozulmalara dair konulara ve etkinliklere pek rastlanmamaktadır. Bu durumda İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan önemli bir eksiklik olduğu düşünülmektedir.

• Güngör; tarihin toplumsal hafıza rolünü ön plana çıkararak özellikle Sosyal Bilimlerin tarihten ayrı dşnlemeyeceğini belirtmektedir. Dolayısıyla toplumsal olayları kavrayarak onlarla ilgili yorumlarda bulunmak isteyen tüm bireyler mutlaka tarihe başvurmak durumunda kalacaklardır. Sosyal Bilgiler dersinde yer alan Tarih konuları sayesinde öğrenciler; bugün yaşanan gelişmeleri, geçmişte yaşanan olaylardan yola çıkararak daha da iyi anlamlandırmaktadırlar. Bu açıdan Güngör'n tarih şuurı ile İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan tarih konuları arasında bütünlük olduğunu söylemek mümkündür.

• Güngör; İşlam dininin, Türk milletinin temel taşlarından birisi olduğunu sıklıkla vurgulamıştır. Ayrıca o; İşlam dininin bir inanç konusu olmasının ötesinde toplumsal ve kültürel yönleri üzerinde de durmaktadır. Güngör siyasetçiler tarafından değil de, toplumun aydınları tarafından İşlam dininin temelleri üzerine oturtulmuş yeni bir medeniyetin kurulması gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre en hızlı bir şekilde İşlamiyet'in günlük yaşama açılması gerekmektedir. Bu noktada İlköğretim Sosyal Bilgiler kitaplarında din konusunun sadece bilgi düzeyinde kısa bir biçimde İşlam Tarihi şeklinde yer alması, Güngör'n din konusundaki düşünceleriyle uyurşmamaktadır.

• Güngör'e göre; İşlam dininin özüne bakıldığında sosyal ve politik alanlarda herhangi bir ayrıma rastlanmamaktadır. İşlam dinini kamusal alandan ayrı tutmak ya da onun dışında tutmak imkânsızdır. Ona göre; İşlam dini hem birbiriyle tutarlı değerler sisteminden oluşurken hem de modernleşme açısından önemli bir uygulama alanıdır. İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında; laiklik ön plana çıkarılarak din ve

devlet işlerinin tamamen birbirinden ayrılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda Güngör'ün düşüncesiyle İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının içeriği arasında zıtlık bulunmaktadır. Ancak her ikisinde de din ve inanç özgürlüğü noktasında uyumluluk görülmektedir.

- Güngör; meslek seçiminde bireysel ilgi ve istekleri ön plana çıkarırken aynı zamanda bu seçimlerin toplumsal değerlere uygun olmasının ve toplumsal fayda sağlaması gerektiğinin üzerinde durmaktadır. Güngör'ün meslek seçimiyle ilgili görüşleri İlköğretim Sosyal Bilgiler programında yer alan meslek seçimi konusyla büyük oranda benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür.

- Vatanseverlik değerinin verildiği ünitenin ve ilgili kazanımlarının bu değer verilirken, zayıf kaldığı düşünülmektedir. Oysaki Güngör'ün üzerinde detaylı bir şekilde durduğu vatan konusunun, İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında daha uygun bir ünite, belli başlı bir konu olarak ele alınıp etkinliklerle zenginleştirilmesi halinde, vatanseverlik değerinin çok daha etkin bir şekilde verileceği düşünülmektedir.

- Programda verilmek istenen barış değeri ile Erol Güngör'ün görüşleri arasında benzerlikler olduğunu söylemek mümkündür. Ders kitaplarında daha ziyade olaylar ile ilgili bilgiler ön plana çıkarken; Güngör daha çok barışın sağlanmasına yönelik verilecek ahlak eğitimini ön plana çıkarmış ve bu şekilde verilen eğitimin savaş nedenlerini ortadan kaldıracağına yönelik tespitlerde bulunmuştur.

6.2. Öneriler

- İlköğretim 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında aile ve ailenin toplumdaki önemi ile ilgili kazanımların ve bu kazanımlara yönelik çalışmaların yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Bu nedenle kazanımlarda ve ders kitaplarında aile konusunun ayrı bir ünite olarak ele alınması uygun olacaktır.

- Programda yer alan değerlerin, duyuşsal alana hitap eden etkinliklerle zenginleştirilmesi ve davranışa dönük olarak verilmesi uygun olacaktır.

- Çocuklara milli ahlak öğretilirken, tarihi süreç içerisinde verilmelidir. Özellikle tarihi konuların işlendiği, milli ahlakın temel kıymetlerinin yer aldığı; masallar, çocuk hikâye ve romanlarına dair örnekler, Sosyal Bilgiler programında yer almalı ve ders kitaplarında bununla ilgili tavsiye köşesi oluşturulmalıdır.
- Toplumsal değerlerin korunabilmesi, kişilik ve ahlak alanında yaşanan problemlerin çözümlenebilmesi için toplumsal değerlerin sistemli ve düzenli bir hale getirilmesi gerekmektedir. Değerlere sahip çıkılması için toplumsal kurallar değerlere göre düzenlenmelidir.
- İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bilimsel ve teknolojik gelişmelere yer verilirken, bu gelişmelerin olumsuz yanlarının ahlaki ve toplumsal değerler açısından anlatılması çok daha faydalı olacaktır. Ayrıca ders kitaplarında bilimsel ve teknolojik gelişmelerin tahrip edici etkilerine karşı, toplumsal ve ahlaki değerlerin korunmasına yönelik olan etkilerin; zenginleştirilerek ön plana çıkarılması gerekmektedir.
- Vatanseverlik değeri ve vatan konusu, İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, daha uygun bir üniteye belli başlı bir konu olarak ele alınmalı ve etkinliklerle zenginleştirilerek verilmelidir.
- İlköğretim 5, 6 ve 7. sınıflarda ilgili bir üniteye; dilin öneminin ve işlevinin özellikle vurgulandığı ayrı bir konunun olması, Sosyal Bilgiler Eğitimine katkı sağlayacaktır.
- Programda Değerler Eğitimi daha da ön plana çıkarılmalı; öğrenciler için uygulama alanları oluşturularak, değerlerin kalıcı davranışlara dönüştürülmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, N. (2010). “ Üslubun Şahsiyet Bulduğu Bir Münevver Erol Güngör””. Prof. Dr. Erol Güngör’ün Anısına Türkiye’ de Değişim Sempozyumu (ss. 173). Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Akbaş, O. (2008). “Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış”. Değerler Eğitimi Dergisi, 16, s. 9-22.
- Aladağ, S. (2012). “İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Bilişsel Düzeyde Kazanmalarına Etkisi ”. TSA, 16, s. 1-124.
- Amman, T. M. (2014). “Kültür Ocağı Vakfı’nda Erol Güngör’ü Anmanın Manası””. Esra Gültekin (Ed.). Düşünce Dergisi, 1, 81.
- Apple, M. W. (2012). Eğitim ve İktidar, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Atasoy, F. (2010). “ Sosyal Değişme ve Modernleşme Bağlamında Erol Güngör’ün Milliyetçiliğe Bakışı””. Prof. Dr. Erol Güngör’ün Anısına Türkiye’de Değişim Sempozyumu (ss. 159). Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Ayhan, M.E. (2009). “Prof. Dr. M. Tayfun Amman ile Erol Güngör’e Dair” M. Fatih Karakaya (Ed.). Rengahenk Dergisi, 2, 22.
- Bilgin, V. (2009). “ Erol Güngör’ün Milliyetçilik Düşüncesine Katkıları””. M. Tayfun Amman (Ed.). Kültür Ocağında Bir Mütefekkir Erol Güngör (ss. 41-47). İstanbul: Kocav Yayınları.
- Binbaşoğlu, C. (2005). Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi, Ankara: Anı Yayıncılık.

Bölükbaşı, A. (2009). “ Erol Güngör’ün Aydınlar Meselesine Bakışı”. M. Tayfun Amman (Ed.). Kültür Ocağında Bir Mütefekkir Erol Güngör (ss. 311). İstanbul: Kocav Yayınları.

Chomsky, N. (2009). Bilgi Sorunları ve Dil Managua Dersleri, İstanbul: bgst Yayınları.

Chomsky, N. (2014a). Dil ve Zihin, Ankara: BilgeSu Yayınları.

Chomsky, N. (2014b). Dilin Mimarisi, İstanbul: Boğaziçi üniversitesi Yayınevi.

Çelenk, S. , Tertemiz, N. Ve Kalaycı, N. (2000). İlköğretim Programları ve Gelişmeler, Ankara: Nobel Yayınları.

Delican, M. (2009). “ Erol Güngör’ün Hayatı, Eserleri ve Tesiri”. M. Tayfun Amman (Ed.). Kültür Ocağında Bir Mütefekkir Erol Güngör(ss. 69-74). İstanbul: Kocav Yayınları.

Demirel, F. A. (2011). “Türkiye’de Antropolojinin Tarihi ve Gelişimi Üzerine”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4, s. 1.

Dewey, J. (1993). Özgürlük ve Kültür, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Doğanay, A. ve Sarı, M. (2004). “Değerlerin Kazandırılmasında Açık Örtük Program”. Educational Administration In Theory & Practice, s. 39 - 356, 383.

Duran, H. (2011). “ Sosyal Bilgilerde Sosyolojinin Yeri ve Önemi”. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). Sosyal Bilgilerin Temelleri (ss. 174-190). Ankara: Pegem Akademi.

Eco, U. (2009). Avrupa Kültüründe Kusursuz Dil Arayışı, İstanbul: Literatür Yayıncılık.

- Evirgen, Ö. F. (2016). İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz ve Ders Kitabı. Ankara: Ekoyay Eğitim Yayıncılık.
- Gedik, N. (2009). “Kitaplarıyla Erol Güngör”. M. Fatih Karakaya (Ed.). Rengahenk Dergisi, 2, 38.
- Gökalp, Z. (2012), Hars ve Medeniyet, İstanbul: Toker Yayınları.
- Gökalp, Z. (2013). Türk Terbiyesi, İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Gömlüksiz, M. N. ve Cüro, E. (2011). “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi”. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8, s. 1-98,102.
- Güler. G. (2012). “Erol Güngör: Hayatı, Eserleri Ve Düşünceleri”. Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Merkezi, s. 1- 4.
- Gündüz, M., Gündüz, F. (2007). Yurttaşlık Bilinci, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güngör, E. (1998). Şahıslararası İhtilafların Çözümünde Lisanın Rolü, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (1999). Kelami Sahada Estetik Yapı Organizasyonu, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (2000). Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (2003), Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, Hisar Kültür Gönüllüleri, <http://yunus.hacettepe.edu.tr>.
- Güngör, E. (2011). İslam Tasavvufunun Meseleleri, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (2010). Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Güngör, E. (2011). İslam Tasavvufunun Meseleleri, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Güngör, E. (2012). Türkiye’ de Misyoner Faaliyetleri, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Gürsoy, Ş. ve Çapcıoğlu, İ. (2006). Bir Türk Düşünürü Olarak Ziya Gökalp: Hayatı, Kişiliği ve Düşünce Yapısı Üzerine Bir İnceleme, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2, s. 89-98.

Işıқтаç, Y. (t.y). Bir Hukuk Tanımı Vermenin Zorluğu, 22.04.2017, [http:// webftp.gazi.edu.tr](http://webftp.gazi.edu.tr).

Karabıyık, E. Ü. (2016). İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz ve Ders Kitabı. Ankara: Evren Yayıncılık.

Karaca, N. (2010). “Kültürel Değişme Sürecimizde Kimlik Algısı“. Prof. Dr. Erol Güngör’ün Anısına Türkiye’ de Değişim Sempozyumu (ss. 466). Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Karakaya, M. F. (2009). “İktisadi Kokuşmanın Merhaleleri”. M. Fatih Karakaya (Ed.). Rengahenk Dergisi, 2, 28.

Karataş, Z. (2015). “ Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”. Manevi Temelli Sosyal Hizmetler Araştırmaları Dergisi, 1, 63.

Kılıçoğlu, G. (2014). “ Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi”. Mustafa Safran (Ed.). Sosyal Bilgiler Öğretimi (ss. 4-14). Ankara: Pegem Akademi.

Kirişçioğlu, F. (2010). Erol Güngör ve Türk Dili, 28.05.2014, [http:// turkoloji.cu.edu.tr](http://turkoloji.cu.edu.tr).

MEB. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara: Devlet kitapları Müdürlüğü.

Metin, Y. (t.y). Doküman İncelemesi, 28.05.2017, [http:// education.ankara. edu.tr](http://education.ankara.edu.tr).

Meydan, A. (2011). “ Sosyal Bilgilerde Coğrafyanın Yeri ve Önemi”. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). Sosyal Bilgilerin Temelleri (ss. 158-170). Ankara: Pegem Akademi.

Muhitoğlu, H. ve Gözcü, F. (2010). “İktisadi Kalkınmanın Siyasal Sosyo-Kültürel Temelleri ve Erol Güngör“. Prof. Dr. Erol Güngör’ün Anısına Türkiye’ de Değişim Sempozyumu (ss. 311-320). Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Öz, M. (2010). “Erol Güngör’ün Tarih Anlayışı”. Prof. Dr. Erol Güngör’ün Anısına Türkiye’ de Değişim Sempozyumu (ss. 101). Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Özarpınar, Y. (2002). Batılılaşma Meselesi ve Mümtaz Turhan, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Özbek, A. (1998). “ Erol Güngör’ün Eğitim Görüşleri”. Ahmet Sevgi(Ed.). Prof. Dr. Erol Güngör’ün Anısına Armağan(ss. 64-71). Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No:1.

Özdemir, S. M. (2014). “ Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Değerlendirmesi”. Mustafa Safran (Ed.). Sosyal Bilgiler Öğretimi (ss. 18-44). Ankara: Pegem Akademi.

Özensoy, A. U. ve Aynacı, C. (2016). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz ve Ders Kitabı. Ankara: Berkay Yayıncılık.

Özgürel, A. (2010). “ Erol Güngör’ü Anarken”. Prof. Dr. Erol Güngör’ün Anısına Türkiye’ de Değişim Sempozyumu (ss. 253). Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Özkan, R. (2010). “Türk Eğitim Sisteminde Himayeci Değerler: İlköğretim Ders Kitapları Örneği 1”. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7, s. 1-1129.

Özmen, N. (2009). “ Erol Güngör’ün Lisan Anlayışı”. M. Tayfun Amman (Ed.). Kültür Ocağında Bir Mütefekkir Erol Güngör(ss. 319-326). İstanbul: Kocav Yayınları.

Özönder, H. (1998). “ Erol Güngör Hoca”. Ahmet Sevgi(Ed.). Prof. Dr. Erol Güngör’ün Anısına Armağan(ss. 212). Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No:1

Safran, M. (2008). “ Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış”. Bayram Tay ve Adem Öcal (Ed.). Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi (ss. 3-16). Ankara: Pegem Akademi.

Saussure, F. (2014). Genel Dil Bilim Yazıları, İstanbul: İthaki Yayınları.

Sevgi, A. (1998). “ Erol Güngör ve Türk Dili”. Ahmet Sevgi(Ed.). Prof. Dr. Erol Güngör’ün Anısına Armağan(ss. 72). Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No:1.

Sezen, Y. (2009). “ Erol Güngör’ün İslam Düşüncesine Katkıları”. M. Tayfun Amman (Ed.). Kültür Ocağında Bir Mütefekkir Erol Güngör (ss. 47-54). İstanbul: Kocav Yayınları.

Sezen, Y. (2009). “İslam’ın Şahsiyet Görüşü ve Erol Güngör”. M. Tayfun Amman (Ed.). Kültür Ocağında Bir Mütefekkir Erol Güngör (ss. 250). İstanbul: Kocav Yayınları.

- Sezgin, O. (2009). “ Türkiye’ de Aydın- Halk İlişkileri Çerçevesinde Erol Güngör”. M. Tayfun Amman (Ed.). Kültür Ocağında Bir Mütefekkir Erol Güngör (ss. 55-63). İstanbul: Kocav Yayınları.
- Sözen, E. (2009). “ Erol Güngör’de Şahsiyetin İnşası”. M. Tayfun Amman (Ed.). Kültür Ocağında Bir Mütefekkir Erol Güngör (ss. 256-257). İstanbul: Kocav Yayınları.
- Sucu, S. (2014). “Tutulmuş Akılla, İroni’ye Bağlanan Bel”. Esra Gültekin (Ed.). Düşünce Dergisi, 1, 120-126.
- Şen, Y. (2009). “Erol Güngör’n Tarih Şuuru”. M. Fatih Karakaya (Ed.). Rengahenk Dergisi, 2, 13.
- Şimşek, H. (2009). “Eğitim Tarihi Araştırmalarında Yöntem Sorunu”. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 42, s. 1, 33-51.
- Tay, B. Durmaz F. Z. ve Şanal, M. (2013). “Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında ğrencilerin Değer ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri”. GEFAD, 33(1), s. 67-93
- Tunç, S. (1998). “ Erol Güngör’den Fikirler, Görüşler”. Ahmet Sevgi(Ed.). Prof. Dr. Erol Güngör’n Anısına Armağan(ss. 174). Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No:1.
- Turan, R. ve Uusoy, K. (2011). “ Sosyal Bilgilerde Tarihin Yeri ve nemi”. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). Sosyal Bilgilerin Temelleri (ss. 138-153). Ankara: Pegem Akademi.
- Turhan, M. (2002). Kültür Değişmeleri, İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Turhan, M. (1964). Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri, İstanbul: Bedir Yayınevi.

Türk Dil Kurumu (2016). Büyük Türkçe Sözlük. 25.12.20016, <http://www.tdk.gov.tr>.

Ülgener, S. F. (2006b). İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası, İstanbul: Derin Yayınları.

Ülgener, S. F. (2006a). Zihniyet ve Din İslam, Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlakı, İstanbul: Derin Yayınları.

Ülken, H. Z. (2013). “Şahsiyet”. Emre Yalçın (Ed.). Millet ve Tarih Şuuru (ss. 19). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ürey, A. (2009). “Neden Erol Güngör”. M. Tayfun Amman (Ed.). Kültür Ocağında Bir Mütefekkir Erol Güngör (ss. 11). İstanbul: Kocav Yayınları.

Yazıcı, E. (2010). “İktisadi Gelişmenin Kültürel Dinamikleri“. Prof. Dr. Erol Güngör’ün Anısına Türkiye’de Değişim Sempozyumu (ss. 307). Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Yazıcı, K. ve Erdilmen, Ş. (2011). “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Hukuk”. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). Sosyal Bilgilerin Temelleri (ss. 273-291). Ankara: Pegem Akademi.

Yıldız, H. (1998). “Erol Güngör’ün Hayatı ve Eserleri”. Ahmet Sevgi (Ed.). Prof. Dr. Erol Güngör’ün Anısına Armağan (ss. 15-21). Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No:1.

Yılmaz, D. (1998). “ Erol Güngör’de Tarih Şuuru”. Ahmet Sevgi(Ed.). Prof. Dr. Erol Güngör’n Anısına Armaĝan(ss. 79-82). Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No:1.

Yüksel, G. (2010). “ Prof. Dr. Erol Güngör’n Bilimsel alıŐma izgisi”. Prof. Dr. Erol Güngör’n Anısına Türkiye’ de DeĝiŐim Sempozyumu (ss. 77). Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Esra ARITAŞI

Doğum Yeri ve Tarihi : Erzincan / 1982

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Sosyal
Bilgiler Öğretmenliği

Y. Lisans Öğrenimi : Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim
Anabilim dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, Almanca

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar :75. Yıl İmkb Yıbo Kelkit/Gümüşhane

Damlacık Orta Okulu Kahta/Adıyaman

Mevlana Orta Okulu Kahta/Adıyaman(Devam Ediyor)

İletişim

E-Posta Adresi :esraaritasi@hotmail.com

Tarih : 25/05/2017